

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ДИЗАЙНУ

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА БІЗНЕС-ДИЗАЙНУ
(повне найменування інституту, назва факультету)

КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА БІЗНЕС-КОНСАЛТИНГУ
(повна назва кафедри)

Дипломна магістерська робота

на тему
«Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в
агропромисловій галузі»

Виконав: студент групи МгФМ-1-21
спеціальності
072 Фінанси, банківська справа та страхування
(шифр і назва спеціальності)

_____ Сорока М. А.
(прізвище та ініціали)

Керівник Тарасенко І. О.
(прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Київ 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Інститут, факультет управління та бізнес-дизайну

Кафедра фінансів та бізнес-консалтингу

Спеціальність **072 Фінанси, банківська справа та страхування**

(шифр і назва)

Освітня програма **Фінансовий менеджмент у сфері бізнесу**

(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

“ _____ ” _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я

НА ДИПЛОМНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Сороці Марії Анатоліївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в агропромисловій галузі

Науковий керівник роботи _____,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від “ _____ ” _____ 20__ року № _____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи фінансова звітність Товариства з обмеженою відповідальністю «Агрокомплекс «Зелена долина» за 2019 – 2021 роки, періодична фахова та науково-методична література

4. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретико-методологічні основи формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. 2. Оцінювання системи фінансової безпеки агропромислового Товариства з обмеженою відповідальністю «Агрокомплекс «Зелена долина». 3. Шляхи вдосконалення управління системою фінансової безпеки суб'єкту господарювання агропромислової галузі

5. Перелік графічно-наочного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів дипломної магістерської роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ			
1 розділ			
2 розділ			
3 розділ			
Висновки			

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної магістерської роботи	Терміни виконання етапів	Примітка про виконання
1	Вступ		З підписом керівника і студента
2	Розділ 1. Теоретико-методологічні основи формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва		З підписом керівника і студента
3	Розділ 2. Оцінювання системи фінансової безпеки агропромислового Товариства з обмеженою відповідальністю «Агрокомплекс «Зелена долина»		З підписом керівника і студента
4	Розділ 3. Шляхи вдосконалення управління системою фінансової безпеки суб'єкту господарювання агропромислової галузі		З підписом керівника і студента
5	Висновки		З підписом керівника та студента
6	Оформлення дипломної магістерської роботи (чистовий варіант)		З підписом керівника та студента
7	Здача дипломної магістерської роботи на кафедру для рецензування (за 14 днів до захисту)		З підписом керівника, студента та консультантів
8	Перевірка дипломної магістерської роботи на наявність ознак плагіату (за 10 днів до захисту)		З підписом керівника, студента, консультантів та рецензента
9	Подання дипломної магістерської роботи у відділ магістратури для перевірки виконання додатку до індивідуального навчального плану (за 10 днів до захисту)		З підписом керівника, студента та консультантів
10	Подання дипломної магістерської роботи на затвердження завідувачу кафедри (з 7 днів до захисту)		З підписом завідувача кафедри, керівника, студента, консультантів, керівника відділу моніторингу та керівника відділу магістратури

Студент

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Науковий керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник відділу магістратури

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Сорока М. А. Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в агропромисловій галузі. – Рукопис.

Дипломна магістерська робота за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування ОП «Фінансовий менеджменту сфері бізнесу». – Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, 2022 рік.

Дана робота присвячена вивченню існуючої системи фінансової безпеки агропромислових підприємств та розробці пропозицій щодо її покращення.

В процесі написання було проаналізовано існуючий науковий доробок як вітчизняних, так зарубіжних вчених присвячений вивченню системи фінансової безпеки загалом, та зокрема, на підприємствах агропромислового комплексу. Розглянуто методи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств.

Було проведено загальний аналіз фінансового стану ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» як індикатора його фінансової безпеки, а також розраховано узагальнений показник фінансової безпеки за декількома методиками. Окремо приділено увагу оцінюванню ймовірності банкрутства за моделями, представленими у вигляді дискримінантної функції.

На основі проведених розрахунків, було розглянуто стратегії формування системи фінансової безпеки аграрних підприємств, а також визначено місце та необхідність державного регулювання в цій системі.

Робота містить 23 таблиці, 14 рисунків, 59 літературних джерел.

Ключові слова: фінансова безпека; фінансова безпека агропромислових підприємств; інтегральний показник фінансової безпеки.

SUMMARY

Soroka M. A. Development of the system of financial security of business entities in the agro-industrial sector. – The manuscript.

Master's Thesis Specialty 072 Finance, banking and insurance EP "Financial management of the business sphere". – Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, 2022.

This work is devoted to the study of the existing system of financial security of agro-industrial enterprises and the development of proposals for its improvement.

In the process of writing, the existing scientific work of both domestic and foreign scientists devoted to the study of the financial security system in general, and in particular, at the enterprises of the agro-industrial complex, was analyzed. Methods of assessing the level of financial security of enterprises are considered.

A general analysis of the financial condition of LLC "Ahrokompleks "Zelena dolyna" was conducted as an indicator of its financial security, and a generalized indicator of financial security was calculated using several methods. Separate attention is paid to assessing the probability of bankruptcy using models presented in the form of a discriminant function.

Based on the calculations, the strategy of forming the system of financial security of agricultural enterprises was considered, as well as the place and necessity of state regulation in this system was determined.

The work contains 23 tables, 14 figures, 59 literary sources.

Keywords: financial security; financial security of agro-industrial enterprises; integral indicator of financial security.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	11
1.1. Фінансова безпека підприємства як складова економічної безпеки держави: поняття та умови забезпечення.....	11
1.2. Складові системи фінансової безпеки підприємств агропромислової галузі: фінансова діагностика та аналіз як засіб проведення її оцінювання	19
1.3. Науково-методичні підходи до здійснення комплексного оцінювання фінансового стану підприємства	29
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	38
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРОПРОМИСЛОВОГО ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «АГРОКОМПЛЕКС «ЗЕЛЕНА ДОЛИНА».....	40
2.1. Загальна характеристика підприємства та аналіз його ділової активності у розрізі 2019 – 2021 років	40
2.2. Аналіз фінансового стану підприємства у 2019 – 2021 роках.....	53
2.3. Аналіз рівня фінансової безпеки підприємства у 2019 – 2021 роках за інтегральним показником.....	68
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	79
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТУ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ГАЛУЗІ.....	81
3.1. Аналіз рівня фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» з використанням моделей ймовірності банкрутства	81
3.2. Розробка рекомендацій щодо процесів управління системою фінансової безпеки підприємства	91
3.3. Місце та необхідність державного регулювання в системі фінансової безпеки агропромислових підприємств.....	101
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	111
ВИСНОВКИ.....	113
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	116
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. За весь час існування людства однією із головних галузей для забезпечення життя та добробуту населення була та залишається агропромислова діяльність. Так, її зростання, вдосконалення, а також модернізація, інвестування в її розбудову і є ключовими факторами для подальшого розвитку держави та можливості ведення нею інших видів діяльності.

Агропромисловість – основний напрям виробництва в Україні. Наша держава є одним із найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у світі, а з початком повномасштабного вторгнення та неможливістю чи її обмеженням доставляти продукти агропромислового виробництва, над світом повисла загроза дефіциту найбільш необхідних продуктів харчування, а у країнах третього світу ймовірність настання голоду. Так, функціонування, розвиток і вдосконалення агропромислового виробництва є важливим не лише для держави-виробника, яка отримує прибутки від цієї діяльності та забезпечує власне населення продуктами сільськогосподарського виробництва та робочими місцями, але й для країн-імпортерів її продукції.

Одним із ключових моментів у розвитку агропромислових підприємств є забезпечення його фінансової безпеки, так як фінансовий стан суб'єкта господарювання є однією з найважливіших складових, на яких ґрунтується прийняття усіх управлінських рішень, які затверджує керівництво підприємства для найбільш ефективного та раціонального використання наявних у його розпорядженні грошових коштів, інших матеріальних ресурсів і нематеріальних цінностей з метою максимізації доходів і прибутків або досягнення певного соціального, або ж екологічного ефекту. Окремо варто звернути увагу на те, що при дослідженні питання фінансової безпеки агропромислових підприємств, доцільно приділити увагу вивченню його фінансового стану, як індикатора рівня його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансова безпека загалом і фінансова безпека підприємств аграрної сфери виробництва є одним із найбільш важливих для дослідження питань. Так, серед вітчизняних і зарубіжних науковців, які присвятили свої доробки вивченню окресленої тематики, значущий вклад внесли: Амосов О. Ю. [6], Барановський О. І. [8], Бланк І. А. [13], Вдовенко Л. О. [16], Головка О. Г. [21], Гривківська О. В. [20], Губарєв О. О. [21], Донець Л. І. [22], Донець Л. І. [22], Єрмошенко М. М. [26], Захаров О. І. [27], Кириченко О. А. [30], Кривонос А. А. [21], Ладюк О. Д. [35], Лактіонова О. А. [46], Лех Д. В. [38], Ліпкан В. А. [37], Лойко В. В. [38], Лойко М. Д. [38], Нонік В. В. [44], Павлюк Ю. В. [46], Пристемський О. С. [50], Пристемський О. С. [50], Сергійчук М. Д. [44], Черненко О. С. [16]. У зв'язку з тим, що фінансовий стан підприємства будь-якої галузі господарства, у тому числі агропромислового, є показником його розвитку, у сучасній науковій літературі його дослідження є дуже поширеною темою. Так, її вивченню присвятили свої роботи такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Авдюшенко А. С. [5], Альтман Е., Базилінська О. Я. [7], Білик М. Д. [12], Іванова М. І. [28], Коломієць Н. О., Коломієць О. П. [32], Лазоренко В. В. [36], Ліс Р., Матвійчук А. В. [40], Мельникова М. О. [41], Потьомкін Д. М. [28], Савицька Г. В. [51], Спрінгейт Г., Таффлер Р., Терещенко О. О. [53, 54], Тішоу Г., Фучеджи В. І. [56], Школьник І. О. [57].

Метою проведення дослідження за обраною тематикою є узагальнення теоретико-методологічних основ формування системи фінансової безпеки суб'єктів агропромислового підприємництва, проведення оцінювання системи фінансової безпеки Товариства з обмеженою відповідальністю «Агрокомплекс «Зелена долина» та вдосконалення існуючої системи фінансової безпеки підприємств аграрного сектору економіки.

Об'єктом дослідження виступають основи формування системи фінансової безпеки агропромислових підприємств, а також підходи та методи здійснення оцінки системи фінансової безпеки підприємств агропромислового сектору.

Предметом дослідження виступає система фінансової безпеки Товариства з обмеженою відповідальністю «Агрокомплекс «Зелена долина» – одного з найбільш значних за розміром виробників сільськогосподарської продукції, який знаходиться у Вінницькій області на її півдні та чийм основним видом діяльності є 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур (за КВЕД). Досліджуване підприємство представляє аграрний напрям діяльності групи компанії «ТЕРРА ФУД», а напрямами його діяльності є чотири таких: рослинництво, тваринництво, виробництво цукру та зберігання зерна. Відповідно, компанія включає в себе агроформування, цукровий (основний продукт виробництва – цукор білий кристалічний I – III категорій і сахароза для шампанського; супутній – жом, меляса, товарне вапно) і племінний заводи, а також хлібоприймальне підприємство (має 14 зерноскладів), яке є елеватором для зберігання зерна і продуктів його переробки (має вихід до залізниці, а на його базі провадить власну діяльність комбікормовий цех, який виробляє корми для власних ферм і повністю покриває їх потреби). Представлені підприємства щороку не лише автоматизують виробничі процеси шляхом їх модернізації та впровадження в роботу нового та більш сучасного обладнання, але й використовують альтернативні види палива. Також відбувається введення в дію енергозберігальних технологій.

Методи дослідження застосовані при написанні роботи: дедукції та індукції, якісного аналізу та синтезу, методи фінансових показників та коефіцієнтів, балансовий, групування та факторного аналізу.

Практичним значенням роботи є те, що сформовані твердження та висновки рекомендаційного характеру можуть використовуватись для теоретичного аналізу фінансової безпеки підприємств агропромисловості, а також як база для формування нових сфер підтримки та контролю за фінансовою безпекою.

Інформаційною базою є різного роду нормативно-правові акти України – Конституція, Закони України, Розпорядження Кабінету Міністрів України,

накази Міністерств; матеріали конференцій, статей, наукових журналів і видань; монографії, методичні рекомендації; річна фінансова звітність досліджуваного підприємства за 2019-2021 роки.

Структура роботи :анотація, вступ, три розділи та висновки до них, висновки до дипломної роботи, список використаних джерел із 59 найменувань, 4 додатки. Загальний обсяг 123 сторінки

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Фінансова безпека підприємства як складова економічної безпеки держави: поняття та умови забезпечення

Фінансова безпека агропромислових підприємств як складова фінансової безпеки країни є одним із стратегічних напрямків розвитку економічної політики України, оскільки саме розвиток аграрного сектору економіки здатен забезпечити продовольчу безпеку не лише в нашій країні, а й в світі. Тож підтримка її сталого рівня є однією із першочергових задач розвитку економіки України.

Зважаючи на відсутність єдності та однозначності наукової думки стосовно теоретичного обґрунтування та практичних розробок щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в агропромисловій галузі існує необхідність уточнення та узагальнення даної тематики з метою подальшого вдосконалення системи фінансової безпеки з урахуванням сьогоденних умов та реалій.

Перш ніж розглядати поняття «фінансова безпека суб'єктів агропромислових підприємств» доцільно розглянути трактування понять «безпека» та «фінансова безпека».

Так, Словник української мови визначає безпеку, як стан, коли кому- або чому-небудь нічого не загрожує [10]. У свою чергу, Енциклопедія сучасної України НАН України дає наступне визначення: безпека – це рівень захищеності життєво важливих інтересів людини, а також суспільства, держави, довкілля від реальних або ж потенційних загроз, які створюють антропогенні чи природні чинники [9]. Крім того, Велика українська енциклопедія характеризує безпеку як властивість предметів, явищ, процесів зберігатися за будь-яких руйнівних впливів [25].

Конституція України визначає, що забезпечення економічної безпеки є найважливішою функцією держави та справою всього українського народу нарівні з захистом суверенітету і територіальної цілісності України [1].

У свою чергу, фінансова безпека – це одна з найважливіших складових економічної безпеки. Саме фінансова безпека гарантує виконання завдань, що поставлені перед суб'єктами агропромисловості.

Напроти, Концепція економічної безпеки України визначає фінансову безпеку як захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання усіх рівнів фінансових відносин та забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань [33].

Енциклопедії не дають визначення поняттю «фінансова безпека», проте в Великій українській енциклопедії можна знайти термін «фінансова безпека держави». Так, фінансова безпека держави – це ступінь захищеності її фінансових інтересів [11].

На думку О. А. Кириченка та І. В. Кудрі сутність фінансової безпеки полягає у її здатності забезпечувати [30]:

- стійкість економічного розвитку держави;
- стійкість грошово-кредитної, бюджетної та валютної національної системи, основних фінансових параметрів;
- формувати резерви для пом'якшення впливу негативних чинників на економіку країни;
- створювати сприятливі умови для збалансованого кругообігу капіталів;
- ефективно управляти зовнішнім боргом та іноземними інвестиціям;
- запобігати злочинам у фінансовій сфері, в тому числі легалізації відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом.

О. І. Барановський у своїй монографії вказує, що фінансовою безпекою є рівень забезпеченості окремого як громадянина, так і суспільства загалом, а

також домашнього господарства, підприємства, держави, міжнародних утворень необхідними їм фінансовими ресурсами, що будуть сформовані у достатній кількості для задоволення їх визначених потреб та виконання наявних зобов'язань [8].

У свою чергу, на думку Г. М. Калач, фінансова безпека може бути висвітлена через призму фінансових відносин. Так, фінансова безпека є специфічним видом економічних відносин між державою та суб'єктами економічних, а також соціальних відносин, задля забезпечення оптимального стану фінансової системи держави та захисту її національних інтересів в умовах існування та ефективного функціонування глобальної фінансово-економічної системи [29].

На думку М. М. Єрмошенка, фінансовою безпекою держави слід вважати певний стан її фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованим та якісним механізмом фінансових інструментів, послуг та технологій, здатністю цієї сфери забезпечувати захищеність фінансових інтересів держави, а також достатніми обсягами ресурсів, у тому числі фінансових, для суб'єктів господарювання та домогосподарств [13]. Таким чином, фінансовою безпекою держави виступає ефективно функціонуюча економічна система та соціальний розвиток.

У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України фінансова безпека визначається як складова економічної безпеки, яка є певним станом фінансової системи країни, за якого формуються належні фінансові умови для сталого соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових нестабільних умов та дисбалансів, створюються умови для забезпечення функціонування цілісної та сталої фінансової системи країни [3].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що поняття «безпека» є більш абстрактним та акцентує увагу на умовній ймовірності існування загроз, тоді як «фінансова безпека» чітко виділяє загрози та визначає

критерії, яким має відповідати національна економіка аби бути фінансово безпечною.

Основними складовими фінансової безпеки держави доцільно виділити такі: боргова безпека, валютна безпека, інвестиційна безпека, бюджетна безпека, банківська безпека (тобто безпека банківського сектору), грошово-кредитна безпека та безпека небанківського фінансового сектору (рис. 1.1).

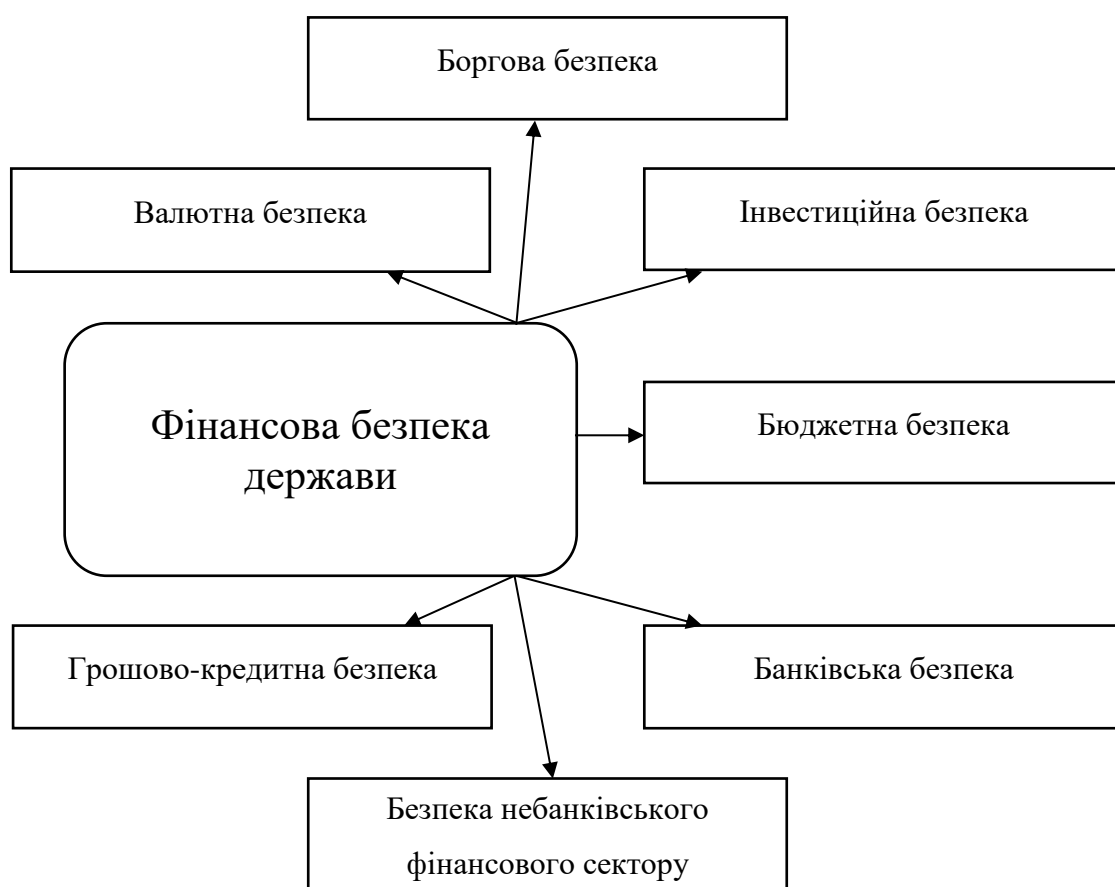

Рис. 1.1 Складові фінансової безпеки держави

Джерело: розроблено автором на основі [35; 3]

Зважаючи на різноплановість вище перелічених складових фінансової безпеки держави, вважаємо за доцільне розглянути їх докладніше з наданням вичерпних та лаконічних характеристик.

Боргова безпека як складник фінансової безпеки є відповідним рівнем внутрішнього і зовнішнього боргу з урахуванням витрат на його обслуговування та результативності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та

збалансованого співвідношення між ними, що буде достатнім для задоволення першочергових соціально-економічних потреб, яке не загрожує суверенітету країни та її фінансовій системі.

Валютна безпека характеризується станом курсоутворення з високим рівнем довіри населення до національної валюти країни, її стійкістю. За таких умов мають бути створені найкращі із можливих умови задля поступового розвитку економіки, залучення іноземних інвестицій, інтеграції України у світову економічну систему. Важливо також зазначити, що валютна безпека передуює потрясінням на міжнародних валютних ринках.

Під інвестиційною безпекою розуміють комплекс правових, соціальних і екологічних умов, які визначають тип і зміни відтворювального процесу та забезпечують певність компенсації та результативність використання вкладеного капіталу.

Бюджетна безпека характеризується забезпеченістю платоспроможності та високим рівнем фінансової стійкості державних фінансів. Такий стан надає органам державної влади змогу з найбільш можливим ефектом виконувати покладені на державу функції. Тобто, інакше кажучи, бюджетною безпекою виступає достатність наявних у держави ресурсів для закриття усіх її фактичних потреб.

Безпека банківського сектору – це стан, за якого банківські установи держави відповідають критеріям стабільності та стійкості, а отже, здатні забезпечити ефективне функціонування банківської системи країни.

Натомість, рівнем розвитку страхового, а також фондового ринків характеризується поняття безпеки небанківського фінансового сектору. Це дає можливість повністю покривати усі необхідні потреби, які висуває суспільство у сфері фінансових інструментів і послуг.

Тепер необхідно визначити поняття грошово-кредитної безпеки. Тож, це вид безпеки, який характеризується певним станом грошово-кредитної системи, при якому обсяги й умови надання якісних і доступних кредитних послуг всім

суб'єктам економіки є найбільш сприятливими для подальшого зростання національної економіки.

Таким чином, на основі вище викладеного, можемо стверджувати, що складові фінансової безпеки держави є різносторонніми, однак, в той самий час взаємозалежними.

У свою чергу, поняття «фінансової безпеки підприємства» є більш узагальненим. Так, І. А. Бланк під фінансовою безпекою має на увазі систему кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, які комплексно відображають рівень його фінансової захищеності [13].

На думку І. С. Папехіна, фінансову безпеку підприємства визначає граничний стан фінансової стійкості, в якому суб'єкт господарювання має знаходитися для реалізації своєї стратегії [47]. У той же час, О. І. Захаров стверджує, що фінансова безпека підприємства відображається у його здатності проводити фінансову стратегію у відповідності з цілями загальної корпоративної стратегії, в умовах невизначеного конкурентного середовища [27].

В. В. Нонік та М. Д. Сергійчук характеризують фінансову безпеку підприємства як стан захищеності фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його самозбереження та розвиток у поточній та стратегічній перспективах [44].

Л. О. Вдовенко та О. С. Черненко стверджують, що зниження рівня фінансової безпеки держави безпосередньо залежить від проблем забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємств [16]. Тобто основною метою фінансової безпеки можна назвати гарантування захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також забезпечення ефективного розвитку підприємств в довгостроковій перспективі.

На нашу думку, доцільно представити взаємозалежність фінансової безпеки підприємства в системі загальної безпеки України (рис. 1.2).

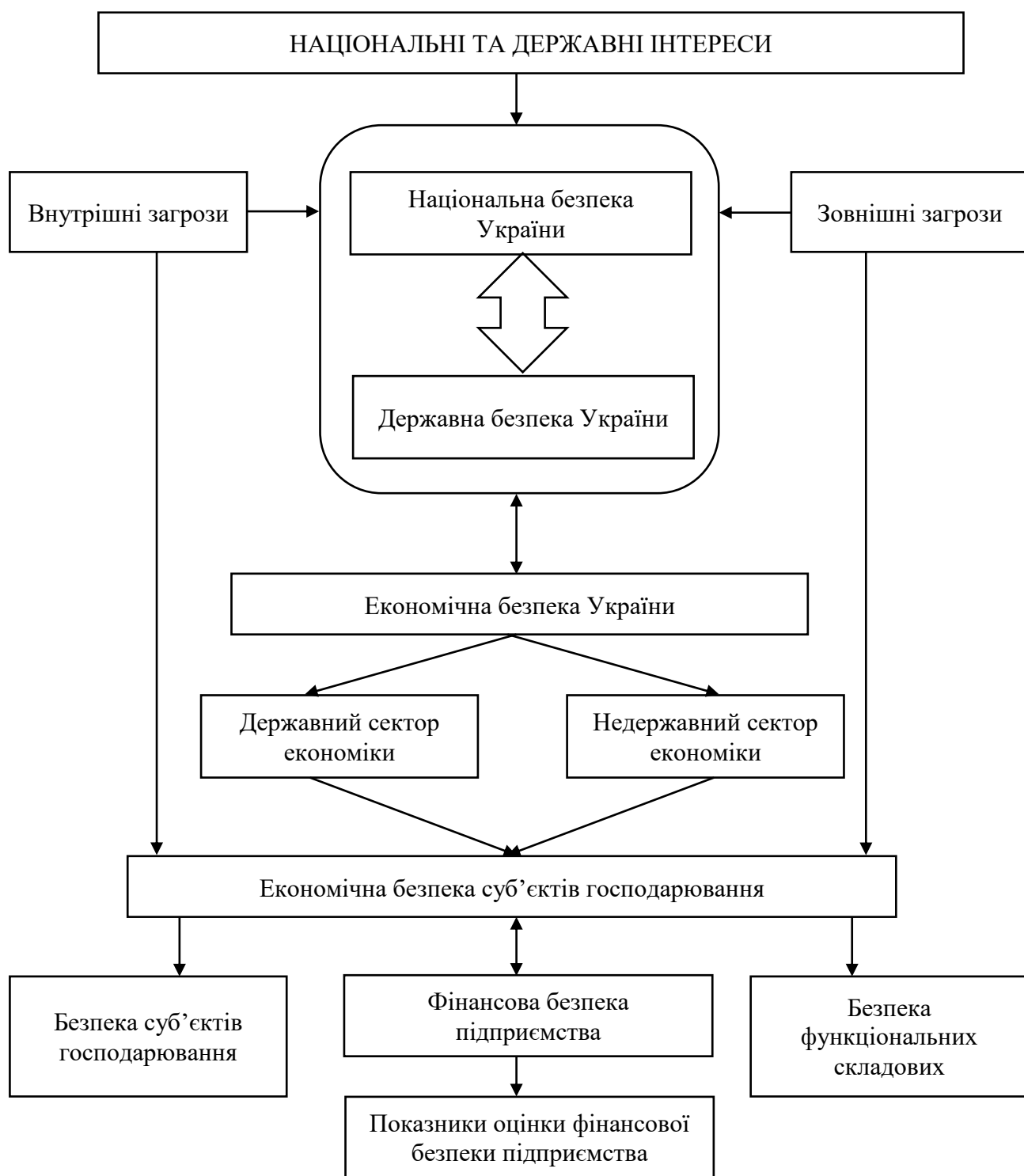

Рис. 1.2 Місце фінансової безпеки підприємств в системі безпеки України

Джерело: [16; 30]

Україна має родючі землі та знаходиться на території зі сприятливими природно-кліматичними умовами, що свідчить про неймовірно потужний

виробничий потенціал агропромислового підприємництва, однак для цього необхідні умови стійкого та стабільного стану фінансової безпеки.

Забезпечення стійкого та сталого розвитку підприємництва в аграрній сфері в умовах динамічної зміни зовнішнього і внутрішнього середовища можливе виключно в разі спрямування належних зусиль на забезпечення належного рівня фінансової безпеки, що можливе завдяки гнучкості й адаптивності до змін в ринковому середовищі [16]. Основним ресурсом агропромислового підприємства є земля. Тож, зважаючи на сьогоденну ситуацію, вважаємо основним фактором забезпечення у тому числі фінансової безпеки курс на мілітаризацію.

Наразі в науковій літературі відсутнє поняття «фінансова безпека суб'єктів підприємництва агропромислової галузі». Разом з тим, зважаючи на лідируючі позиції сільського господарства при мінімальній державній підтримці аграріїв, вивчення цього поняття саме у розрізі підприємств агропромислового комплексу є необхідним та важливим.

Сутність поняття «фінансова безпека суб'єктів підприємництва в аграрній сфері» варто розглядати в широкому розумінні із зосередженням уваги на основному мотиві – отримання прибутку і відповідно із виділенням специфічних для аграрного сектора економіки умов здійснення підприємницької діяльності, чітко визначених внутрішніх і зовнішніх загроз, пріоритетних інтересів та стратегії розвитку, що дасть можливість спрямувати зусилля на забезпечення належного рівня фінансової безпеки в умовах динамічної зміни зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування підприємницьких структур [16].

Отже, на нашу думку, фінансова безпека суб'єктів агропромисловості – це такий стан за якого розвитку аграрного підприємства нічого не загрожує, воно має можливість вільно розвиватися та отримує прибуток як визначальний фактор результативності своєї діяльності.

До цілей фінансової безпеки підприємств в аграрній сфері відносять [16]:

- забезпечення нормального фінансового стану аграрних підприємств;

- забезпечення конкурентоспроможності підприємницької діяльності;
- покриття ризиків гідротермічних і цінових умов господарської діяльності;
- інформаційне забезпечення ефективної аграрної, податкової, митної та іншої політики;
- забезпечення розвитку сільських територій у відповідності з децентралізацією органів місцевого самоврядування;
- забезпечення продовольчої і екологічної безпеки держави.

Основними факторами формування фінансової безпеки суб'єктів підприємництва аграрної сфери вважаємо не лише розвиток системи аграрного страхування, диверсифікованість аграрного бізнесу, прибутковість, наявність резервного капіталу, націленість на підвищення рівня капіталізації, а й зацікавленість держави у підтримці та стимулюванні розвитку цієї галузі.

1.2. Складові системи фінансової безпеки підприємств агропромислової галузі: фінансова діагностика та аналіз як засіб проведення її оцінювання

Умови ринкових відносин вимагають від керівництва підприємств аграрної сфери забезпечення ефективного управління наявними фінансовими ресурсами та оптимізації їх використання, тож зростає роль розвитку цілісної системи фінансової безпеки. Необхідність одночасної розробки теоретичних та практичних питань з врахуванням особливостей агропромислової галузі зумовлює формування системи фінансової безпеки підприємств аграрної промисловості. Однак, при її розробці необхідно пам'ятати, що проблема фінансової безпеки аграрних підприємств є системною – вона торкається одночасно усіх аграріїв.

Л. О. Вдовенко та О. С. Черненко пропонують під системою фінансової безпеки суб'єктів аграрного підприємництва розуміти цілісну структуру, яка складається з сукупності взаємопов'язаних складових елементів, які здатні забезпечити захист підприємства від можливих загроз (рис. 1.3). Метою цієї

системи є запобігання кризовим явищам шляхом попередження негативних тенденцій у їх розвитку, оптимізації використання наявних фінансових ресурсів нейтралізації проблемних питань поточної діяльності задля забезпечення ефективності та конкурентоспроможності підприємств [16].

Рис. 1.3 Система фінансової безпеки аграрних підприємств

Джерело: [16]

Принципами побудови представленої системи є: динамічність, комплексність, системність, компетентність, диверсифікація, об'єктивність, конфіденційність, гнучкість та адекватність висновків щодо стану фінансової безпеки.

Таким чином, інституційним забезпеченням розвитку системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва агропромислової галузі виступають: нормативно-правове забезпечення, методичне забезпечення, інформаційне забезпечення та кадрове забезпечення.

Проте, важливо пам'ятати про те, що всі ці види забезпечення необхідно розглядати і у широкому, і вузькому розуміннях.

У загальному розумінні, нормативно-правове забезпечення – це певні правові механізми, що функціонують як на національному, так і на міжнародному рівнях. У більш вузькому значенні, нормативно-правовим забезпеченням, що регулює відносини у аграрній сфері виступають: Закони України, Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України та накази Мінагрополітики.

У свою чергу, під методичним забезпеченням розуміють науковий доробок – скелет, на основі якого вибудовуються подальші дослідження. У сфері фінансової безпеки агропромислових підприємств методичним забезпеченням є усі підходи щодо оцінки та прогнозування фінансової безпеки підприємства – суб'єкта підприємництва аграрної галузі.

Інформаційне забезпечення – це загальна сукупність документів, яка виступає джерелом даних для використання в інформаційній системі. У звуженому значенні – це фінансова, бухгалтерська, статистична та управлінська звітність окремого агропромислового підприємства, або ж, у випадку необхідності та залежності від поставлених цілей та задач, декількох підприємств аграрної галузі.

Кадровим забезпеченням у широкому розумінні називають усіх постійно працюючих на підприємстві працівників. А у випадку системи фінансової безпеки, кадровим забезпеченням є фінансові менеджери, які мають відповідні знання, досвід та кваліфікацію для управління складною системою.

Основними елементами забезпечення пріоритетних інтересів аграріїв у системі фінансової безпеки агропромислових підприємств виступають фінансова діагностика та аналіз, фінансові важелі, фінансові методи та контрольні заходи.

Фінансовими важелями в такому випадку є доходи, витрати, податки, пільги тощо. Фінансовими методами – планування, прогнозування, фінансове забезпечення, регулювання. У свою чергу, під контрольними заходами маємо на

увазі проведення системних перевірок, аудиту моніторингу рівня фінансової безпеки підприємства.

Підходи до проведення оцінювання фінансової безпеки підприємства у різних наукових працях різняться, але загалом їх можна розділити та узагальнити на декілька груп, серед яких ті, що ґрунтуються на [22]:

- дослідженнях грошових потоків підприємства;
- оцінці фінансової стійкості підприємства;
- прогнозуванні банкрутства підприємства;
- визначення інтегральних показників;
- визначенні фінансових індикаторів;
- ресурсно-функціональному підході.

Зарубіжний досвід проведення оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва базується на мультиплікативному дискримінантному аналізі та різниться ступенем впливу показників.

Побудувати систему оцінювання фінансової безпеки неможливо без виділення основних критеріїв, які сприятимуть визначенню її рівня. Зважаючи на приклад дослідження [16, с. 35], виділяємо три основні критерії: фінансова стійкість та стабільність, результативність діяльності та ділова активність.

Отже, представимо систему фінансової діагностики та аналізу фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в агропромисловій галузі у вигляді рисунку 1.4 нижче.

На нашу думку, фінансову стійкість та стабільність доцільно оцінювати на основі розрахунку та аналізу відносних показників оцінювання фінансової стійкості, визначення типу фінансової стійкості та факторного аналізу порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості.

Ділова активність може бути визначена шляхом проведення її комплексного оцінювання за системою показників, аналізу стійкості економічного зростання та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості.

Вважаємо, що ефективність ведення діяльності можна представити як ефективність використання капіталу. Для цього необхідно провести аналіз формування доходів, витрат і фінансових результатів, факторний аналіз показників результативності та аналіз рентабельності діяльності підприємства за системою показників.

Аналізуючи представлену систему доцільно зауважити, що три обрані критерії мають оцінюватися комплексно як взаємопов'язані та взаємозалежні, тобто, відхилення однієї групи показників певного критерію від нормативних значень на фоні оптимальних результатів розрахунку усіх інших не свідчить про порушення у системі фінансової безпеки.

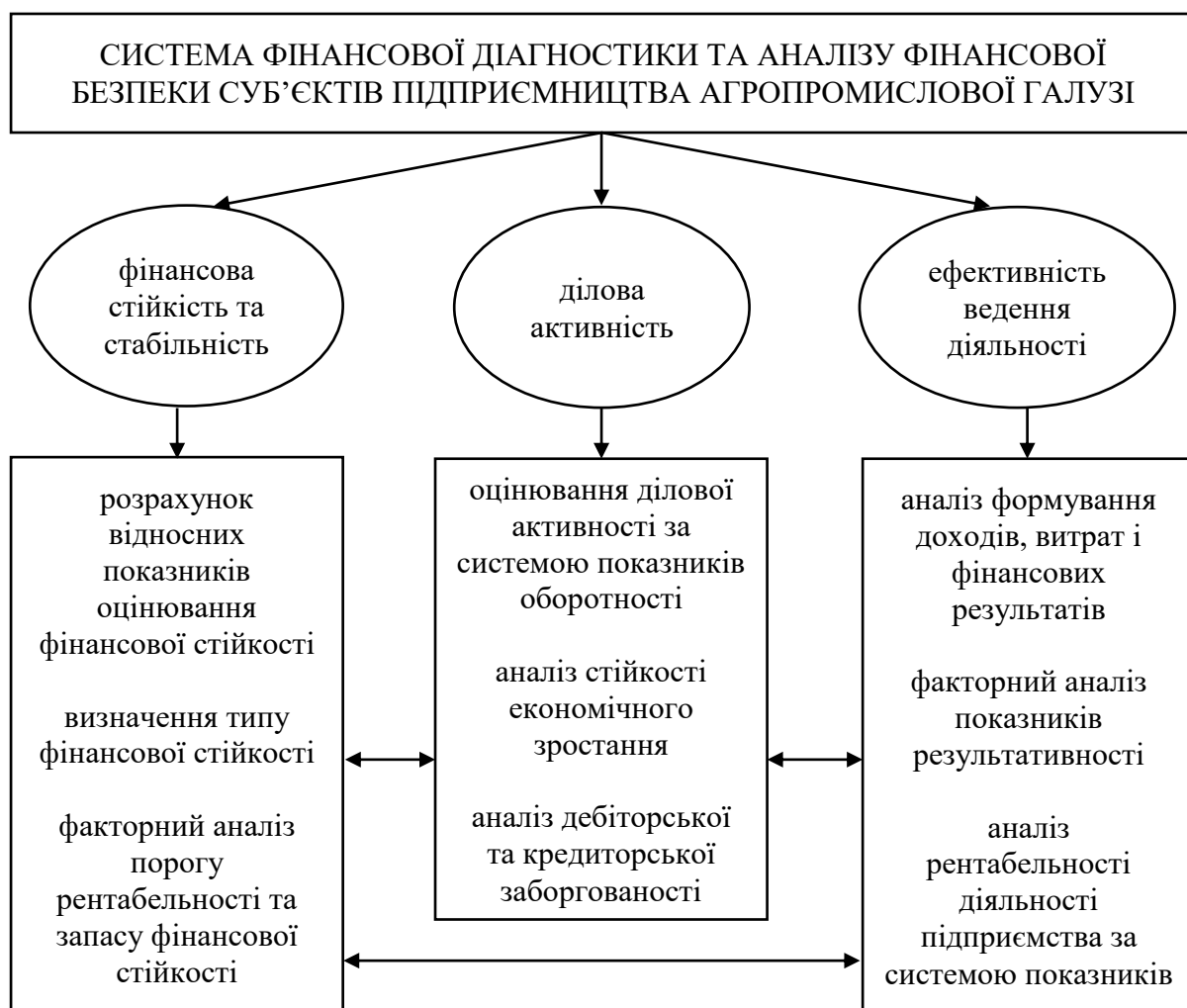

Рис. 1.4 Система фінансової діагностики та аналізу фінансової безпеки суб'єктів підприємництва агропромислової галузі

Джерело: розроблено автором

Проведення фінансового аналізу системи фінансової безпеки агропромислового підприємства має виконуватися у декілька етапів.

На нашу думку, загалом доцільно виділити 4 основні етапи, які міститимуть декілька взаємопов'язаних підетапів (рис. 1.5).

Так, першим етапом є оцінювання рівня ділової активності агропромислового підприємства. У рамках нього аналітик має провести розрахунок показників оборотності активів і пасивів, коефіцієнта стійкості економічного зростання та за необхідності його факторний аналіз, аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей. Результатом здійснення першого етапу аналізу має бути конкретний висновок стосовно рівня ділової активності аналізованого підприємства.

Другим етапом є аналіз фінансової стійкості та стабільності, який передбачає розрахунок відносних показників фінансової стійкості, визначення типу фінансової стійкості за показником забезпеченості запасів джерелами формування та розрахунок показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості, а за потреби – проведення їх факторного аналізу. У результаті здійснення цього етапу аналітик повинен надати конкретизовані висновки щодо рівня фінансової стійкості підприємства, яке досліджується.

Третій етап передбачає проведення аналізу складу, структури та динаміки доходів (за необхідності – факторний аналіз чистого доходу від реалізації продукції), витрати (у тому числі, операційних витрат за елементами) та фінансових результатів, а також факторний аналіз показників результативності та розрахунок показників рентабельності та окупності. Етап вважається виконаним, коли аналітик надає чіткі висновки стосовно ефективності використання капіталу.

Четвертий етап є найменш трудомістким, але не менш відповідальним за попередні. Так, аналітик має на основі наданих висновків у ході виконання перших трьох етапів сформулювати загальні висновки стосовно системи фінансової безпеки агропромислового підприємства, а також вказати на її найслабші та найвразливіші місця.

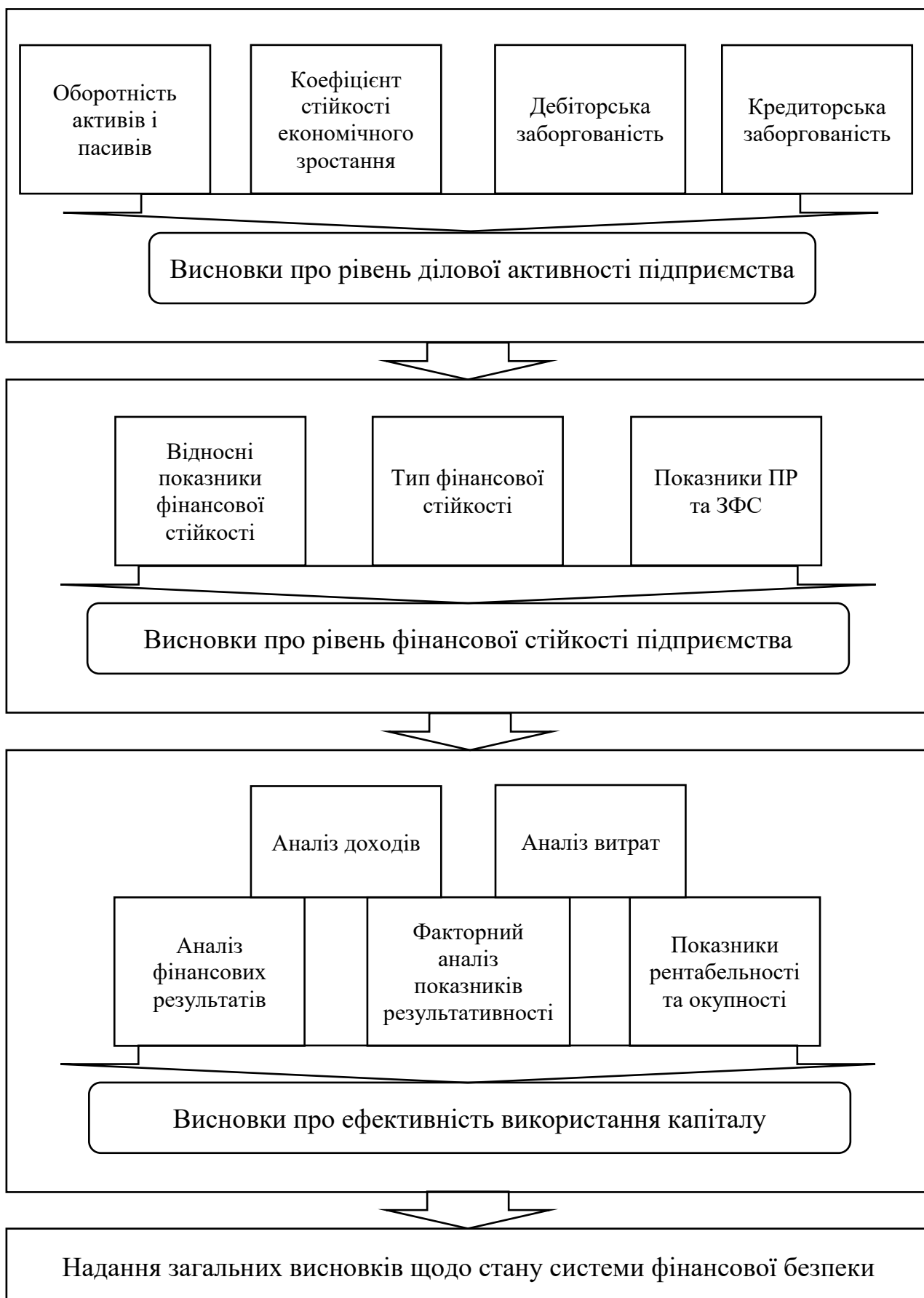

Рис. 1.5 Етапи проведення аналізу системи фінансової безпеки агропромислового підприємства

Джерело: сформовано автором

Проаналізовані наукові роботи [46, 43, 21, 19, 38] свідчать про те, що для розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки підприємства доцільно виділити певні показники фінансової безпеки підприємства за її окремими складовими. Одночасно з цим немає узагальненого підходу для розрахунку інтегрального показника – різні науковці пропонують власні сподоби розрахунку.

Так, Ю. В. Павлюк та О. А. Лактіонова [46] виділяють такі складові для розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки як рентабельність діяльності (I_P), ділова активність ($I_{ДА}$), ліквідність і платоспроможність ($I_{ЛП}$), фінансова стійкість ($I_{ФС}$), інвестиційна привабливість ($I_{ІП}$). З урахуванням розрахованих науковцями вагових коефіцієнтів цих складових, формула інтегрального показника матиме вигляд:

$$I_{ФБП} = 0,24 \times I_P + 0,18 \times I_{ДА} + 0,22 \times I_{ЛП} + 0,26 \times I_{ФС} + 0,1 \times I_{ІП}. \quad (1.1)$$

У той же час відповідні складові розраховуватимуться як:

$$I_P = 0,45 \times P_A + 0,35 \times P_{ВК} + 0,2 \times P_{П}, \quad (1.2)$$

де P_A – рентабельність активів;

$P_{ВК}$ – рентабельність власного капіталу;

$P_{П}$ – рентабельність продажів.

$$I_{ДА} = 0,5 \times O_A + 0,3 \times O_{ОЗ} + 0,2 \times O_{ВК}, \quad (1.3)$$

де O_A – коефіцієнт оборотності активів;

$O_{ОЗ}$ – коефіцієнт оборотності основних засобів;

$O_{ВК}$ – коефіцієнт оборотності власного капіталу.

$$I_{ЛП} = 0,5 \times K_{П} + 0,3 \times K_{ДЗ/КЗ} + 0,2 \times K_{АЛ}, \quad (1.4)$$

де $K_{П}$ – коефіцієнт покриття;

$K_{ДЗ/КЗ}$ – співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей;

$K_{АЛ}$ – коефіцієнт абсолютної ліквідності.

$$I_{ФС} = 0,5 \times K_{ФЛ} + 0,35 \times K_{ЗВОК} + 0,15 \times K_{ДФС}, \quad (1.5)$$

де $K_{ФЛ}$ – коефіцієнт фінансового левериджу;

$K_{ЗВОК}$ – коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами;

$K_{ДФС}$ – коефіцієнт довгострокової фінансової стійкості.

$$I_{\text{П}} = 0,55 \times K_{\text{ЧВ}} + 0,45 \times K_{\text{РП}}, \quad (1.6)$$

де $K_{\text{ЧВ}}$ – коефіцієнт чистої виручки;

$K_{\text{РП}}$ – коефіцієнт реінвестування прибутку.

При повній відповідності визначених показників середньогалузевим значенням, інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки має дорівнювати 1. Однак, найчастіше значення цих показників відрізняються від нормативних. У такому випадку, якщо $I_{\text{ФБП}} \geq 1,5$, то рівень фінансової безпеки підприємства є високим; якщо $1 \leq I_{\text{ФБП}} < 1,5$ – рівень фінансової безпеки є достатнім; якщо $0,5 \leq I_{\text{ФБП}} < 1$ – стан є критичним – існує загроза втрати фінансової безпеки; а у випадку $I_{\text{ФБП}} < 0,5$ – підприємство є фінансово небезпечним [46].

У свою чергу, К. Л. Нетудихата та В. Є. Жукова пропонують використовувати 4 показники для розрахунку інтегрального значення фінансової безпеки підприємства – коефіцієнт автономії ($K_{\text{АВТ}}$), фондівдачу (Φ), коефіцієнт покриття ($K_{\text{П}}$) та співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей ($K_{\text{ДЗ/КЗ}}$). Таким чином формула інтегрального показника матиме вигляд [43]:

$$I_{\text{ФБП}} = 0,23 + 0,51 \times K_{\text{АВТ}} + 0,07 \times \Phi + 0,63 \times K_{\text{П}} + 0,01 \times K_{\text{ДЗ/КЗ}}. \quad (1.7)$$

При проведенні розрахунків слід звертати увагу на те, що дана модель була розроблена для оцінювання рівня фінансової безпеки молокопереробних підприємств, а його середнє значення за вибіркою становило 0,85. Таким чином, при $I_{\text{ФБП}} \geq 1,2$ рівень фінансової безпеки підприємства є високим; якщо $0,85 \leq I_{\text{ФБП}} < 1,2$, то фінансова безпека є достатньою на підприємстві; $0,5 \leq I_{\text{ФБП}} < 0,85$ свідчить про критичний рівень та існуючу загрозу втрати фінансової безпеки; при $I_{\text{ФБП}} < 0,5$ підприємство є фінансово небезпечним [43].

Дослідження О. Г. Головки, О. О. Губарева та А. А. Кривоноса базуються на порівнянні досліджуваного підприємства з еталонним. При чому, під еталонним мається на увазі підприємство, значення обраних показників якого ідеально відповідають нормативним. Так, до показників, що мають вплив на значення інтегрально показника фінансової безпеки науковці віднесли:

коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів ($K_{BK/ЗК}$), коефіцієнт маневреності власних коштів ($K_{МВК}$), коефіцієнт реальної вартості основних засобів у вартості майна підприємства ($K_{РВОЗ}$), коефіцієнт покриття ($K_{П}$), загальний коефіцієнт покриття ($K_{ПЗАГ}$), коефіцієнт автономії ($K_{АВТ}$), коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними коштами ($K_{ЗЗВ}$), коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{ШВЛ}$), коефіцієнт концентрації залученого капіталу ($K_{КЗК}$) та загальний коефіцієнт ліквідності ($K_{ЗЛ}$) [21].

Таким чином формула для розрахунку інтегрального показника матиме вигляд:

$$I_{ФБП} = \frac{K_{МВК} \times K_{РВОЗ} \times K_{П} \times K_{ПЗАГ} \times K_{АВТ} \times K_{ЗЗВ} \times K_{ШВЛ} \times K_{ЗЛ}}{K_{BK/ЗК} \times K_{КЗК}} \quad (1.8)$$

У такому випадку, значення $I_{ФБП}$ становитиме 0,0504. Для порівняння рівня фінансової безпеки фактичного підприємства та еталонного необхідно розрахувати значення показника R використавши формулу:

$$R = \frac{I_{ФБП}}{I_{ФБПЕ}} \times 100. \quad (1.9)$$

Саме виходячи із отриманого значення, необхідно робити висновок щодо рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства.

На думку Т. В. Ганущак, розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки підприємства має базуватися на визначенні комплексних показників оцінки рентабельності (збитковості) ($K_{Р}$), платоспроможності (або неплатоспроможності) ($K_{П}$), ділової активності (затухання) ($K_{ДА}$), фінансової стійкості (непевності, нестійкості діяльності) ($K_{ФС}$) та ефективності (неефективності) майнового стану ($K_{МС}$). У такому випадку, для розрахунків застосовується формула [19]:

$$I_{ФБП} = 0,42 \times K_{Р} + 0,49 \times K_{П} + 0,8 \times K_{ДА} + 0,43 \times K_{ФС} + 0,38 \times K_{МС}. \quad (1.10)$$

Розрахунок такого показника рівня фінансової безпеки є доцільним для цілеспрямованого відслідковування та кількісної оцінки у динаміці, порівнянні, здійсненні рейтингової оцінки певної конкретно визначеної галузі.

Отримані результати розрахунку показника ранжуються наступним чином: якщо $I_{\text{ФБП}} \in [-5; 0]$, то це свідчить про небезпечний фінансовий стан підприємства; якщо $I_{\text{ФБП}} \in [0; 1]$, то підприємство має низький рівень фінансової безпеки; якщо $I_{\text{ФБП}} \in [1; 5]$, то підприємство має середній рівень фінансової безпеки; якщо $I_{\text{ФБП}} \in [5; \text{і вище}]$, то це свідчить про високий рівень фінансової безпеки підприємства [19].

У свою чергу, В. В. Лойко, Д. М. Лойко та Д. В. Лех виділяють лише три показника, які на їх думку, мають вплив на інтегральний показник фінансової безпеки: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт автономії та коефіцієнт рентабельності активів. Для розрахунку застосовується статистичний інструментарій середньої геометричної [38]:

$$I_{\text{ФБП}} = \sqrt[3]{K_{\text{АЛ}} \times K_{\text{АВТ}} \times P_{\text{А}}}. \quad (1.11)$$

Діапазони значення інтегрального показника фінансової безпеки ранжовані у відповідності до теорії Харрінгтона: 0,00 – 0,20 – незадовільний рівень; 0,21 – 0,36 – низький рівень; 0,37 – 0,62 – задовільний рівень; 0,63 – 0,79 – хороший рівень; 0,80 – 1,00 – відмінний рівень фінансової безпеки підприємства.

Таким чином, для розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки підприємства не існує загальноприйнятої моделі. Для того, аби оцінити її рівень необхідно обирати модель, що була розроблена спеціально для досліджуваної галузі, а в ідеалі – застосувати декілька підходів, аби отримати різносторонні висновки.

1.3. Науково-методичні підходи до здійснення комплексного оцінювання фінансового стану підприємства

Одним із можливих варіантів проведення аналізу рівня фінансової безпеки агропромислового підприємства є комплексне оцінювання його фінансового стану.

Вітчизняні науковці займалися проблематикою комплексного оцінювання фінансового стану досить давно, проте, на сьогодні єдиної вченої думки з цього приводу не існує. Доцільно виділити три основні інструментарії проведення комплексного оцінювання фінансового стану у відповідності до методик, серед яких [57]:

- ранжування фінансових показників і коефіцієнтів;
- розрахунок інтегрального показника фінансового стану підприємства – об'єкта дослідження;
- порівняння розрахункових показників з еталонними величинами.

Кожне підприємство, або виконавець замовлення комплексного оцінювання фінансового стану обирає метод проведення комплексного аналізу в залежності від певних чинників, проте доцільно враховувати, що методи можуть використовуватися паралельно або в доповненні один одного. Основними чинниками, що впливають на вибір методу дослідження такі:

- тип економічної системи країни;
- рівень розвитку ринкових відносин;
- особливості побудови та формування форм фінансової звітності;
- особливості галузі функціонування суб'єкта господарювання;
- форма власності підприємства та способи управління.

Варто пам'ятати, що комплексна оцінка є характеристикою діяльності підприємства, яку одержують в результаті дослідження певної сукупності показників, що визначають більшість економічних процесів і вміщують узагальнені дані про виробничу діяльність підприємства та його фінансовий стан. За допомогою комплексного аналізу аналітики оцінюють те, наскільки ефективно та результативно підприємство, як об'єкт дослідження, використовує свої ресурси, власний, залучений та позиковий капітал, необоротні та оборотні активи.

Для подальшого аналізу необхідно критично проаналізувати дослідження і практики щодо тлумачення змісту поняття «фінансовий стан підприємства».

Вітчизняні та зарубіжні вчені неодноразово намагалися дати однозначне визначення цьому поняттю, проте єдиної думки не існує донині.

Так, О. А. Базилінська розглядає фінансовий стан як сукупність певних показників, які характеризують наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства [7].

Тим часом, Н. О. Коломієць та О. П. Коломієць стверджують, що фінансовий стан – це спроможність підприємства фінансувати свою діяльність, яка характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, які необхідні для нормальної діяльності підприємства, доцільністю розміщення цих ресурсів та ефективністю їх використання, а також фінансовими відносинами з іншими юридичними та фізичними особами, платоспроможністю та стійкістю [32].

Як стверджує М. Д. Білик, фінансовий стан підприємства – це реальна та потенційна спроможність підприємства забезпечити необхідний рівень фінансування поточної діяльності, розвитку та погашення своїх зобов'язань перед іншими суб'єктами господарювання та державою [12].

У свою чергу, А. М. Поддєрьогін вважає, що фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [49].

На думку Г. В. Савицької, фінансовий стан підприємства виступає економічною категорією, яка відображає стан капіталу підприємства в процесі його кругообігу, а також спроможність суб'єкта підприємницької діяльності до саморозвитку на фіксований момент часу [51].

Таким чином, узагальнюючі вищенаведені поняття, можна стверджувати, що фінансовий стан підприємства – це такий стан, за якого підприємство спроможне забезпечити постійне та безперебійне фінансування своєї діяльності, а також його здатність розплатитися за своїми зобов'язаннями з іншими суб'єктами господарської діяльності, своїми кредиторами та державою.

Зважаючи на вищенаведене, аналіз фінансового стану відображає рівень фінансової безпеки досліджуваного підприємства, а отже може бути визначеним, як спосіб її оцінювання.

Обираючи метод оцінювання, необхідно ретельно аналізувати доцільність застосування комплексу аналітичних процедур [5].

На думку Г. В. Савицької доцільним є проведення комплексного фінансового аналізу суб'єкта господарювання спираючись на систему відповідних фінансових коефіцієнтів. Для цього здійснюється вивчення динаміки кожного з показників та зіставлення їх із середніми і нормативними значеннями у галузі [51].

Якщо розглядати міжнародну практику оцінювання фінансового стану підприємства, то зарубіжні науковці пропонують використовувати математичні моделі, за допомогою яких формується узагальнюючий показник фінансового стану підприємства – інтегральна оцінка. Найчастіше використовуваними моделями є моделі Альтмана, Ліса, Спрінгейта, Таффлера і Тішоу, Чессера, Конана і Гольдера. Вітчизняні науковці також займалися розробкою адаптованих методик до українських реалій та умов господарювання. Серед таких методик варто виділити розроблені Р. С. Сайфуліним і Г. Г. Кадиковим та О. О. Терещенком [57].

Модель Альтмана є п'яти-факторною та передбачає використання для розрахунків наступних показників (факторів впливу):

- частка чистого оборотного капіталу в активах (F_1);
- відношення накопиченого прибутку до активів (F_2);
- рентабельність активів (F_3);
- відношення ринкової вартості емітованих акцій до власних та довгострокових залучених коштів (F_4);
- відношення чистого доходу від реалізації продукції до активів підприємства (F_5).

Модель має такий вигляд:

$$Z_{al} = 1,2F_1 + 1,4F_2 + 3,3F_3 + 0,6F_4 + 1,0F_5. \quad (1.12)$$

Загалом дана модель використовується для оцінювання великих підприємств, які котируються на фондових біржах. На жаль, вона не враховує особливості функціонування та розвитку українських підприємств та умов на фондовому ринку України, тож не може бути застосованою для оцінювання фінансового стану вітчизняних підприємств.

Модель Спрінгейта передбачає розвиток інтегрального показника, який оцінює ймовірність банкрутства підприємства. Точність цієї моделі є високою – 90%. Загалом модель має такий вигляд:

$$Z_s = 1,03F_1 + 3,07F_2 + 0,66F_3 + 0,4F_4. \quad (1.13)$$

де F_1 – відношення оборотного капіталу до загальної сукупності активів;

F_2 – відношення прибутку підприємства перед виплатою відсотків до загальної вартості його активів;

F_3 – відношення прибутку до оподаткування до загальних зобов'язань підприємства;

F_4 – відношення чистого доходу підприємства до його активів.

Не зважаючи на високу точність розрахунку, дана модель не може бути застосована при оцінці українських підприємств, так як була створена для підприємств США і Канади [56].

Модель Ліса є збалансованішою та акцентується на рівні прибутковості діяльності підприємства та рентабельності його активів. Також, використовує структуру активів та їх джерел фінансування.

Чотири-факторна модель розраховується таким чином:

$$Z_l = 0,063F_1 + 0,092F_2 + 0,057F_3 + 0,001F_4. \quad (1.14)$$

де F_1 – відношення оборотних активів до загальної сукупності активів;

F_2 – відношення операційного прибутку підприємства до загальної вартості його активів;

F_3 – відношення нерозподіленого прибутку до загальної вартості активів підприємства;

F_4 – відношення власного капіталу до зобов'язань.

Не зважаючи на простоту розрахунку, модель Ліса не підходить для оцінювання фінансового стану українських підприємств, оскільки розроблена для підприємств Англії та ураховує західний розвиток [56].

У свою чергу модель Таффлера та Тішоу також є простою у розрахунку, проте не може застосовуватися для вітчизняних підприємств, оскільки побудована на основі даних підприємств Англії. Загалом, модель має наступний вигляд:

$$Z_{tt} = 0,53F_1 + 0,13F_2 + 0,18F_3 + 0,16F_4. \quad (1.15)$$

де F_1 – відношення операційного прибутку до поточних зобов'язань;

F_2 – відношення оборотних активів до зобов'язань;

F_3 – відношення поточних зобов'язань до загальної вартості активів підприємства;

F_4 – відношення чистого доходу до загальної вартості активів.

Недоліком моделі є те, що вона застосовується лише для тих підприємств, які котирують свої акції на фондових біржах.

На думку М. І. Іванової та Д. М. Потьомкіна ці моделі мають спільні недоліки та причини виникнення цих недоліків, так як значення, що були отримані у результаті їх використання найчастіше сильно відрізняються, а також можуть призвести до абсолютно протилежних висновків. В результаті вони узагальнили та підсумували такі причини [28]:

- тимчасова невідповідність. Оскільки моделі були розроблені близько 50 років тому, вони не враховують істотних змін в макро- і мікросередовищі функціонування підприємств, механізм їх державного регулювання та податкове законодавство;
- невідповідність об'єкта дослідження. Оскільки для створення моделей застосовувалися різні вибірки підприємств, то значні відмінності в отриманих результатах пояснюються розбіжністю у розмірах підприємств, напрямів їх діяльності, розмірів активів тощо;

- невідповідність методики визначення параметрів моделей, які були застосовані західними вченими. Сучасна методика та інформаційна сильно відрізняються від способів їх оцінювання, які використовувалися під час розробки моделей;
- некоректність моделі Альтмана. Так як фактор F_1 пов'язаний з кризою управління, а фактор F_4 відображає фінансову кризу, тоді як інші фактори характеризують настання економічної кризи. За системним підходом, як вважають М. І. Іванова та Д. М. Потьомкін, його використання є досить проблематичним.

Досить поширеною, а головне, розробленою для українських підприємств є модель О. О. Терещенка, яка існує у двох варіантах. Модель першого варіанту передбачає використання 6 показників та побудована з використанням даних 850 українських підприємств різних галузей. У свою чергу, друга модель використовує 10 показників і враховує диференціацію підприємств за галузями [54]. Модель Терещенка має наступний вигляд:

$$Z_{ter} = 1,5F_1 + 0,08F_2 + 10F_3 + 5F_4 + 0,3F_5 + 0,1F_6. \quad (1.16)$$

де F_1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань;

F_2 – відношення валюти балансу до зобов'язань;

F_3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

F_4 – відношення прибутку до виручки;

F_5 – відношення виробничих запасів до виручки;

F_6 – відношення виручки до основного капіталу.

На основі отриманих результатів формується висновок про ймовірність банкрутства підприємства. Тобто, якщо:

- $Z_{ter} > 2$, то підприємству не загрожує банкрутство, а отже його фінансовий стан є абсолютним;
- $1 < Z_{ter} < 2$, то фінансова стійкість підприємства порушена;
- $0 < Z_{ter} < 1$, то існує загроза банкрутства цього підприємства, а його фінансовий стан характеризується як кризовий.

В. В. Лазоренко аналізуючи представлену модель виділяє як позитивні так і негативні аспекти її використання. Для зручності та наочності доцільно представити їх у вигляді таблиці нижче. Виходячи з представленої інформації можна стверджувати, що універсальність моделі зменшує рівень її точності. А отже дана модель потребує удосконалення.

Таблиця 1.1

Позитивні та негативні сторони моделі Терещенка

Переваги		Недоліки	
1	Зручність моделі для використання	1	Відсутність поглибленої класифікації стійкості фінансового стану підприємства
2	Для розробки використовувалася вітчизняна статистична інформація, тож є актуальною для оцінки українських підприємств	2	Широкий інтервал невизначеності, через який є необхідність у проведенні додаткового аналізу
3	Враховано сучасну міжнародну практику	3	Недостатнє теоретичне та емпіричне обґрунтування критичних точок (чи інтервалів) для окремих фінансових індикаторів, що приводить до неточної фіксації нормативних значень фінансових показників.
4	За рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішує проблему критичних значень показників		
5	Враховує галузеві особливості підприємства		

Джерело: розроблено автором на основі [36]

Тобто, універсальність моделі зменшує рівень її точності. А отже дана модель потребує удосконалення.

Також часто згадується евристична модель О. П. Зайцевої, у якій пропонується використовувати наступні фактори [41]:

- F_1 – коефіцієнт збитковості підприємства;
- F_2 – співвідношення кредиторської й дебіторської заборгованості;
- F_3 – показник співвідношення короткострокових зобов'язань і найбільш ліквідних активів (величина зворотна показнику абсолютної ліквідності);

- F_4 – збитковість реалізації продукції;
- F_5 – коефіцієнт фінансового важеля;
- F_6 – коефіцієнт завантаження активів (величина зворотна коефіцієнту оборотності активів).

Виходячи з цього модель матиме такий вигляд:

$$Z_z = 0,25F_1 + 0,1F_2 + 0,2F_3 + 0,25F_4 + 0,1F_5 + 0,1F_6. \quad (1.17)$$

Якщо спостережуваний комплексний коефіцієнт банкрутства більше нормативного, то ймовірність банкрутства велика, а якщо менше, то мала. По суті, це – рейтингова модель оцінювання фінансового стану організації, яку можна записати у такому вигляді:

$$K = \frac{K_{\text{норм}}}{K_{\text{набл}}}, \quad (1.18)$$

Тобто як відношення нормативного значення комплексного показника до спостережуваного значення. Тоді, якщо $K > 1$, той фінансовий стан вважається задовільним, і чим більше K , тим він краще. Якщо ж $K < 1$, то фінансовий стан вважається незадовільним [41].

Проте, визначення вагових коефіцієнтів у моделі Зайцевої є не повністю обґрунтованими, так як були визначені без обліку виправлення на відносну величину значень окремих коефіцієнтів.

Методичними рекомендаціями запропоновано проводити систематичний експрес-аналіз фінансового стану підприємств (фінансовий моніторинг) за допомогою коефіцієнта, розробленого американським вченим У. Бівером. Так, коефіцієнт Бівера розраховується за наступною формулою:

$$K_b = \frac{\text{ЧП} - \text{А}}{\text{ДЗ} + \text{ПЗ}}, \quad (1.19)$$

де ЧП – чистий прибуток підприємства;

А – нарахована амортизація;

ДЗ – довгострокові зобов'язання підприємства;

ПЗ – поточні зобов'язання підприємства.

Проте розрахований за цією формулою коефіцієнт не дає адекватної оцінки в українських реаліях, оскільки українське законодавство має свої

відмінності. Так, адаптований до вітчизняного законодавства коефіцієнт Бівера матиме наступний вигляд:

$$K_{bUKR} = \frac{ЧП+А}{ДЗ+ПЗ} \quad (1.20)$$

Таким чином, при виборі методу оцінювання необхідно спиратися перш за все на відповідність моделі українським реаліям та законодавству. Також рекомендується використовувати декілька моделей, для можливості порівняння результатів, а також для надання більш точної оцінки фінансовому стану підприємства.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Оскільки розвиток аграрного сектору економіки – один з першочергових напрямків розвитку економічної політики України – фінансова безпека агропромислових підприємств заслуговує на високий рівень пріоритетності при проведенні наукових досліджень.

Фінансова безпека суб'єкта агропромисловості – це певний стан аграрного підприємства, за якого йому нічого не загрожує, воно має можливість вільно розвиватися та отримує прибуток як визначальний фактор результативності своєї діяльності. Окрім того, загальними цілями фінансової безпеки підприємств в аграрній сфері відносять:

- забезпечення високого рівня їх фінансового стану, конкурентоспроможності, покриття можливих ризиків;
- інформаційне забезпечення ефективної політики: аграрної, митної, податкової;
- розвиток сільських територій та організація продовольчої та екологічної безпеки країни.

Основними факторами формування фінансової безпеки суб'єктів підприємництва аграрної сфери вважаємо не лише розвиток системи аграрного страхування, диверсифікованість аграрного бізнесу, прибутковість, наявність

резервного капіталу, націленість на підвищення рівня капіталізації, а й зацікавленість держави у підтримці та стимулюванні розвитку цієї галузі.

Система фінансової безпеки аграрних підприємств є цілісною структурою, що складається з певних взаємопов'язаних складових елементів, які мають можливість для захисту підприємства від можливих загроз. Елементами забезпечення пріоритетних інтересів аграріїв є: фінансова діагностика та аналіз, фінансові важелі, фінансові методи та контрольні заходи. У свою чергу інституційним забезпеченням розвитку системи фінансової безпеки виступають нормативно-правове, методичне, інформаційне та кадрове забезпечення. Синергійна дія вказаних елементів здатна підтримувати високий рівень фінансової безпеки агропромислових підприємств.

Система фінансової діагностики та аналізу фінансової безпеки – один із способів проведення її оцінювання. До неї відносимо фінансову стійкість та стабільність, ділову активність та ефективність ведення діяльності. Проведення комплексного аналізу за вказаними напрямками дозволяє виявити слабкі місця у системі фінансової безпеки підприємства та вчасно вжити заходів задля їх посилення. Окрім цього, при проведенні розрахунків доцільно звернути увагу на інтегральний показник фінансової безпеки.

Одним із можливих варіантів проведення аналізу рівня фінансової безпеки агропромислового підприємства є комплексне оцінювання його фінансового стану. У міжнародній практиці рекомендованим є формування узагальнюючого показника фінансового стану – інтегральної оцінки. Серед проаналізованих моделей є моделі Альтмана, Ліса, Спрінгейта, Таффлера і Тішоу, Чессера, Конана і Гольдера. Серед моделей вітчизняних науковців – Р. С. Сайфуліна і Г. Г. Кадикова, О. О. Терещенка. Окрім цього, для експрес-аналізу фінансового стану можливе застосування коефіцієнта Бівера, який є адаптованим до українських реалій.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРОПРОМИСЛОВОГО ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «АГРОКОМПЛЕКС «ЗЕЛЕНА ДОЛИНА»

2.1. Загальна характеристика підприємства та аналіз його ділової активності у розрізі 2019 – 2021 років

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрокомплекс «Зелена долина» є одним з найбільших сільгоспвиробників півдня Вінницької області, який представляє аграрний напрям діяльності групи компанії «ТЕРРА ФУД». До структури компанії входять декілька агроформувань, а також цукровий завод, племзавод і хлібоприймальне підприємство [58]. Підприємство є активно діючим та станом на 20.10.2022 не перебуває у стані припинення. Скорочена назва підприємства – ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина». Код ЄДРПОУ – 32721857. З 04.10.2004 підприємство було зареєстрованим як платник ПДВ, а його індивідуальний податковий номер – 327218502198 [59].

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрокомплекс «Зелена долина» – багатогалузевий виробничий комплекс, який у вересні 2004 році створено на базі цукрового заводу та господарств Томашпільського і Тульчинського районів, що розміщуються на півдні Вінницької області. В даний час підприємство працює в 5 районах: Томашпільський, Тульчинський, Немирівський, Шаргородський, Тиврівський [45].

ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» зареєстроване за юридичною адресою Україна, 24200, Вінницька область, Томашпільський район, селище міського типу Томашпіль, вулиця Івана Богуна, будинок 4. Фактичне місцезнаходження підприємства співпадає з його юридичною адресою.

Підприємство перебуває у недержавній власності, а частка держави в статутному капіталі підприємства згідно з реєстром Фонду держмайна України становить 0% [59]. Розмір статутного фонду ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» складає 3 127 900,00 грн.

Єдиним засновником та відповідно власником ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» є Войтович Станіслав Андрійович – його частка у статутному фонді товариства становить 100,0%.

Головним органом управління підприємства є загальні Збори Учасників, які регламентуються статтею 6 статуту. Збори Учасників товариства є його вищим органом. Збори Учасників можуть вирішувати будь-які питання діяльності підприємства.

Виконавчим органом ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» є Дирекція, яка здійснює управління поточною діяльністю підприємства. Дирекція є підзвітною Зборам Учасників. До компетенції Дирекції належить вирішення всіх питань діяльності товариства, окрім тих, що віднесені у статуті до виключної компетенції Зборів Учасників.

Основним видом діяльності ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» за КВЕД є 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур [59]. Агрокомплекс працює за чотирма напрямками: рослинництво, тваринництво, виробництво цукру та зберігання зерна (рис. 2.1).

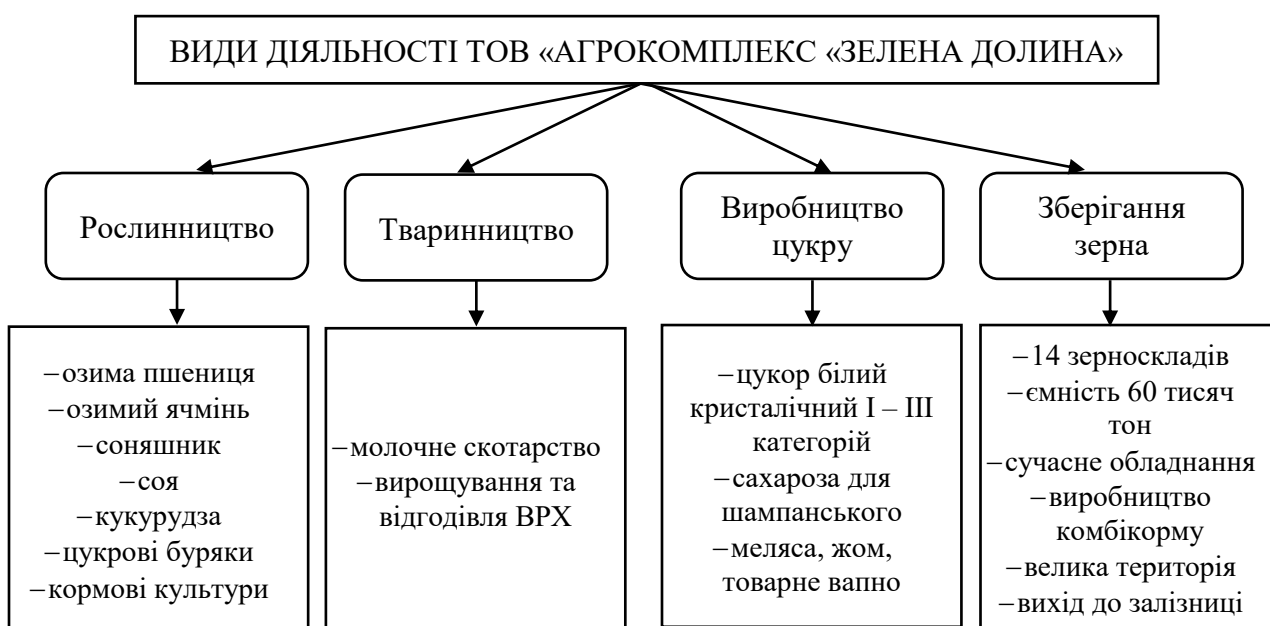

Рис. 2.1 Види діяльності ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина»

Джерело: розроблено автором на основі [45]

Підприємство має у своєму розпорядженні 25 000 гектар в обробітку, власний цукровий завод, хлібоприймальне підприємство, комбікормовий цех на базі елеватора, 5 тваринницьких комплексів, племзавод, активно використовує найсучаснішу техніку та впроваджує новітні технології для покращення та підвищення ефективності виробництва.

При обробці ґрунту та захисті рослин ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» застосовує новітні технології. Науково-обґрунтовані сівозміни дозволяють розробляти агрономічну стратегію підвищення урожайності та продуктивності використання сільськогосподарських земель. На полях вирощуються озима пшениця, озимий ячмінь, соняшник, соя, кукурудза, цукрові буряки для подальшої переробки силами власного цукрового заводу, кормові культури для забезпечення потреб тваринництва.

Тваринництво спеціалізується на молочному скотарстві (1 500 голів) та вирощуванні та відгодівлі великої рогатої худоби (2 000 голів). Власний племзавод «ВИЛА» займається розведенням ВРХ симентальської, української червоно-рябої молочної та української чорно-рябої молочної порід. Агрокомплекс досяг найвищих результатів у кожному з цих напрямків: підтвердив статус племінного заводу, пройшов сертифікацію продукції як органічної, згідно з європейськими стандартами № 834/2007 та № 889/2008 [45; Додаток В].

Ще одним напрямом роботи ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» є діяльність Томашпільського цукрового заводу – розвинутого високотехнологічного підприємства, що входить до найкращих підприємств цукрової галузі України. За добу завод здатен переробляти понад 2 600 тонн цукрових буряків, виготовляти до 400 тонн цукру, тож за сезон цукроваріння здатне виробити більше 40 000 тонн білого цукру [45]. Основною продукцією заводу є: цукор білий кристалічний I – III категорій та сахароза для шампанського. З іншого боку супутньою – меляса, жом та товарне вапно.

Кожного року підприємство модернізує виробничі процеси, автоматизує їх, запроваджує енергозберігаючі технології та використовує альтернативні види палива.

Елеватором є Хлібоприймальне підприємство, яке займається зберіганням зерна та продуктів його переробки. На базі елеватора функціонує власний комбікормовий цех, який повністю покриває потребу ферм у кормах, виробляючи 30 тонн комбікорму на добу. Хлібоприймальне підприємство має 14 зерноскладів, загальною ємністю 60 000 тонн. Головною перевагою елеватора є прямий вихід до залізниці.

Ділова активність підприємства насамперед виявляється у швидкості обертання його активів і пасивів. Тобто, у величині необхідних ресурсів для здійснення процесу виробництва і реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Отже, основними показниками ділової активності виступають показники оборотності активів і пасивів, які доцільно поділити на такі групи: коефіцієнти обертання, тривалість одного обороту, коефіцієнти завантаження, величина вивільнених коштів, операційний цикл та фінансовий цикл [17]. Проведемо усі необхідні розрахунки та представимо їх у вигляді таблиці 2.1.

Проведений аналіз свідчить про значне пришвидшення оборотності активів і пасивів ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2021 році в порівнянні з 2020 роком та у 2020 році в порівнянні з 2019. Так, тривалість одного обороту активів скоротилася на 316 днів (у відсотковому вираженні -36,24%) і у 2021 році склала 556 днів. У той же час, тривалість одного обороту оборотних активів знизилася з 367 до 225 днів (на 142 дні у абсолютному вираженні та на 38,69% у відносному). Тривалість одного обороту запасів скоротилася незначно – на 14,29% (у абсолютному вираженні 46 днів) та у 2021 році склала 276 днів. У свою чергу, дебіторська заборгованість обертається значно швидше – у 2021 році за 18 діб (на 61 добу у абсолютному та 77,22% у відносному ніж у 2020). Тобто, загальна сума вкладених коштів у активи окупиться за півтори роки, оборотні активи та запаси вивільняться менше ніж за один рік, а дебіторська заборгованість – менше ніж за місяць.

Таблиця 2.1

Аналіз ділової активності ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» за показниками оборотності активів і пасивів у розрізі 2019 – 2021 років

№	Показник	2019 рік	2020 рік	Відхилення		2021 рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне, %		абсолютне	відносне, %
A	Б	1	2	3	4	5	6	7
Вихідна інформація, тис. грн								
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	835 862,0	779 625,0	- 56 237,0	-6,73	1 404 456,0	+624 831,0	+80,15
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	793 804,0	669 967,0	-123 837,0	-15,60	1 010 400,0	+340 433,0	+50,81
3	Середньорічна вартість активів	1 764 740,0	1 895 842,5	+131 102,5	+7,43	2 168 695,5	+272 853,0	+14,39
4	Середньорічна вартість оборотних активів	914 731,0	800 233,0	-114 498,0	-12,52	876 285,5	+ 76 052,5	+9,50
5	Середньорічна вартість запасів	617 027,0	598 166,5	- 18 860,5	-3,06	775 809,0	+177 642,5	+29,70
6	Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	270 417,5	176 209,5	- 94 208,0	-34,84	70 008,5	-106 201,0	-60,27
7	Середньорічна вартість власного капіталу	1 476 521,0	1 336 268,5	-140 252,5	-9,50	1 447 731,5	+111 463,0	+8,34
8	Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості	70 037,5	111 701,5	+ 41 664,0	+59,49	114 540,5	+ 2 839,0	+2,54
Показники ділової активності (оборотності активів і пасивів)								
9	Коефіцієнт обертання активів	0,474	0,411	-0,063	-13,29	0,648	+0,237	+57,66
10	Тривалість одного обороту активів, днів	759	876	+117	+15,42	556	-320	-36,53
11	Коефіцієнт обертання оборотних активів	0,914	0,974	+0,060	+6,56	1,603	+0,629	+64,58
12	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	394	370	-24	-6,09	225	-145	-39,19
13	Коефіцієнт обертання запасів	1,286	1,120	-0,166	-12,91	1,302	0,182	+16,25
14	Тривалість одного обороту запасів, днів	280	321	+41	+14,64	276	-45	-14,02

Продовження табл. 2.1

А	Б	1	2	3	4	5	6	7
15	Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	3,091	4,424	+1,333	+43,13	20,061	+15,637	у 3,5 рази
16	Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	116	81	-35	-30,17	18	-63	-77,78
17	Коефіцієнт обертання власного капіталу	0,566	0,583	+0,017	+3,00	0,970	+0,387	+66,38
18	Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	636	617	-19	-2,99	371	-246	-39,87
19	Коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості	11,334	5,998	-5,336	-47,08	8,821	+2,823	+47,07
20	Тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості, днів	32	60	+28	+87,50	41	-19	-31,67
21	Тривалість операційного циклу, днів	396	402	+6	+1,52	294	-108	-26,87
22	Тривалість фінансового циклу, днів	364	342	-22	-6,04	253	-89	-26,02

У 2020 році спостерігаємо різнопланові зміни. Так, тривалість одного обороту активів зросла на 117 днів, а у свою чергу оборотних активів зменшилася на 24 дні. Тривалість одного обороту запасів зросла на 41 день, а одного обороту поточної дебіторської заборгованості зменшилася на 35 днів.

Стосовно оборотності пасивів: тривалість одного обороту власного капіталу у 2021 році зменшилася до 371 дня (на 241 день в абсолютному та 39,38% у відносному вираженні). У той же час, кредиторська заборгованість обертається 41 день – тривалість зменшилася на 35,94% (у абсолютному вираженні – 23 дні). У 2020 році тривалість одного обороту власного капіталу склала 617 днів (на 19 менше ніж у 2019), а тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості зросла на 28 днів.

У 2020 році тривалість операційного циклу підвищилася на 6 днів у порівнянні з 2019 роком та склала 402 дні. Тривалість фінансового циклу навпаки зменшилася на 22 дні та склала 342 дні. У свою чергу, у 2021 році тривалість операційного циклу складає 294 дні, а фінансового – 253 (скоротилася на 26,68% та 24,93% відповідно). Тобто, у середньому, з моменту вкладення коштів у поточну виробничу діяльність до моменту повернення їх у вигляді виручки від реалізації проходить 294 дні. А власні оборотні кошти роблять один повний оборот за 253 дні.

Наступним показником оцінювання ділової активності є коефіцієнт стійкості економічного зростання. Для його розрахунку застосуємо наступну формулу:

$$K_{\text{СЕЗ}} = \frac{\text{ЧП}-\text{Д}}{\text{ВК}} \times 100 = \frac{\text{Пр}}{\text{ВК}} \times 100, \quad (2.1)$$

де ЧП – чистий фінансовий результат (прибуток), тис. грн;

Д – виплати власникам (дивіденди), тис. грн;

Пр – реінвестований прибуток, тис. грн;

ВК – власний капітал, тис. грн.

Таким чином у 2019 році коефіцієнт стійкості економічного зростання складе:

$$K_{\text{СЕЗ}} = \frac{2\,104 - 33\,975}{1\,476\,521} \times 100 = \frac{-31\,871}{1\,476\,521} \times 100 = -2,16\%;$$

у 2020:

$$K_{\text{СЕЗ}} = \frac{36\,977 - 62\,344}{1\,336\,268,5} \times 100 = \frac{-25\,367}{1\,336\,268,5} \times 100 = -1,90\%;$$

у 2021:

$$K_{\text{СЕЗ}} = \frac{545\,406 - 100\,262}{1\,447\,731,5} \times 100 = \frac{445\,144}{1\,447\,731,5} \times 100 = 30,75\%.$$

Аналізуючи отримані результати, бачимо, що у 2019 та 2020 роках коефіцієнт стійкості економічного зростання нижче нуля – становить -2,16% та -1,91%. Це свідчить про деструктивні процеси в компанії. Однак, даний показник потрібно аналізувати в динаміці, тож його стрімке зростання у 2021 році до 30,75% свідчить про збільшення власного капіталу за рахунок реінвестування чистого прибутку.

У сфері розрахунково-платіжних відносин важливими при оцінці ділової активності є дебіторська та кредиторська заборгованість як відображення здатності підприємства розрахуватися зі своїми кредиторами та отримати виплати від своїх дебіторів.

До показників, які характеризують дебіторську заборгованість доцільно віднести: коефіцієнт обертання та тривалість одного обороту дебіторської заборгованості; частку дебіторської заборгованості в майні; частку поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах; коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості; відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Проведемо необхідні розрахунки та представимо їх у вигляді таблиці 2.2 нижче.

Аналізуючи отримані результати спостерігаємо позитивну динаміку. Так, у 2020 році в порівнянні з 2019 відбулося зменшення коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості знизилася на 35 днів та склала 83. У той же час, частка дебіторської заборгованості у майні склала 9,44%, що на 6,13% менше ніж у минулому році.

Таблиця 2.2

Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2020 – 2021 роках

№	Показник	2019 рік	2020 рік	Відхилення		2021 рік	Відхилення	
				абсолютне	відн., %		абсолютне	відн., %
A	B	1	2	3	4	5	6	7
Вихідна інформація, тис. грн								
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	835 862,0	779 625,0	- 56 237,0	-6,73	1 404 456,0	+624 831,0	+80,15
2	Середньорічна величина дебіторської заборгованості	274 746,5	178 931,5	- 95 815,0	-34,87	75 761,5	-103 170,0	-57,66
3	Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	270 417,5	176 209,5	- 94 208,0	-34,84	70 008,5	-106 201,0	-60,27
4	Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості	70 037,5	111 701,5	+ 41 664,0	+59,49	114 540,5	+ 2 839,0	+2,54
5	Середньорічна вартість майна	1 764 740,0	1 895 842,5	+131 102,5	+7,43	2 168 695,5	+272 853,0	+14,39
6	Середньорічна вартість оборотних активів	914 731,0	800 233,0	-114 498,0	-12,52	876 285,5	+ 76 052,5	+9,50
Показники комплексного оцінювання дебіторської заборгованості								
7	Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	3,042	4,357	+1,315	+43,23	18,538	+14,181	+325,48
8	Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів	118	83	-35	-29,66	19	-64	-77,11
9	Частка дебіторської заборгованості в майні, %	15,57	9,44	-6,13	*	3,49	-5,95	*
10	Частка поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	29,56	22,02	-7,54	*	7,99	-14,03	*
11	Коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості	3,861	1,578	-2,283	-59,13	0,611	-0,967	-61,28
12	Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції, %	32,9	23,0	-9,9	*	5,4	-17,6	*

Також спостерігаємо зменшення частки поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах на 7,54%, що у 2020 році склала 22,02%, коефіцієнта співвідношення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості на 59,13%, який склав 1,578 (у 2019 – 3,861) та відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 9,9% - у 2020 році цей показник становить 23,0%. У свою чергу, коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості у 2021 році збільшився втричі порівняно з 2020 до 18,538. Також, скоротилася тривалість одного обороту з 80 днів у 2020 році до 19 днів у 2021, тобто на 76,25%. Це можна пояснити одночасним зростанням чистого доходу від реалізації на 80,15% та скороченням середньорічної величини дебіторської заборгованості на 57,66%. Частка дебіторської заборгованості в майна скоротилася на 5,95%, а частка поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах – на 14,03%. Показник, який характеризує відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації у 2021 році скоротився з 23,0 у 2020 році на 17,6 пунктів до 5,4. Така зміна є ознакою поліпшення стану розрахунків з дебіторами.

Результатом випереджального скорочення середньорічної вартості поточної дебіторської заборгованості на 60,27% у порівнянні збільшенням середньорічної поточної кредиторської заборгованості на 2,54, стало відповідне зниження коефіцієнта співвідношення майже на половину – з 1,578 у 2020 році до 0,611 у 2021. Тобто, у 2020 році на 1 грн поточної дебіторської заборгованості припадала 1,58 грн поточної кредиторської заборгованості, а у 2021 – 0,61 грн.

Показниками, які характеризують кредиторську заборгованість є такі: коефіцієнт обертання та тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості, частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі, в зобов'язаннях та забезпеченнях і в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях; відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів; скільки припадає поточної кредиторської заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості; відношення поточної кредиторської заборгованості

до чистого доходу від реалізації; коефіцієнт співвідношення періодів погашення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості.

Проведемо необхідні розрахунки та представимо їх у вигляді таблиці 2.3 нижче.

У своїй переважній більшості показники комплексного оцінювання кредиторської заборгованості у 2020 році в порівнянні з 2019 мають негативну динаміку. Так, негативним фактором є зменшення коефіцієнта обертання поточної кредиторської заборгованості на 5,336 (у відсотковому вираженні – 47,08%) та відповідне зростання тривалості її одного обороту до 60 днів. А отже, у 2020 році поточна кредиторська заборгованість обертається на 28 днів повільніше ніж у 2019 році.

Також спостерігаємо підвищення частки поточної кредиторської заборгованості у капіталі на 1,92% (у 2019 році цей показник складав 3,97%, а у 2020 – 5,85%) та в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях на 1,42% (так у 2019 році – 65,55%, а у 2020 – 66,97%). Позитивним є зменшення частки поточної кредиторської заборгованості у зобов'язаннях і забезпеченнях на 4,34%, хоча таке зменшення не є значним.

Відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів також зросло на 6,30% та у 2020 році склало 13,96%. Незважаючи на це підвищення, показник залишається невисоким, так як для термінового покриття поточної кредиторської заборгованості підприємства знадобиться менше 15% від вартості його оборотних активів.

На 1 грн поточної кредиторської заборгованості у 2020 році припадає 0,63 грн поточної дебіторської заборгованості, тоді як у 2019 році цей показник складав 0,26 (за оптимального рівня близько 1 грн). А у свою чергу, період співвідношення терміну погашення поточних заборгованостей у 2020 році склав 1,383, а у 2019 – 3,688.

З іншого боку, у переважній більшості показники комплексного оцінювання кредиторської заборгованості у 2021 році мають позитивну динаміку.

Таблиця 2.3

Комплексне оцінювання кредиторської заборгованості ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках

№	Показник	2019 рік	2020 рік	Відхилення		2021 рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне, %		абсолютне	відносне, %
А	Б	1	2	3	4	5	6	7
Вихідна інформація, тис. грн								
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	835 862,0	779 625,0	- 56 237,0	-6,73	1 404 456,0	+624 831,0	+80,15
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	793 804,0	669 967,0	-123 837,0	-15,60	1 010 400,0	+340 433,0	+50,81
3	Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості	70 037,5	111 701,5	+ 41 664,0	+59,49	114 540,5	+ 2 839,0	+2,54
4	Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	270 417,5	176 209,5	- 94 208,0	-34,84	70 008,5	-106 201,0	-60,27
5	Середньорічна вартість капіталу	1 764 740,0	1 895 842,5	+131 102,5	+7,43	2 168 695,5	+272 853,0	+14,39
6	Середньорічна величина зобов'язань і забезпечень	288 219,0	559 574,0	+271 355,0	+94,15	720 964,0	+161 390,0	+28,84
7	Середньорічна величина поточних зобов'язань і забезпечень	106 847,5	166 797,0	+ 59 949,5	+56,11	245 874,5	+ 79 077,5	+47,41
8	Середньорічна вартість оборотних активів	914 731,0	800 233,0	-114 498,0	-12,52	876 285,5	+ 76 052,5	+9,50
Показники комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості								
9	Коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості	11,334	5,998	-5,336	-47,08	8,821	+2,823	+47,07
10	Тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості, днів	32	60	+28	+87,50	41	-19	-31,67
11	Частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі, %	3,97	5,89	+1,92	×	5,28	-0,61	×
12	Частка поточної кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях, %	24,30	19,96	-4,34	×	15,89	-4,07	×

Продовження табл. 2.3

А	Б	1	2	3	4	5	6	7
13	Частка поточної кредиторської заборгованості в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях, %	65,55	66,97	+1,42	×	46,58	-20,39	×
14	Відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів, %	7,66	13,96	+6,30	×	13,07	-0,89	×
15	Припадає поточної кредиторської заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості, грн	0,26	0,63	+0,37	+142,31	1,64	+1,01	+160,32
16	Відношення поточної кредиторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	8,38	14,33	+5,95	×	8,16	-6,17	×
17	Коефіцієнт співвідношення періодів погашення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості	3,688	1,383	-2,305	-62,50	0,463	-0,920	-66,52

Бачимо, що коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості збільшився на 47,07%, а тривалість одного обороту відповідно зменшилася до 41 дня (на 31,67%. Таку динаміку можна пояснити одночасним зростанням чистого доходу від реалізації на 80,15% та порівняно з 2020 роком незначним зростанням середньорічної величини поточної кредиторської заборгованості на 2,54%.

Частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі підприємства знизилася з 5,89% до 5,28%, в зобов'язаннях і забезпеченнях – з 19,96% до 15,89%, а у поточних зобов'язаннях і забезпеченнях – з 69,97% до 46,58% у 2020 та 2021 роках відповідно. У свою чергу, відношення до оборотних активів знизилося до 13,07% у 2021 році. Його рівень залишається порівняно низьким та означає здатність підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання перед кредиторами. Це ж стосується відношення поточної кредиторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції, яке знизилося з 14,33% до 8,16%.

На 1 грн поточної кредиторської заборгованості у 2021 році припадає 1,64 грн поточної дебіторської заборгованості. У свою чергу, період співвідношення терміну погашення поточних дебіторської та кредиторської заборгованостей у 2020 році склав 1,383, а у 2021 – 0,463.

Отримані результати свідчать про високий рівень ділової активності ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2021 році та про його зростання у порівнянні з 2020 та 2019 роками.

2.2. Аналіз фінансового стану підприємства у 2019 – 2021 роках

Фінансовий стан підприємства можна оцінити за рівнем його фінансової стабільності та результативності діяльності.

Основним методом вимірювання фінансової стабільності підприємства є розрахунок відносних показників оцінювання фінансової стійкості. Проведемо необхідні розрахунки та представимо їх у вигляді таблиці 2.4 нижче.

Таблиця 2.4

Відносні показники оцінювання фінансової стійкості ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках

№	Показник	2019 рік	2020 рік	Відхилення	2021 рік	Відхилення	Нормативне значення
А	Б	1	2	3	4	5	В
Показники структури джерел формування капіталу							
1.1	Коефіцієнт фінансової автономії	0,758	0,649	-0,109	0,681	+0,032	≥ 0,5
1.2	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,242	0,351	+0,109	0,319	-0,032	< 0,5
1.3	Коефіцієнт фінансового ризику	0,319	0,540	+0,221	0,468	-0,072	< 1
1.4	Коефіцієнт фінансової стабільності	3,131	1,853	-1,278	2,136	+0,283	≥ 1
1.5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,198	0,260	+0,062	0,762	+0,502	зниження
1.6	Коефіцієнт довгострокових зобов'язань і забезпечень	0,774	0,650	-0,124	0,666	+0,016	зниження
1.7	Коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень	0,226	0,350	+0,124	0,334	-0,016	підвищення
1.8	Коефіцієнт страхування бізнесу	0,0004	0,0004	0,0000	0,0003	-0,0001	підвищення
1.9	Коефіцієнт страхування власного капіталу	0,001	0,001	0,000	0,001	0,000	підвищення
1.10	Коефіцієнт страхування зареєстрованого (пайового) капіталу	0,250	0,250	0,000	0,250	0,000	підвищення
Показники стану оборотних активів							
2.1	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,314	0,023	-0,291	0,169	+0,146	> 0,1
2.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	0,498	0,041	-0,457	0,266	+0,225	≥ 0,1
2.3	Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	1,363	0,753	-0,610	0,304	-0,449	≥ 0,5
2.4	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,006	0,391	+0,385	0,143	-0,248	підвищення
Показники стану основного капіталу							
3.1	Коефіцієнт майна виробничого призначення	0,625	0,932	+0,307	0,686	-0,246	підвищення
3.2	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,310	0,586	+0,276	0,292	-0,294	підвищення
3.3	Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,901	0,892	-0,009	0,890	-0,002	зниження
3.4	Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	0,918	0,575	-0,343	0,767	+0,192	підвищення

Аналізуючи дані таблиці 2.4 бачимо, що показники структури джерел формування капіталу у своїй переважній більшості відповідають нормативним вимогам. Так, коефіцієнт фінансової автономії та коефіцієнт концентрації позикового капіталу у 2021 році становлять 0,681 та 0,319 відповідно. У той же час, у 2020 році ці показники становили 0,649 та 0,351, а у 2019 – 0,758 та 0,242.

Таким чином, спостерігаємо зміни у структурі капіталу у 2020 році в порівнянні з 2019 зменшенням власних джерел формування на 0,109, а у 2021 в порівнянні з 2020 збільшенням на 0,032. Однак, незважаючи на ці коливання, коефіцієнти фінансової автономії та концентрації позикового капіталу залишаються у межах нормативних значень.

Коефіцієнт фінансового ризику та фінансової стабільності у 2021 році складають 0,468 та 2,136 відповідно, що є у межах вимог. У свою чергу, у 2020 році ці коефіцієнти становили 0,540 та 1,853, а у 2019 – 0,319 та 3,131. Такі значення знаходяться у визначених нормативних межах. Також у 2021 році спостерігаємо зниження коефіцієнта довгострокового залучення на 0,022 у порівнянні з попереднім роком (до 0,238, тоді як у 2020 – 0,260, а у 2019 – 0,198) та незначне підвищення коефіцієнта довгострокових зобов'язань і забезпечень на 0,016 (до 0,666, тоді як у 2020 – 0,650, а у 2019 – 0,774).

Коефіцієнт страхування бізнесу є низьким та має негативну динаміку – у 2019 та 2020 роках складав 0,0004, а у 2021 – 0,0003. У свою чергу, коефіцієнти страхування власного капіталу та зареєстрованого капіталу залишилися незмінними – 0,001 та 0,250 відповідно. Тобто пайовий капітал підприємства застрахований на 25%. Незважаючи на сталість цього показника, він знаходиться в межах норми.

У динаміці показників стану оборотних активів також спостерігаються позитивні тенденції. Так, коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2021 році склав 0,169, а коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами – 0,266, що відповідає нормативам. Поряд з цим бачимо зростання цих показників. У свою чергу, коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами у 2021 році є меншим за нормативний (у 2019

цей показник був у межах норми – склав 0,786), однак зростає – у 2020 році склав 0,046, а у 2021 – 0,304. Тобто, ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» здатне забезпечити запаси за рахунок власних оборотних коштів на 30,4%.

Негативною тенденцією є зниження коефіцієнта маневреності власних оборотних коштів – до 0,143 у 2021 році в порівнянні з 2020 (0,391). Однак у 2019 році цей коефіцієнт склав 0,006, тож такі зміни можна вважати позитивними. Отже, у складі власних оборотних коштів підприємства грошові кошти та їх еквіваленти становлять лише 14,3%.

Показники стану основного капіталу, окрім коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів, знижуються, однак для коефіцієнта нагромадження амортизації це є позитивним явищем. Відповідно до зниження коефіцієнта майна виробничого призначення (на 0,246) спостерігаємо зниження виробничого потенціалу підприємства, а зниження коефіцієнта реальної вартості основних засобів (на 0,294) свідчить про негативні зрушення в активах підприємства.

Наступним етапом у аналізі фінансової стабільності є визначення типу фінансової стійкості, що базується на розрахунку системи абсолютних показників забезпеченості запасів джерелами їх формування. В залежності від наявності цих ресурсів фінансовий стан може бути охарактеризований як абсолютно стійкий, нормально стійкий, нестійкий або кризовий.

Під час формування висновків доцільно врахувати, що отримані результати стосуються лише проблеми забезпеченості запасів та не можуть розповсюджуватися на інші показники фінансового стану. Проведемо необхідні розрахунки та представимо їх у вигляді таблиці 2.5.

Отримані результати свідчать про кризовий фінансовий стан ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» протягом 2019 – 2021 років. З таблиці 2.6 бачимо, що підприємству не вистачає як загальних джерел формування запасів – у 2019 спостерігається нестача 87 958,0 тис. грн, у 2020 – 522 905,0 тис. грн, а у 2021 – 597 843,0 тис. грн.

Таблиця 2.5

Визначення типу фінансової стійкості ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у розрізі 2019 – 2021 років, тис. грн

№	Показник	2019 рік	2020 рік	Відхилення	2021 рік	Відхилення
А	Б	1	2	3	4	5
1	Власні оборотні кошти	460 162,0	27 885,0	-432 277,0	286 365,0	+258 480,0
2	Довгострокові кредити банків	0,0	20 000,0	+20 000,0	33 808,0	+13 808,0
3	Короткострокові кредити банків	37 111,0	40 312,0	+3 201,0	22 500,0	-17 812,0
4	Запаси і поточні біологічні активи	585 231,0	611 102,0	+25 871,0	940 516,0	+329 414,0
5	Наявність власних оборотних коштів і довгострокових кредитів банків для формування запасів	460 162,0	47 885,0	-412 277,0	320 173,0	+272 288,0
6	Загальна величина джерел формування запасів	497 273,0	88 197,0	-409 076,0	342 673,0	+254 476,0
7	Надлишок або нестача власних оборотних коштів для формування запасів	-125 069,0	-583 217,0	-458 148,0	-654 151,0	-70 934,0
8	Надлишок або нестача власних оборотних коштів і довгострокових кредитів банків для формування запасів	-125 069,0	-563 217,0	-438 148,0	-620 343,0	-57 126,0
9	Надлишок або нестача загальної величини джерел формування запасів	-87 958,0	-522 905,0	-434 947,0	-597 843,0	-74 938,0
10	Тип фінансової стійкості	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	×	Кризовий фінансовий стан	×
11	Коефіцієнт забезпеченості запасів відповідними джерелами формування	0,850	0,144	-0,705	0,364	+0,220
12	Надлишок або нестача відповідних джерел формування на 1 грн запасів, грн	-0,15	-0,86	-0,71	-0,64	+0,22

Однак, все ж є позитивна динаміка – збільшення коефіцієнта забезпеченості відповідними джерелами формування у 2021 році в порівнянні з 2020 до 0,364, тобто 36,4% запасів є забезпеченими. У той же час, у 2021 році зменшилася нестача відповідних джерел формування на 1 гривню запасів до 0,64 грн (менше на 0,22 ніж у 2020). Але, зважаючи на позитивні результати розрахунку відносних показників оцінювання фінансової стійкості, стверджувати про загальний кризовий стан підприємства ми не можемо.

Розрахунок показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості дозволяє оцінити стабільність функціонування підприємства з позиції забезпечення прибутковості операційної діяльності. Для розрахунку порогу рентабельності використовуємо формулу:

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД}, \quad (2.2)$$

де ПВ – постійні витрати, тис. грн;

КМД – частка маржинального доходу в операційному доході, що розраховується за формулою:

$$КМД = \frac{МД}{ОД}, \quad (2.3)$$

де МД – сума маржинального доходу, тис. грн;

ОД – операційний дохід.

У свою чергу, формула розрахунку запасу фінансової стійкості:

$$ЗФС = \frac{ОД-ПР}{ОД} \times 100. \quad (2.4)$$

Проведемо необхідні розрахунки та представимо їх у вигляді таблиці 2.6.

Таким чином, спостерігаємо зниження порогу рентабельності у 2021 році в порівнянні з 2020 на 59 118,3 тис. грн (у відносному вираженні на 11%) до 480 256,6 тис. грн, а у 2020 в порівнянні з 2019 – на 223 208,0 тис. грн (у відносному вираженні – 29,30%). З погляду динаміки фінансової стійкості така зміна є позитивною.

Таблиця 2.6

Розрахунок показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у розрізі 2019 – 2021 років

№	Показник	2019 рік	2020 рік	Відхилення		2021 рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне,%		абсолютне	відносне,%
А	Б	1	2	3	4	5	6	7
Вихідна інформація, тис. грн								
1	Операційний дохід	940 184,0	874 239,0	- 65 945,0	-7,00	1 760 227,0	+ 885 988,0	+101,30
2	Операційні витрати	877 757,0	739 681,0	-138 076,0	-15,70	1 099 988,0	+ 360 307,0	+48,70
2.а	Змінні витрати	608 565,4	522 312,9	- 86 252,5	-14,20	852 175,6	+ 329 862,7	+63,20
2.б	Постійні витрати	269 191,6	217 368,1	- 51 823,5	-19,30	247 812,4	+ 30 444,3	+14,00
Розрахунок порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості								
3	Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	62 427,0	134 558,0	+ 72 131,0	+115,50	660 239,0	+ 525 681,0	у 3,9 рази
4	Маржинальний дохід, тис. грн	331 618,6	351 926,1	+ 20 307,5	+6,10	908 051,4	+ 556 125,3	158,00
5	Частка (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході	0,353	0,403	+0,050	+14,20	0,516	+0,113	28,00
6	Поріг рентабельності, тис. грн	762 582,4	539 374,9	- 223 207,5	-29,30	480 256,6	- 59 118,3	-11,00
7	Частка порогу рентабельності в операційному доході, %	81,11	61,70	-19,41	×	27,28	-34,42	×
8	Зона фінансової стійкості, тис. грн	177 601,6	334 864,1	+157 262,5	+88,50	1 279 970,4	+ 945 106,3	у 2,8 рази
9	Запас фінансової стійкості, %	18,89	38,30	+19,41	×	72,72	+34,42	×

Одночасно з цим, його частка в операційному доході знизилася на 34,42% у 2021 та на 19,41% у 2020. Тобто, якщо в 2020 році для покриття операційних витрат використовувалася сума операційного доходу, що становила 61,70% від фактичного доходу, то вже в 2021 – 27,28%.

Також спостерігаємо стрімке зростання запасу фінансової стійкості до 72,72%. Це свідчить про стабільність роботи підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності.

Зважаючи на результати проведених розрахунків, можемо стверджувати, що рівень фінансової стійкості ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2021 році є достатньо високим для забезпечення повноцінної та стабільної діяльності підприємства у майбутньому.

Рівень ефективності використання капіталу характеризує функціонування підприємства незалежно від форми власності та галузевої приналежності. Одним із найважливіших напрямів оцінювання є аналіз доходів, витрат та фінансових результатів діяльності. Проведемо аналіз складу, структури та динаміки доходів підприємства (табл. 2.7).

У 2020 році в порівнянні з 2019 відбулося зниження доходів на 6,72% (63 296,0 тис. грн), а у 2021 році в порівнянні з 2020 – збільшення на 897 818,0 тис. грн (або 102,11%). Найбільше зріс чистий дохід від операційної діяльності – на 80,15%, однак його частка у загальному доході зменшилася (у 2020 році – 88,67%, у 2021 – 79,03%). Також зросли і інші види доходів: від іншої операційної діяльності на 261 157,0 тис. грн (276,02%), від фінансової діяльності – на 8 826,0 тис. грн (176,84%), від інвестиційної діяльності – на 3 004,0 тис. грн (100%). Такі зміни є позитивними.

Чистий дохід від операційної діяльності ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» – це його чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тож вважаємо доцільним проаналізувати вплив факторів його зростання. Для факторного аналізу застосуємо наступну двофакторну модель:

$$\text{ЧД} = \text{М} \times \text{РВ}, \quad (2.5)$$

де М – середньорічна вартість майна, тис. грн;

Таблиця 2.7

Аналіз складу, структури та динаміки доходів ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках

№	Вид доходів	2019 рік		2020 рік		Відхилення		2021 рік		Відхилення	
		сума, тис. грн	частка, %	сума, тис. грн	частка, %	абсолютне, тис. грн	відносне, %	сума, тис. грн	частка, %	абсолютне, тис. грн	відносне, %
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Чистий дохід від операційної діяльності	835 862,0	88,68	779 625,0	88,67	- 56 237,0	-6,73	1 404 456,0	79,03	+624 831,0	+80,15
2	Дохід від іншої операційної діяльності	104 322,0	11,07	94 614,0	10,76	- 9 708,0	-9,31	355 771,0	20,02	+261 157,0	у 2,8 рази
3	Дохід від фінансової діяльності	2 342,0	0,25	4 991,0	0,57	+ 2 649,0	+113,11	13 817,0	0,78	+ 8 826,0	+176,84
4	Дохід від інвестиційної діяльності	-	0,00	-	0,00	-	+100,00	3 004,0	0,17	+ 3 004,0	+100,00
5	Дохід з податку на прибуток	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00
6	Інші види доходів	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00
Усього доходів		942 526,0	100,00	879 230,0	100,00	- 63 296,0	-6,72	1 777 048,0	100,00	+897 818,0	+102,11

Таблиця 2.8

Вихідні дані для факторного аналізу чистого доходу від реалізації ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина»

№	Показник	2019 рік	2020 рік	Відхилення		2021 рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне, %		абсолютне	відносне, %
А	Б	1	2	3	4	5	6	7
1	Середньорічна вартість майна, тис. грн	1 764 740,0	1 895 842,5	+131 102,5,5	+7,43	2 168 696,5	+ 272 853,0	+14,39
2	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	835 862,0	779 625,0	- 56 237,0	-6,73	1 404 456,0	+ 624 831,0	+80,15
3	Ресурсовіддача, грн/грн	0,47	0,41	-0,06	-12,77	0,65	+0,24	+58,54

РВ – ресурсовіддача, грн/грн.

Проведемо проміжні розрахунки та представимо отримані результати у вигляді таблиці 2.8.

Проведемо необхідні розрахунки способом ланцюгових підстановок.

У 2020 році

1. Показник умовний 1:

$$\text{ЧД}_M = 1\,895\,842,5 \times 0,47 = 891\,046,0;$$

2. Загальна зміна чистого доходу від реалізації:

$$\Delta\text{ЧД} = 779\,625,0 - 835\,862,0 = -56\,237,0;$$

в тому числі за рахунок факторів:

а) середньорічної вартості майна:

$$\Delta\text{ЧД}_M = 891\,046,0 - 835\,862,0 = +55\,184,0;$$

б) ресурсовіддачі:

$$\Delta\text{ЧД}_{РВ} = 779\,625,0 - 891\,046,0 = -111\,421,0.$$

Перевіримо проведені розрахунки:

$$\Delta\text{ЧД} = 55\,184,0 - 111\,421,0 = -56\,237,0.$$

У 2021 році:

1. Показник умовний 1:

$$\text{ЧД}_M = 2\,168\,965,5 \times 0,41 = 889\,165,2;$$

2. Загальна зміна чистого доходу від реалізації:

$$\Delta\text{ЧД} = 1\,404\,456,0 - 779\,625,0 + 624\,831,0;$$

в тому числі за рахунок факторів:

а) середньорічної вартості майна:

$$\Delta\text{ЧД}_M = 889\,165,2 - 779\,625,0 = +109\,540,2;$$

б) ресурсовіддачі:

$$\Delta\text{ЧД}_{РВ} = 1\,404\,456,0 - 889\,165,2 = +515\,290,8.$$

Перевіримо проведені розрахунки:

$$\Delta\text{ЧД} = 109\,540,2 + 515\,290,8 = +624\,831,0.$$

Таким чином, можемо встановити закономірність, за якої незначна зміна ресурсовіддачі суттєво впливає на чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємством. Так, у 2020 році цей показник знизився на 0,06 грн/грн у порівнянні з 2019 роком, що спричинило суттєве зниження чистого доходу – на 111 421,0 тис. грн. Тоді як збільшення ресурсовіддачі у 2021 році в порівнянні з 2020 на 0,24 грн/грн призвело до його зростання на 515 290,8 тис. грн.

Проведемо аналіз складу, структури та динаміки витрат підприємства (табл. 2.9).

На фоні зростання доходів очікуваним є підвищення рівня витрат, однак витрати зросли лише на 46,32% у 2021 році в порівнянні з 2020, що у порівнянні з зростанням доходів є позитивною тенденцією. Найбільшу частку у витратах у 2021 році займає собівартість реалізованої продукції – 82,04%. Також, собівартість зросла найсуттєвіше – на 340 433,0 тис. грн (50,81%). Інші види витрат також збільшилися, але не суттєво.

Таким чином, вважаємо доцільним провести аналіз складу, структури та динаміки операційних витрат за елементами. Проведемо необхідні розрахунки та представимо їх у вигляді та представимо їх у вигляді таблиці 2.10.

Найбільшу частку у операційних витратах займають матеріальні витрати – 53,24% у 2019 році, 50,27% у 2020 та 64,00% у 2021. Також спостерігається їх збільшення (у 2021 році в порівнянні з 2020) на 511 509,0 тис. грн. У 2021 році в порівнянні з 2020 зменшилася частка витрат на оплату праці та відрахувань на соціальні заходи з 19,93% до 14,92% та з 3,93% до 2,87%. Частка амортизації також зменшилася на 4,44% та у 2021 році склала 109 957,0 тис. грн. Те саме стосується частки інших операційних витрат – зменшилася на 3,22% та склала 132 795,0 тис. грн.

Проведемо аналіз складу, структури та динаміки фінансових результатів підприємства (табл. 2.11).

Таблиця 2.9

Аналіз складу, структури та динаміки витрат ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках

№	Вид витрат	2019 рік		2020 рік		Відхилення		2021 рік		Відхилення	
		сума, тис. грн	частка, %	сума, тис. грн	частка, %	абсолютне, тис. грн	відносне, %	сума, тис. грн	частка, %	абсолютне, тис. грн	віднос., %
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Собівартість продукції	793 804,0	84,41	669 967,0	79,59	-123 837,0	-15,60	1 010 400,0	82,04	+340 433,0	+50,81
2	Адміністративні витрати	38 790,0	4,12	38 790,0	4,61	-	0,00	56 528,0	4,59	+ 17 738,0	+45,73
3	Витрати на збут	5 701,0	0,61	4 758,0	0,57	- 943,0	-16,54	7 249,0	0,59	+ 2 491,0	+52,35
4	Інші операційні витрати	39 462,0	4,20	25 676,0	3,05	- 13 786,0	-34,93	25 811,0	2,10	+ 135,0	+0,53
5	Витрати від фінансової діяльності	62 665,0	6,66	100 149,0	11,90	+ 37 484,0	+59,82	122 030,0	9,91	+ 21 881,0	+21,85
6	Витрати від інвестиційної діяльності	-	0,00	2 423,0	0,29	+ 2 423,0	+100,00	9 624,0	0,78	+ 7 201,0	у 3 рази
7	Витрати з ПП	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00
8	Інші види витрат	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00
Усього витрат		940 422,0	100,00	841 763,0	100,00	- 98 659,0	-10,49	1 231 642,0	100,00	+389 879,0	+46,32

Таблиця 2.10

Аналіз складу, структури та динаміки операційних витрат підприємства за елементами у 2019 – 2021 роках

№	Елемент операційних витрат	2019 рік		2020 рік		Відхилення		2021 рік		Відхилення	
		сума, тис. грн	частка, %	сума, тис. грн	частка, %	абсолютне, тис. грн	відносне, %	сума, тис. грн	частка, %	абсолютне, тис. грн	відносне, %
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Матеріальні затрати	467 352,0	53,24	341 440,0	50,27	-125 912,0	-26,94	852 949,0	64,00	+511 509,0	+149,81
2	Витрати на оплату праці	133 648,0	15,23	135 324,0	19,93	+ 1 676,0	+1,25	198 819,0	14,92	+ 63 495,0	+46,92
3	Відрахування на соціальні заходи	28 292,0	3,22	26 692,0	3,93	- 1 600,0	-5,66	38 249,0	2,87	+ 11 557,0	+43,30
4	Амортизація	81 550,0	9,29	86 185,0	12,69	+ 4 635,0	+5,68	109 957,0	8,25	+ 23 772,0	+27,58

Продовження табл. 2.10

A	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	Інші операційні витрати	166 915,0	19,02	89 525,0	13,18	- 77 390,0	-46,36	132 795,0	9,96	+ 43 270,0	+48,33
	Усього операційних витрат	877 757,0	100,00	679 166,0	100,00	-198 591,0	-22,62	1 332 769,0	100,00	+653 603,0	+96,24

Таблиця 2.11

Аналіз складу, структури та динаміки фінансових результатів підприємства у 2019 – 2021 роках

№	Показник	2019 рік		2020 рік		Звіт. рік у % до баз.	2021 рік		Звіт. рік у % до баз.
		сума, тис. грн	частка, %	сума, тис. грн	частка, %		сума, тис. грн	частка, %	
A	Б	1	2	3	4	5	6	7	8
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	835 862,0	*	779 625,0	*	93,27	1 404 456,0	*	180,15
2	Операційні витрати, у тому числі:	877 757,0	100,00	679 166,0	100,00	77,38	1 332 769,0	100,00	196,24
2а	собівартість реалізованої продукції	793 804,0	90,44	669 967,0	98,65	84,40	1 010 400,0	75,81	150,81
2б	адміністративні витрати	38 790,0	4,42	39 280,0	5,78	101,26	56 528,0	4,24	143,91
2в	витрати на збут	5 701,0	0,65	4 758,0	0,70	83,46	7 249,0	0,54	152,35
2г	інші операційні витрати	39 462,0	4,50	25 676,0	3,78	65,07	25 811,0	1,94	100,53
3	Валовий: прибуток	42 058,0	*	109 658,0	*	260,73	394 056,0	*	359,35
4	У % до чистого доходу від реалізації продукції	*	5,03	*	14,07	*	*	28,06	*
5	Інші операційні доходи	104 322,0	*	94 614,0	*	90,69	355 771,0	*	376,02
6	Фінансовий результат від операційної діяльності	62 427,0	*	134 558,0	*	215,54	660 239,0	*	490,67
7	Фінансові та інвестиційні доходи	2 342,0	*	4 991,0	*	213,11	16 821,0	*	337,03
8	Фінансові та інвестиційні витрати	62 665,0	*	102 572,0	*	163,68	131 654,0	*	128,35
9	Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2 104,0	*	36 977,0	*	1757,46	545 406,0	*	1474,99
10	Витрати (дохід) з податку на прибуток	-	*	-	*	0,00	-	*	0,00
11	Чистий фінансовий результат: прибуток	2 104,0	*	36 977,0	*	1757,46	545 406,0	*	1474,99
12	У % до чистого доходу від реалізації продукції	*	0,25	*	4,74	*	*	38,83	*
13	У % до валового прибутку	*	5,00	*	33,72	*	*	138,41	*

Отримані результати свідчать про стрімке зростання фінансових результатів ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2021 році в порівнянні з 2020. Так, фінансовий результат від операційної діяльності зріс у 5 разів, фінансовий результат та відповідно чистий фінансовий результат (підприємство не сплачує податок на прибуток) збільшилися у 15 разів.

Також спостерігається позитивна тенденція зростання показників частки чистого фінансового результату у чистому доході від реалізації та у валовому прибутку – у 2021 році вони складають 38,83% та 138,41% відповідно. Напроти, у 2020 порівняно з 2019 роком спостерігається здебільшого спад по деяких статтях. Проте, за рахунок стрімкого зростання інших статей, спостерігається зростання і загалом фінансових результатів ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина». Так, фінансовий результат від операційної діяльності зріс у 2 рази. Фінансовий результат до оподаткування та чистий фінансовий результат збільшилися у 17,5 разів. Зростання показників частки чистого фінансового результату у чистому доході від реалізації та у валовому прибутку у 2020 і 2019 році склали 4,74 і 33,72% та 0,25 і 5,00% відповідно.

Розраховані суми отриманого прибутку характеризують абсолютний ефект ведення підприємством діяльності, тоді як зробити висновки про рівень відносної ефективності розраховують показники відносної ефективності та прибутковості. Проведемо необхідні розрахунки та представимо їх у вигляді таблиці нижче. У досліджуваному періоді спостерігаємо позитивні зміни показників рентабельності й окупності як у 2021 році в порівнянні з 2020, так і в 2020 у порівнянні з 2019. Так, загальна рентабельність операційних витрат у 2021 році збільшилася на 41,83% у порівнянні з попереднім роком і склала 60,02%, а у 2020 – на 11,08% (склала 18,19%). У свою чергу, чиста рентабельність склала 44,28% (на 39,89% більше) у 2021 році та 4,39% (на 4,17% більше). Коефіцієнти окупності витрат також зросли (за винятком окупності адміністративних витрат у 2020 році порівняно з 2019 – зниження на 1,70%). Так, збільшення окупності витрат на збут у 2021 склало 29,89, тобто окупності цього виду витрат майже 300%, а у 2020 – 17,24%.

Таблиця 2.12

Розрахунок показників рентабельності та окупності ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках

№	Показник	2019 рік	2020 рік	Відхилення	2021 рік	Відхилення
А	Б	1	2	3	4	5
Показники рентабельності та окупності витрат (витратні показники)						
1.1	Рентабельність (збитковість) виробничих витрат, %	5,30	16,37	+11,07	39,00	+22,63
1.2	Рентабельність (збитковість) операційних витрат, %	7,11	18,19	+11,08	60,02	+41,83
1.3	Загальна рентабельність (збитковість) витрат господарської діяльності, %	0,22	4,39	+4,17	44,28	+39,89
1.4	Чиста рентабельність (збитковість) витрат господарської діяльності, %	0,22	4,39	+4,17	44,28	+39,89
1.5	Коефіцієнт окупності виробничих витрат	1,053	1,164	+0,11	1,390	+0,23
1.6	Коефіцієнт окупності операційних витрат	1,071	1,182	+0,11	1,600	+0,42
1.7	Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	21,548	19,848	-1,70	24,845	+5,00
1.8	Коефіцієнт окупності витрат на збут	146,617	163,856	+17,24	193,745	+29,89
Показники рентабельності реалізованої продукції (дохідні показники)						
2.1	Рентабельність (збитковість) продажу, %	5,03	14,07	+9,04	28,06	+13,99
2.2	Рентабельність (збитковість) доходу від операційної діяльності, %	6,64	15,39	+8,75	37,51	+22,12
Показники рентабельності та окупності капіталу (активів), %						
3.1	Загальна рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	0,12	1,95	+1,83	25,15	+23,20
3.2	Чиста рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	0,12	1,95	+1,83	25,15	+23,20
3.3	Загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	0,14	2,77	+2,63	37,67	+34,90
3.4	Чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	0,14	2,77	+2,63	37,67	+34,90
3.5	Загальна рентабельність (збитковість) основних засобів і запасів, %	0,17	2,56	+2,39	32,42	+29,86
3.6	Чиста рентабельність (збитковість) основних засобів і запасів, %	0,17	2,56	+2,39	32,42	+29,86
3.7	Коефіцієнт окупності сукупного капіталу	0,474	0,411	-0,063	0,648	+0,237
3.8	Коефіцієнт окупності власного капіталу	0,566	0,583	+0,017	0,970	+0,387
3.9	Період окупності сукупного капіталу, років	12,2	51,3	+39,10	4,0	-47,30
3.10	Період окупності власного капіталу, років	701,8	36,1	-665,70	2,7	-33,40

Рентабельність продажу (у 2021 році 28,06%) та рентабельність доходу від операційної діяльності (37,51%) зросли у порівнянні з 2020 на 13,99% та 22,12% відповідно (у 2020 в порівнянні з 2019 – на 9,04 і 8,75% відповідно).

Показники рентабельності й окупності капіталу (активів) також зросли. Наприклад, чиста рентабельність сукупного капіталу у 2021 році підвищилася на 23,20%, а у 2020 – на 1,83%, а чиста рентабельність власного капіталу – на 34,9% у 2021 і на 2,63% у 2020 в порівнянні з 2019. Коефіцієнт окупності та періоду окупності сукупного капіталу зросли на 0,237 (у 2021 році – 0,648) та 47,3 роки (4 роки у 2021 році) відповідно. У той же час період окупності власного капіталу у 2021 році становить 2,7 років, тоді як у 2020 році становив 36,1 року, а у 2019 – 701,8 року, тобто був неокупним.

2.3. Аналіз рівня фінансової безпеки підприємства у 2019 – 2021 роках за інтегральним показником

Зважаючи на те, що фінансова безпека підприємства є важливою складовою загального фінансового управління будь-яким підприємством, для оцінки рівня фінансової безпеки агропромислових підприємств додатково до проведених раніше розрахунків пропонуємо розраховувати узагальнений показник.

У першому розділі нами було розглянуто декілька варіантів розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки, але вони різняться як кількістю визначених показників, так методом проведення розрахунків.

Застосуємо метод запропонований О. О. Губарєвим, О. Г. Головка та А. А. Кривоносом [21], сутність якого полягає у порівнянні фактично досліджуваного підприємства з еталонним (тобто таким, обрані показники якого відповідають своїм нормативним значенням). Проведемо проміжні розрахунки та представимо їх у вигляді таблиці 2.13 нижче.

Таблиця 2.13

Вихідні дані для розрахунку інтегрального показника Губарева –
Головка – Кривоноса ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках

№	Показник	Умовне позначення	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Нормативне значення
А	Б	В	1	2	3	Г
1	Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	К _{ВК/ЗК}	0,247	0,351	0,312	1
2	Коефіцієнт маневреності власних коштів	К _{МВК}	0,633	0,563	0,638	0,3
3	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у вартості майна підприємства	К _{РВОЗ}	0,310	0,586	0,292	0,3
4	Коефіцієнт покриття	К _П	3,175	0,278	0,506	0,7
5	Загальний коефіцієнт покриття	К _{ПЗАГ}	8,734	2,97	4,077	1
6	Коефіцієнт автономії	К _{АВТ}	0,758	0,649	0,681	0,5
7	Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними коштами	К _{ЗЗВ}	0,786	0,046	0,304	0,8
8	Коефіцієнт швидкої ліквідності	К _{ШВЛ}	0,027	0,048	0,155	1
9	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	К _{КЗК}	0,242	0,351	0,319	0,5
10	Загальний коефіцієнт ліквідності	К _{ЗЛ}	1,319	1,540	1,468	1

Розрахуємо інтегральний показник фінансової безпеки
ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» за роками:

$$I_{\text{ФБП}2019} = \frac{0,633 \times 0,310 \times 3,175 \times 8,734 \times 0,758 \times 0,786 \times 0,027 \times 1,319}{0,247 \times 0,242} =$$

$$= \frac{0,116}{0,060} = 1,9333;$$

$$\begin{aligned}
 I_{\text{ФБП}_{2020}} &= \frac{0,563 \times 0,586 \times 0,278 \times 2,970 \times 0,649 \times 0,046 \times 0,048 \times 1,540}{0,351 \times 0,351} = \\
 &= \frac{0,001}{0,123} = 0,0081; \\
 I_{\text{ФБП}_{2021}} &= \frac{0,638 \times 0,292 \times 0,506 \times 4,077 \times 0,681 \times 0,304 \times 0,155 \times 1,468}{0,312 \times 0,319} = \\
 &= \frac{0,018}{0,099} = 0,1818.
 \end{aligned}$$

Для порівняння з еталонним підприємством необхідно розрахувати показник R , який відображає відповідність значень отриманих показників нормативним:

$$R_{2019} = \frac{1,9333}{0,0504} \times 100 = 3833,33\%;$$

$$R_{2020} = \frac{0,0081}{0,0504} \times 100 = 9,92\%;$$

$$R_{2021} = \frac{0,1818}{0,0504} \times 100 = 361,11\%.$$

Отже, зважаючи на отримані результати, можемо стверджувати, що у 2019 році ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» мало запас фінансової безпеки 37 разів більший за необхідний для забезпечення своєї діяльності. У той же час, спостерігаємо суттєвий спад у 2020 – показники підприємства знизилися на 90,08% за нормативні, однак вже у 2021 зросли у 36 разів у порівнянні з попереднім роком.

Для того, аби отримати адекватну оцінку рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання доцільно у розрахунках використовувати декілька моделей, які ґрунтуються на різнопланових та всеохоплюючих наукових дослідженнях.

З цією метою, скористаємося методикою запропонованою В. В. Лойко, М. Д. Лойко та Д. В. Лехом [38], за якої для розрахунку інтегрального показника достатньо трьох коефіцієнтів – абсолютної ліквідності, автономії та рентабельності активів.

Розрахуємо необхідні показники та представимо їх у вигляді таблиці 2.14 нижче.

Таблиця 2.14

Вихідні дані для розрахунку інтегрального показника Лойко – Леха для ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках

№	Показник	Умовне позначення	2019 рік	2020 рік	2021 рік
А	Б	В	1	2	3
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{АЛ}$	0,027	0,048	0,155
2	Коефіцієнт автономії	$K_{АВТ}$	0,758	0,649	0,681
3	Коефіцієнт рентабельності активів	R_A	0,001	0,020	0,251

Розрахуємо узагальнений показник з використанням середньої геометричної:

$$I_{ФБП_{2019}} = \sqrt[3]{0,027 \times 0,758 \times 0,001} = 0,027;$$

$$I_{ФБП_{2020}} = \sqrt[3]{0,048 \times 0,649 \times 0,020} = 0,085;$$

$$I_{ФБП_{2021}} = \sqrt[3]{0,155 \times 0,681 \times 0,251} = 0,289.$$

Отримані результати свідчать про незадовільний рівень фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 та 2020 роках, а у 2021 році – низький.

Однак, на нашу думку, представлена методика має ряд недоліків. По-перше, для розрахунку інтегрального показника застосовується надто мала кількість показників, яка не може усебічно відобразити фінансовий стан підприємства. По-друге, ранжування отриманих результатів за шкалою Харрінгтона не відображає реальний стан рівня фінансової безпеки, оскільки нормативні значення обраних показників не прямують до одиниці, тоді як окреслена градація передбачає визначення степені наближеності до певного ідеалу.

Вважаємо, основними показниками, що характеризують рівень фінансової безпеки серед показників фінансової стійкості та стабільності є наступні:

- коефіцієнт фінансової автономії;
- коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів.

Серед показників ділової активності виділяємо:

- коефіцієнт обертання активів;
- коефіцієнт обертання власного капіталу;
- коефіцієнт співвідношення тривалості фінансового та операційного циклів.

Серед показників ефективності використання капіталу:

- коефіцієнт окупності сукупного капіталу;
- коефіцієнт окупності власного капіталу.

Коефіцієнт фінансової автономії показує, яку частку у загальній величині капіталу підприємства займає власний капітал, тобто характеризує його фінансову незалежність від зовнішніх кредиторів та здатність покрити свої зобов'язання за рахунок власних джерел фінансування. Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів характеризує загальну структуру активів підприємства та свідчить про здатність підприємства швидко змінюватися під впливом ринку.

Коефіцієнт обертання активів свідчить про те, скільки разів капітал, який вкладений в активи, обертається протягом року, тобто характеризує швидкість обороту майна підприємства. У свою чергу, коефіцієнт обертання власного капіталу вказує на оборотність власного капіталу підприємства, а його підвищення на пряму свідчить про зростання ділової активності. Коефіцієнт співвідношення тривалості фінансового та операційного циклів є індикатором того, наскільки фінансовий цикл є меншим за операційний.

Коефіцієнти окупності сукупного та власного капіталу є індикаторами того, скільки підприємство отримало чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 1 гривню вартості певного виду капіталу.

Представимо перелічені показники у вигляді таблиці.

Таблиця 2.15

Основні показники, що характеризують рівень фінансової безпеки

№	Показник	Умовне позначення	2019 рік	2020 рік	2021 рік
А	Б	В	1	2	3
Показники фінансової стійкості					
1.1	Коефіцієнт фінансової автономії	$K_{ФА}$	0,758	0,649	0,681
1.2	Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	$K_{ОА/НА}$	0,918	0,575	0,767
Показники ділової активності					
2.1	Коефіцієнт обертання активів	K_A	0,474	0,413	0,648
2.2	Коефіцієнт обертання власного капіталу	$K_{ВК}$	0,566	0,583	0,970
2.3	Коефіцієнт співвідношення тривалості фінансового та операційного циклів	$K_{ФОЦ}$	0,919	0,851	0,861
Показники ефективності використання капіталу					
3.1	Коефіцієнт окупності сукупного капіталу	$K_{ОСК}$	0,474	0,413	0,648
3.2	Коефіцієнт окупності власного капіталу	$K_{ОВК}$	0,566	0,588	0,970

Оскільки представлені показники знаходяться в межах $[0; 1]$, для узагальненої оцінки ми можемо застосувати статистичний інструментарій середньої геометричної:

$$ФБ = \sqrt[7]{K_{ФА} \times K_{ОА/НА} \times K_A \times K_{ВК} \times K_{ФОЦ} \times K_{СК} \times K_{ВК}}. \quad (2.6)$$

Розрахуємо узагальнений показник фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» за 2019 – 2021 роки.

$$ФБ_{2019} = \sqrt[7]{0,758 \times 0,918 \times 0,474 \times 0,566 \times 0,919 \times 0,474 \times 0,566} = 0,6;$$

$$ФБ_{2020} = \sqrt[7]{0,649 \times 0,575 \times 0,413 \times 0,583 \times 0,851 \times 0,413 \times 0,588} = 0,6;$$

$$ФБ_{2021} = \sqrt[7]{0,681 \times 0,767 \times 0,648 \times 0,970 \times 0,861 \times 0,648 \times 0,970} = 0,8.$$

З розрахунків ми можемо припустити, що сформована ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» система фінансової безпеки у 2019 році була здатна уникнути чи покрити 64,42% ризиків, у 2020 – 56,58%, а у 2021 – 78,13%.

Окрім того, за теорією Харрінгтона, у 2019 році рівень фінансової безпеки досліджуваного підприємства був високим, у 2020 – середнім, а у 2021 знову піднявся до високого.

На нашу думку, найбільш вдалим є пропонування Ю. В. Павлюком та О. А. Лактіоною [46] інтегральний показник фінансової безпеки, який ґрунтується на розрахунку обраних показників фінансового стану та їх вагових коефіцієнтів.

Основними складовими необхідними для розрахунку показника є рентабельність діяльності підприємства, ділова активність, ліквідність та платоспроможність, фінансова стійкість, інвестиційна привабливість. Проведемо розрахунки визначених показників та представимо їх у вигляді таблиці 2.16 нижче.

Таблиця 2.16

Вихідні дані для розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки Павлюка – Лактіоною для ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках

№	Показник	Умовне позначення	2019	2020	2021
А	Б	В	1	2	3
1	Рентабельність активів	R_A	0,119	1,950	25,149
2	Рентабельність власного капіталу	R_{BK}	0,142	2,767	37,673
3	Рентабельність продажів	$R_{П}$	5,032	14,065	28,058
4	Коефіцієнт оборотності активів	O_A	0,474	0,411	0,648
5	Коефіцієнт оборотності основних засобів	$O_{OЗ}$	1,352	0,924	1,550
6	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	O_{BK}	0,566	0,583	0,970

Продовження табл. 2.16

А	Б	В	1	2	3
7	Коефіцієнт покриття	Кп	8,734	2,970	4,077
8	Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей	К _{ДЗ/КЗ}	3,861	1,578	0,611
9	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	К _{АЛ}	0,309	0,048	0,155
10	Коефіцієнт фінансового левериджу	К _{ФЛ}	0,074	6,741	4,105
11	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	К _{ЗВОК}	0,786	0,046	0,304
12	Коефіцієнт довгострокової фінансової стійкості	К _{ДФС}	0,945	0,877	0,894
13	Коефіцієнт чистої виручки	К _{ЧВ}	0,252	4,743	38,834
14	Коефіцієнт реінвестування прибутку	К _{РП}	-15,148	-0,686	0,816

Вагові коефіцієнти, необхідні для проведення подальших розрахунків представлені у таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

Вагові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки підприємства

Ваговий коефіцієнт складової	Складова	№	Показник	Ваговий коефіцієнт
0,24	Рентабельність діяльності	1.1	Рентабельність активів	0,45
		1.2	Рентабельність власного капіталу	0,35
		1.3	Рентабельність продажів	0,20
0,18	Ділова активність	2.1	Коефіцієнт оборотності активів	0,50
		2.2	Коефіцієнт оборотності основних засобів	0,30
		2.3	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,20
0,22	Ліквідність та платоспроможність	3.1	Коефіцієнт покриття	0,50

Продовження табл. 2.17

		3.2	Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей	0,30
		3.3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,20
0,26	Фінансова стійкість	4.1	Коефіцієнт фінансового левериджу	0,50
		4.2	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	0,35
		4.3	Коефіцієнт довгострокової фінансової стійкості	0,15
0,10	Інвестиційна привабливість	5.1	Коефіцієнт чистої виручки	0,55
		5.2	Коефіцієнт реінвестування прибутку	0,45

Таким чином, згідно з даними, представленими у таблиці, проміжні інтегральні показники ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках становитимуть:

1) рентабельності діяльності:

$$I_{P_{2019}} = 0,45 \times 0,119 + 0,35 \times 0,142 + 0,2 \times 5,302 = 1,110;$$

$$I_{P_{2020}} = 0,45 \times 1,950 + 0,35 \times 2,767 + 0,2 \times 14,065 = 4,659;$$

$$I_{P_{2021}} = 0,45 \times 25,149 + 0,35 \times 37,673 + 0,2 \times 28,058 = 30,114.$$

2) ділової активності:

$$I_{DA_{2019}} = 0,5 \times 0,474 + 0,3 \times 1,352 + 0,2 \times 0,566 = 0,756;$$

$$I_{DA_{2020}} = 0,5 \times 0,411 + 0,3 \times 0,924 + 0,2 \times 0,583 = 0,599;$$

$$I_{DA_{2021}} = 0,5 \times 0,474 + 0,3 \times 1,352 + 0,2 \times 0,566 = 0,983.$$

3) ліквідності та платоспроможності:

$$I_{LP_{2019}} = 0,5 \times 8,734 + 0,3 \times 3,861 + 0,2 \times 0,027 = 5,531;$$

$$I_{LP_{2020}} = 0,5 \times 2,970 + 0,3 \times 1,578 + 0,2 \times 0,048 = 1,968;$$

$$I_{LP_{2021}} = 0,5 \times 4,077 + 0,3 \times 0,611 + 0,2 \times 0,155 = 2,253.$$

4) фінансової стійкості:

$$I_{FC_{2019}} = 0,5 \times 0,074 + 0,35 \times 0,786 + 0,15 \times 0,945 = 0,454;$$

$$I_{\text{ФС}_{2020}} = 0,5 \times 6,741 + 0,35 \times 0,046 + 0,15 \times 0,877 = 3,518;$$

$$I_{\text{ФС}_{2021}} = 0,5 \times 4,105 + 0,35 \times 0,304 + 0,15 \times 0,894 = 2,293.$$

5) інвестиційної привабливості:

$$I_{\text{ІП}_{2019}} = 0,55 \times 0,252 + 0,45 \times (-15,148) = -6,678;$$

$$I_{\text{ІП}_{2020}} = 0,55 \times 4,743 + 0,45 \times (-0,686) = 2,300;$$

$$I_{\text{ІП}_{2021}} = 0,55 \times 38,834 + 0,45 \times 0,816 = 21,726.$$

Зважаючи на результати проміжних розрахунків можемо констатувати, що рівень фінансової безпеки досліджуваного підприємства у аналізованому періоді має тенденцію до зростання.

Розрахуємо загальний інтегральний показник фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у розрізі 2019 – 2021 років:

$$I_{\text{ФБП}_{2019}} = 0,24 \times 1,110 + 0,18 \times 0,756 + 0,22 \times 5,531 + 0,26 \times 0,454 + 0,1 \times (-6,678) = 1,07;$$

$$I_{\text{ФБП}_{2020}} = 0,24 \times 4,659 + 0,18 \times 0,599 + 0,22 \times 1,968 + 0,26 \times 3,518 + 0,1 \times 2,300 = 2,80;$$

$$I_{\text{ФБП}_{2021}} = 0,24 \times 1,110 + 0,18 \times 0,756 + 0,22 \times 5,531 + 0,26 \times 0,454 + 0,1 \times 21,726 = 10,67.$$

Отже, за розрахунками, у 2019 році система фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» мала достатній рівень, а у 2020 та 2021 – високий.

Для надання подальших висновків, систематизуємо пропоновані розглянутими методиками шкали трактування результатів.

На нашу думку, для цього кожній якісній характеристиці доцільно надати кількісну. Так, високий рівень фінансової безпеки оцінимо п'ятіркою, а незадовільний чи критичний – одиницею. На рисунку 2.2 представимо узагальнену градацію, аби полегшити подальший аналіз.

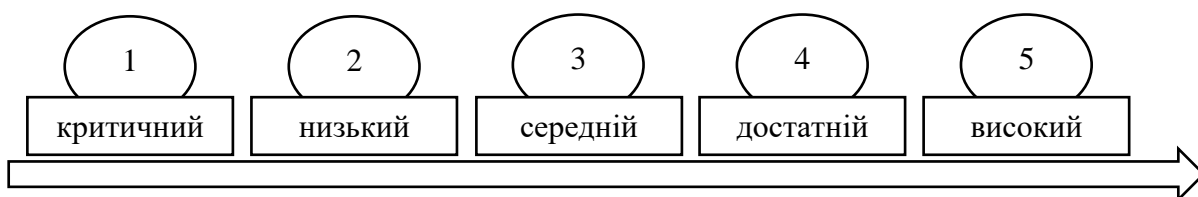

Рис. 2.2 Шкала кількісної оцінки системи фінансової безпеки

Джерело: розроблено автором

На діаграмі нижче представлено графічне зображення рівня фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» за розрахованими інтегральними показниками.

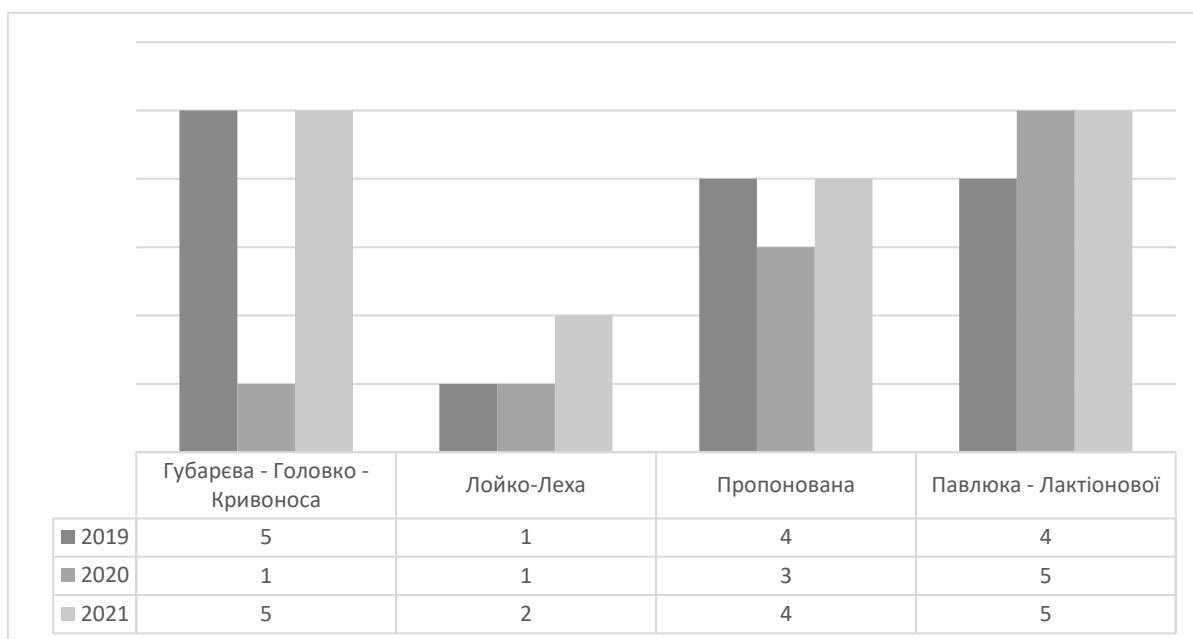

Рис. 2.3 Оцінювання рівня фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках за інтегральним показником

Джерело: сформовано автором на основі проведених розрахунків

Отже, за даними рисунку 2.3, можемо стверджувати, що рівень фінансової безпеки досліджуваного підприємства має тенденцію до підвищення, а у 2021 році є високим.

Беручи до уваги результати проведеного оцінювання фінансової безпеки, а також, розраховані інтегральні показники фінансової безпеки, робимо висновок, про те, що агропромисловим підприємством – ТОВ «Агрокомплекс

«Зелена долина» – сформовано якісну систему фінансової безпеки, яка здатна уникати можливих загроз, а також перекрити потенційні ризики.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Другий розділ містить у собі характеристику ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» та аналітичні розрахунки для оцінювання рівня фінансової безпеки на основі використання фінансової звітності цього підприємства. Так, у ході аналізу було встановлено достатньо високий рівень ділової активності. До прикладу, було виявлено значне підвищення оборотності активів та пасивів. У свою чергу, коефіцієнт стійкості економічного зростання у 2021 році склав 30,75% (тоді як у 2020 та 2019 його значення було від'ємним – -1,90 та -2,16% відповідно). Не менш важливою при оцінюванні ділової активності є дебіторська та кредиторська заборгованість, проведений аналіз якої встановив оптимізацію її структури. Отримані результати свідчать про високий рівень ділової активності ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2021 році та про його зростання у порівнянні з 2020 та 2019 роками.

Аналіз показників фінансової стійкості та стабільності встановив наступне. По-перше, показники структури джерел формування капіталу у своїй переважній більшості відповідають нормативним вимогам. У динаміці показників стану оборотних активів також спостерігаються позитивні тенденції. По-друге, зниження порогу рентабельності та зростання запасу фінансової стійкості є індикатором підвищення рівня фінансової стійкості ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2021 році в порівнянні з 2020 та у 2020 в порівнянні з 2019. По-третє, зниження коефіцієнта майна виробничого призначення свідчить про зниження виробничого потенціалу, а зменшення коефіцієнта реальної вартості майна основних засобів свідчить про негативні зрушення у структурі активів підприємства. У той же час, проведені розрахунки виявили кризовий тип фінансової стійкості за рівнем забезпеченості запасів джерелами формування протягом трьох досліджуваних років. Отже, за винятком

незначних негативних факторів, рівень фінансової стійкості є достатньо високим для забезпечення повноцінної та стабільної діяльності ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у майбутньому.

Аналіз ефективності використання капіталу передбачає проведення складу, структури та динаміки доходів, витрат та фінансових результатів підприємства. Проведені розрахунки виявили зростання та оптимізацію їх структури у 2021 році в порівнянні з 2020 та 2019 роками. Проведений факторний аналіз чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) встановив, що незначне підвищення ресурсовіддачі спричинило значне зростання чистого доходу. Аналіз показників рентабельності та окупності свідчать про їх підвищення. Суттєве зростання періоду окупності сукупного та власного капіталу: 4,0 та 2,7 роки відповідно – свідчить про підвищення ефективності діяльності досліджуваного підприємства.

Оцінювання системи фінансової безпеки не може вважатися повноцінним без розрахунку інтегральних показників. Так, у ході аналізу було встановлено наступне. Застосована модель, запропонована О. О. Губаревим, О. Г. Головка та А. А. Кривоносом, встановила високий рівень фінансової безпеки підприємства у 2019 та 2021 роках та критичний у 2020. Методика розрахунку інтегрального показника В. В. Лойко, Д. М. Лойко та Д. В. Лехом виявила незадовільний стан системи фінансової безпеки у 2019 та 2020 роках та низький рівень у 2021. Така різниця у отриманих нами результатах, на нашу думку, спричинена надто малою кількістю вихідних показників для розрахунку. У свою чергу, нами запропоновано збільшити їх кількість – так, у 2019 та 2021 році встановлено високий рівень фінансової безпеки, а у 2020 – середній. Найбільш обширним вважаємо спосіб розрахунку інтегрального показника за методикою Ю. В. Павлюка та О. А. Лактіонової – встановлено достатній рівень фінансової безпеки у 2019 році, а у 2020 та 2021 – високий.

Виходячи з цього, можемо стверджувати, що ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» веде ефективну діяльність та ефективно розпоряджається наявними ресурсами.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТУ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ГАЛУЗІ

3.1. Аналіз рівня фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» з використанням моделей ймовірності банкрутства

Одним із можливих напрямків проведення оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства є здійснення аналізу ймовірності банкрутства. В науково-методичній літературі різними науковцями представлено велику кількість моделей для її розрахунку. Так, серед зарубіжних – дво- та п'яти-факторна моделі Альтмана, моделі Ліса, Спрінгейта, Таффлера і Тішоу, Чессера, Конана і Гольдера. Однак, вище наведені зразки розрахунків не підходять для використання в українських реаліях.

Для того, аби провести експрес-аналіз фінансового стану підприємства як індикатора рівня системи фінансової безпеки доцільно застосовувати коефіцієнт Бівера, який є пристосованим до українського ринку та законодавства. Даний показник розраховується на основі чистого прибутку підприємства, накопиченої амортизації та його зобов'язань. Представимо вихідні дані у вигляді таблиці 3.1 нижче.

Таблиця 3.1

Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта Бівера ТОВ «Агрокомплекс
«Зелена долина» у розрізі 2019 – 2021 років

№	Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
А	Б	1	2	3
1	Чистий прибуток підприємства	2 104,00	36 977,00	545 406,00
2	Амортизація	81 550,00	86 185,00	109 957,00
3	Довгострокові зобов'язання підприємства	362 743,00	422 811,00	527 368,00
4	Поточні зобов'язання підприємства	105 779,00	227 815,00	263 934,00

На основі представлених даних проведемо необхідні розрахунки:

$$K_{bUKR2019} = \frac{2\,104,0 + 81\,552,0}{362\,743,0 + 105\,779,0} = 0,179;$$

$$K_{bUKR2020} = \frac{36\,977,0 + 86\,185,0}{422\,811,0 + 227\,815,0} = 0,189;$$

$$K_{bUKR2021} = \frac{545\,406,0 + 109\,957,0}{527\,368,0 + 263\,934,0} = 0,828.$$

Негативним є те, що коефіцієнт Бівера у 2019 та 2020 роках не перевищує 0,2 – це свідчить про незадовільну структуру балансу ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у цьому періоді. Однак, зважаючи на його стрімке зростання у 2021 – до 0,828 – можемо робити висновок, що підприємство збільшило частку свого прибутку, що спрямовується на розвиток та розширення свого виробничого потенціалу.

Таким чином, проведений експрес-аналіз виявив підвищення рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства у аналізованому періоді.

Серед вітчизняних моделей оцінювання ймовірності банкрутства поширеною є модель розроблена українським науковцем О. О. Терещенком. Для її розрахунку застосовується шість показників, що різносторонньо відображають фінансовий стан підприємства. Представимо необхідні показники у таблиці нижче.

Таблиця 3.2

Вихідні дані для розрахунку ймовірності банкрутства
ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках за моделлю
О. О. Терещенка

№	Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
A	B	1	2	3
1	Cash-Flow	83 654,00	123 162,00	655 363,00
2	Зобов'язання підприємства	468 522,00	650 626,00	791 302,00
3	Валюта балансу	1 935 532,00	1 856 153,00	2 481 238,00
4	Чистий прибуток	2 104,00	36 977,00	545 406,00
5	Чистий дохід від реалізації	835 862,00	779 625,00	1 404 456,00

Продовження табл. 3.2

A	Б	1	2	3
6	Виробничі запаси	111 227,00	78 897,00	77 656,00
7	Основний капітал	1 829 753,00	1 628 338,00	2 217 304,00
8	F ₁ – відношення грошових надходжень до зобов'язань	0,179	0,189	0,828
9	F ₂ – відношення валюти балансу до зобов'язань	4,131	2,853	3,136
10	F ₃ – співвідношення чистого прибутку до середньорічної суми активів	0,001	0,02	0,22
11	F ₄ – відношення прибутку до виручки	0,003	0,047	0,388
12	F ₅ – відношення виробничих запасів до виручки	0,133	0,101	0,055
13	F ₆ – відношення виручки до основного капіталу	0,457	0,479	0,633

Застосовуючи формулу 1.16 проведемо необхідні розрахунки за роками:

$$Z_{ter2019} = 1,5 \times 0,179 + 0,08 \times 4,131 + 10 \times 0,001 + 5 \times 0,003 + 0,3 \times \\ \times 0,133 + 0,1 \times 0,457 = 0,710;$$

$$Z_{ter2020} = 1,5 \times 0,189 + 0,08 \times 2,853 + 10 \times 0,020 + 5 \times 0,047 + 0,3 \times \\ \times 0,101 + 0,1 \times 0,479 = 1,025;$$

$$Z_{ter2021} = 1,5 \times 0,828 + 0,08 \times 3,136 + 10 \times 0,220 + 5 \times 0,388 + 0,3 \times \\ \times 0,055 + 0,1 \times 0,633 = 5,713.$$

Проведені розрахунки встановили загрозу банкрутства ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 році, оскільки отриманий показник становив менше одиниці. У 2020 було виявлено порушену фінансову стійкість, а у 2021 році показник рекордно виріс до 5,713, що свідчить про абсолютний фінансовий стан.

Окрім загальної моделі, О. О. Терещенком було розроблено такі, які б враховували специфіку окремої галузі. Таким чином, для визначення ймовірності банкрутства ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» як для

сільськогосподарського підприємства модель Терещенка набуває наступного вигляду [54; 53]:

$$Z_{\text{терСТ}} = 0,105F_1 + 1,567F_2 + 0,301F_3 + 1,375F_4 + 1,689F_5 + 0,168F_6 - 0,260, \quad (3.1)$$

де F_1 – коефіцієнт поточної ліквідності;

F_2 – коефіцієнт фінансової незалежності;

F_3 – відношення чистого доходу до загальних активів підприємства;

F_4 – відношення грошового потоку від операційної діяльності до чистого доходу та інших операційних доходів;

F_5 – співвідношення прибутку до оподаткування та чистого доходу;

F_6 – відношення чистого доходу до власного капіталу.

Представимо необхідні для розрахунків показники у вигляді таблиці.

Таблиця 3.3

Вихідні дані для розрахунку ймовірності банкрутства

ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 - 2021 роках за моделлю

О. О. Терещенка для сільськогосподарських підприємств

№	Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
A	Б	1	2	3
1	Поточні активи	923 861,00	676 605,00	1 075 966,00
2	Поточні пасиви	105 779,00	227 815,00	263 934,00
3	Власний капітал	1 467 010,00	1 205 527,00	1 689 936,00
4	Валюта балансу	1 935 532,00	1 856 153,00	2 481 238,00
5	Грошовий потік від операційної діяльності	42 337,00	99 885,00	324 112,00
6	Інші операційні доходи	104 322,00	94 614,00	355 771,00
7	Чиста виручка від реалізації	835 862,00	779 625,00	1 404 456,00
8	Прибуток до оподаткування	2 104,00	36 977,00	545 406,00
9	Чистий прибуток	2 104,00	36 977,00	545 406,00
10	F_1 – коефіцієнт поточної ліквідності	8,734	2,97	4,077
11	F_2 – коефіцієнт фінансової незалежності	0,758	0,649	0,681
12	F_3 – відношення чистого доходу до загальних активів підприємства	0,432	0,42	0,566

Продовження табл. 3.3

13	F ₄ – відношення грошового потоку від операційної діяльності до чистого доходу та інших операційних доходів	0,045	0,114	0,184
14	F ₅ – співвідношення прибутку до оподаткування та чистого доходу	0,003	0,047	0,388
15	F ₆ – відношення чистого доходу до власного капіталу	0,001	0,031	0,323

Проведемо необхідні розрахунки за роками:

$$Z_{terCF_{2019}} = 0,105 \times 8,734 + 1,567 \times 0,758 + 0,301 \times 0,432 + 1,375 \times \\ \times 0,045 + 1,689 \times 0,003 + 0,168 \times 0,001 - 0,260 = 2,042;$$

$$Z_{terCF_{2020}} = 0,105 \times 2,970 + 1,567 \times 0,649 + 0,301 \times 0,420 + 1,375 \times \\ \times 0,114 + 1,689 \times 0,047 + 0,168 \times 0,031 - 0,260 = 1,437;$$

$$Z_{terCF_{2021}} = 0,105 \times 4,077 + 1,567 \times 0,681 + 0,301 \times 0,566 + 1,375 \times \\ \times 0,184 + 1,689 \times 0,388 + 0,168 \times 0,323 - 0,260 = 2,368.$$

Отже, оскільки отримані за 2019 – 2021 роки значення показника є більшими за 0,48 [54], ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» є фінансово стійким підприємством, якому не загрожує банкрутство. Відповідно, так як отримані показники є у декілька разів більшими за нормативні, ми можемо стверджувати, що фінансовий стан досліджуваного суб'єкта господарювання агропромисловості є абсолютним.

Аби впевнитися у реальності та адекватності проведених розрахунків та отриманих результатів, додатково вважаємо за доцільне застосувати ще декілька моделей.

Розглянемо модель А. В. Матвійчука, розроблену у вигляді дискримінантної функції на основі набору із семи обраних пояснюючих змінних [40]:

$$Z_{matv} = 0,033F_1 + 0,268F_2 + 0,045F_3 - 0,018F_4 - 0,004F_5 - 0,015F_6 + \\ 0,702F_7, \quad (3.2)$$

де F_1 – коефіцієнт мобільності активів;

F_2 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;

F_3 – коефіцієнт оборотності власного капіталу;

F_4 – коефіцієнт окупності активів;

F_5 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами;

F_6 – коефіцієнт концентрації залученого капіталу;

F_7 – коефіцієнт покриття боргів власним капіталом.

Розрахуємо визначені вище коефіцієнти та представимо їх у вигляді таблиці 3.4 нижче.

Таблиця 3.4

Вихідні дані для розрахунку ймовірності банкрутства

ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у розрізі 2019 – 2021 років за моделлю

А. В. Матвійчука

№	Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
A	Б	1	2	3
1	Оборотні активи	923 861,00	676 605,00	1 075 966,00
2	Необоротні активи	1 006 848,00	1 177 642,00	1 403 571,00
3	Чистий дохід від реалізації	835 862,00	779 625,00	1 404 456,00
4	Поточні зобов'язання	105 779,00	227 815,00	263 934,00
5	Власний капітал	1 467 010,00	1 205 527,00	1 689 936,00
6	Валюта балансу	1 935 532,00	1 856 153,00	2 481 238,00
7	Довгострокові зобов'язання	362 743,00	422 811,00	527 368,00
8	Забезпечення наступних витрат і платежів	0,00	0,00	0,00
9	F_1 – коефіцієнт мобільності активів	0,918	0,575	0,767
10	F_2 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	7,902	3,422	5,321
11	F_3 – коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,570	0,647	0,831
12	F_4 – коефіцієнт окупності активів	2,316	2,381	1,767
13	F_5 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,886	0,663	0,755
14	F_6 – коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,242	0,351	0,319
15	F_7 – коефіцієнт покриття боргів власним капіталом	4,131	2,853	3,136

Застосовуючи отримані вихідні дані проведемо необхідні розрахунки за роками:

$$\begin{aligned} Z_{matv_{2019}} &= 0,033 \times 0,918 + 0,268 \times 7,902 + 0,045 \times 0,570 - 0,018 \times \\ &\quad \times 2,316 - 0,004 \times 0,886 - 0,015 \times 0,242 + 0,702 \times 4,131 = \\ &= 5,025; \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} Z_{matv_{2020}} &= 0,033 \times 0,575 + 0,268 \times 3,422 + 0,045 \times 0,647 - 0,018 \times \\ &\quad \times 2,381 - 0,004 \times 0,663 - 0,015 \times 0,351 + 0,702 \times 2,853 = \\ &= 2,917; \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} Z_{matv_{2021}} &= 0,033 \times 0,767 + 0,268 \times 5,321 + 0,045 \times 0,831 - 0,018 \times \\ &\quad \times 1,767 - 0,004 \times 0,755 - 0,015 \times 0,319 + 0,702 \times 3,136 = \\ &= 3,651. \end{aligned}$$

Отримані результати трактуються наступним чином. Якщо $Z_{matv} > 1,104$, то фінансовий стан підприємства є задовільним, а ймовірність банкрутства є низькою. І навпаки, якщо $Z_{matv} < 1,104$, то на підприємстві виникає загроза фінансової кризи. Необхідно зважати, що чим вищим є отриманий показник, тим стійкішим є становище досліджуваного суб'єкта господарювання, а також, зменшення показника відображає збільшення загрози банкрутства [40].

Отже, у період з 2019 по 2021 роки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» мало високий рівень фінансової стійкості, а ймовірність банкрутства була низькою.

Окрім того, Міністерством фінансів України наказом №616 від 14.07.2016 року було затверджено Порядок проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, у якому викладено методику розрахунку інтегрального показника фінансового стану підприємства з урахуванням особливостей галузі та видів економічної діяльності [4]. Так, у цьому документі представлені моделі для підприємств у різних сферах діяльності, а також за їх розмірами – для великих суб'єктів господарювання агропромислового комплексу пропонують застосовувати семи-факторну

дискримінантну функцію для розрахунку інтегрального показника фінансового стану, за яким можна робити висновки стосовно фінансової стійкості підприємства, його платоспроможності, а також ймовірності настання банкрутства.

З урахуванням специфіки агропромислової галузі дана модель матиме вигляд [4]:

$$Z_{\text{МФУ}} = 1,3F_1 + 0,03F_2 + 0,001F_3 + 0,61F_4 + 0,75F_5 + 2,5F_6 + 0,042F_7 - 0,2, \quad (3.3)$$

де F_1 – коефіцієнт фінансової незалежності;

F_2 – коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом;

F_3 – коефіцієнт рентабельності власного капіталу;

F_4 – коефіцієнт рентабельності продажів за фінансовими результатами від операційної діяльності;

F_5 – коефіцієнт рентабельності операційної діяльності за EBITDA;

F_6 – коефіцієнт рентабельності активів за чистим прибутком;

F_7 – коефіцієнт оборотності оборотних активів.

Оцінювання ризиків за цією моделлю базується на розподілі підприємств за п'ятьма класами, за якого до першого відносять найбільш стійкі, а до п'ятого – ті, які мають високий рівень ймовірності банкрутства.

Розрахуємо необхідні показники та представимо їх у вигляді таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Вихідні дані для розрахунку ймовірності банкрутства

ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у розрізі 2019 – 2021 років за моделлю
Міністерства фінансів України для сільськогосподарських підприємств

№	Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
А	Б	1	2	3
1	Власний капітал	1 467 010,00	1 205 527,00	1 689 936,00
2	Валюта балансу	1 935 532,00	1 856 153,00	2 481 238,00
3	Необоротні активи	1 006 848,00	1 177 642,00	1 403 571,00
4	Чистий прибуток	2 104,00	36 977,00	545 406,00
5	Інвестований власний капітал	7 032,00	7 032,00	7 032,00

Продовження табл. 3.5

A	Б	1	2	3
6	Фінансовий результат від операційної діяльності	62 427,00	134 558,00	660 239,00
7	Чистий дохід від реалізації	835 862,00	779 625,00	1 404 456,00
8	ЕВІТДА	143 977,00	220 743,00	770 196,00
9	Інші операційні доходи	104 322,00	94 614,00	355 771,00
10	Операційні оборотні активи	894 762,50	778 461,00	850 358,50
11	F ₁ – коефіцієнт фінансової незалежності	0,758	0,649	0,681
12	F ₂ – коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	1,457	1,024	1,204
13	F ₃ – коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,299	5,258	77,561
14	F ₄ – коефіцієнт рентабельності продажів за фінансовими результатами від операційної діяльності	0,075	0,173	0,470
15	F ₅ – коефіцієнт рентабельності операційної діяльності за ЕВІТДА	0,153	0,252	0,438
16	F ₆ – коефіцієнт рентабельності активів за чистим прибутком	0,001	0,020	0,220
17	F ₇ – коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,934	1,001	1,652

За представленими у таблиці даними проведемо розрахунки інтегрального показника:

$$Z_{\text{МФУ}_{2019}} = 1,3 \times 0,758 + 0,03 \times 1,457 + 0,001 \times 0,299 + 0,61 \times 0,075 + 0,75 \times 0,153 + 2,5 \times 0,001 + 0,04 \times 0,934 - 0,2 = 1,030;$$

$$Z_{\text{МФУ}_{2020}} = 1,3 \times 0,649 + 0,03 \times 1,024 + 0,001 \times 5,258 + 0,61 \times 0,173 + 0,75 \times 0,252 + 2,5 \times 0,020 + 0,04 \times 1,001 - 0,2 = 1,064;$$

$$Z_{\text{МФУ}_{2021}} = 1,3 \times 0,681 + 0,03 \times 1,204 + 0,001 \times 77,561 + 0,61 \times 0,470 + 0,75 \times 0,438 + 2,5 \times 0,200 + 0,04 \times 1,652 - 0,2 = 2,030.$$

Оскільки у аналізованому періоді показник становив більше 0,81, відносимо ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» до першого класу розподілу [4],

а отже, підприємство є стійким, має високий рівень спроможності виконувати свої зобов'язання, а також йому не загрожує банкрутство.

Узагальнимо отримані результати на рисунку 3.1 нижче. Для цього розділимо градацію отриманих результатів на три групи. До першої віднесемо найвищий ступінь ймовірності банкрутства – за якого підприємство нездатне оплатити свої борги перед кредиторами, вчасно розрахуватися за всіма своїми зобов'язаннями, а його фінансова стійкість є критичною. До другої – середній рівень – за якого суб'єкт господарювання може частко покрити борги, а його фінансова стійкість порушена. У свою чергу, третя група – з низькою ймовірністю настання на підприємстві дефолту – характеризується абсолютною фінансовою стійкістю, високою спроможністю вчасно розраховуватися з кредиторами за зобов'язаннями та оптимальним розподілом і використанням наявних ресурсів.

	Коефіцієнт Бівера	Модель Терещенка	Модель Терещенка для СГ	Модель Матвійчука	Модель МФУ для СГ
2019	високий	високий	низький	низький	низький
2020	високий	середній	низький	низький	низький
2021	низький	низький	низький	низький	низький

Рис. 3.1 Рівень ймовірності банкрутства ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках за розрахованими моделями

Джерело: сформовано автором на основі проведених розрахунків

Проведені за п'ятьма методиками розрахунки у своїй переважній більшості свідчать про низький рівень ймовірності банкрутства. Так, спеціалізовані для агропромислового комплексу моделі – Терещенка для сільського господарства та Міністерства фінансів України, а також загальна модель Матвійчука встановили абсолютну фінансову стійкість ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» у 2019 – 2021 роках. Напроти, розрахований коефіцієнт Бівера свідчить про високу ймовірність настання банкрутства у 2019

та 2020 роках, однак, зважаючи на його вирівнювання у 2021 ризик збанкрутіти для ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» є мінімальним. У свою чергу, загальна модель Терещенка відображає підвищення рівня фінансового стану підприємства від критичного у 2019 році до абсолютного у 2021.

Таким чином, зважаючи на отримані результати, вважаємо систему фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» стійкою та невразливою до загроз.

3.2. Розробка рекомендацій щодо процесів управління системою фінансової безпеки підприємства

В умовах посилення глобальної економічної інтеграції економіки України, підвищення конкурентоспроможності підприємств стратегічного пріоритету аграрного сектора країни та підвищення їх інвестиційної привабливості стає актуальним і своєчасним завданням у контексті стратегічного управління. Фінансова стійкість, успішність визначається здатністю нейтралізувати негативний вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на матеріальний стан агропромислового підприємства.

Складність управління фінансовою безпекою українських підприємств визначається непередбачуваними змінами умов функціонування, зокрема впливом зовнішніх агенцій середовища, а також, насамперед, важливістю фінансово-економічної діяльності для кожного суб'єкта господарювання та фінансовою складовою структури економічної безпеки підприємства. Необхідність вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємства визначається певними факторами.

По-перше, змінюється середовище функціонування, особливо ступінь впливу зовнішніх загроз. По-друге, необхідністю відстежувати та спостерігати за змінами процесів в економіці. По-третє, потрібно підвищити оперативність реалізації заходів охорони та дієвістю заходів органів безпеки.

Зазначене відповідає характеру системного підходу, зокрема трактуванню системи управління фінансовою безпекою підприємства як відкритої системи, яка є складовою системи вищого порядку, якою є система економічної безпеки суб'єкта господарювання. Це система, яка керує фінансовою діяльністю компанії та суттю кожного функціонального компонента – бюджетного, інвестиційного, банківського тощо.

Твердження про те, що забезпечення фінансової безпеки порівняно з іншими компонентами економічної безпеки є домінуючим і найскладнішим через те, що його наслідок може змінитися в результаті змін у фактичних рівнях стабільності фірм, не можна відхилити, за умов, коли плинність кадрів або знос основних фондів визначає фінансовий показник і порівнює його з орієнтирами, визначеними в стратегії розвитку компанії.

На рисунку 3.2 представимо етапи управління фінансовою безпекою суб'єктів господарювання агропромислового сектору. Так, перший етап передбачає виконання аналізу зовнішнього середовища з метою моніторингу, пошуку та виявлення ризиків, загроз та можливих викликів. Другий етап – оцінювання фінансової безпеки – включає в себе: проведення комплексного оцінювання фінансового стану за показниками ділової активності, фінансової стійкості та стабільності, результативності діяльності; використання інтегральних показників для оцінювання загального рівня фінансової безпеки підприємства; експрес аналіз фінансового стану суб'єкта господарювання оцінка ймовірності банкрутства за дискримінантними моделями. Третій етап – полягає у розробці та реалізації конкретних захисних заходів. Суттю четвертого етапу є реалізація контрольних заходів за ефективністю виконання розроблених захисних заходів та контроль зміни рівня фінансової безпеки. Під час виконання п'ятого етапу відбувається коригування тактики та стратегії управління фінансовою безпекою суб'єкта агропромислового виробництва у відповідності до проваджуваної перевірки позитивних та негативних перетворень, що відбуваються у системі.

Рис. 3.2 Етапи управління системою фінансової безпеки аграрного підприємства

Джерело: сформовано автором

Окрім того, загальний процес управління фінансовою безпекою агропромислового підприємства передбачає здійснення діагностування готовності системи до впливу зовнішніх та внутрішніх чинників. Однак, недоцільним є перебільшене виділення діагностики та переоцінення її значення в порівнянні з іншими складовими. Потрібно зважати, на той факт, що діагностика є лише основою інформації, але основою процесу управління фінансовою безпекою компанії є суб'єкт безпеки, який розробляє та впроваджує контрзаходи та формує основу для покращення управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання.

Одним із наріжних і ключових діагностичних завдань процесу управління фінансовою безпекою підприємства є процес отримання інформації. А джерелом цієї інформації є зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства. Так, зовнішніми чинниками впливу на процес управління фінансовою безпекою аграрного підприємства можуть бути:

- початок фінансової кризи та стрімка девальвація національної валюти;
- несподівані політичні події, військові конфлікти та терористичні акти;
- стихійні катастрофи та зміни кліматичних умов;
- рейдерські захоплення;
- застосування комерційних і фінансових санкцій;
- повне або часткове блокування банківських рахунків;
- активізація монополіста на ринку.

У свою чергу, до внутрішніх варто віднести такі:

- втрата іміджу та комерційної таємниці;
- страйки співробітників;
- різке скорочення персоналу;
- переривання фінансування великих проектів або окремих підрозділів через зовнішні чинники;
- раптові зміни в організації управління;
- відсутність обігових коштів;
- вимушена переорієнтація виробництва.

Вплив таких чинників може мати як позитивний, так і негативний ефект. Несподіваний негативний вплив перелічених факторів або різка зміна позитивного на негативний є ефектом неочікуваності, який може заплутати керівників агропромислового підприємства, вивести ситуацію з-під контролю, ще більше посилити кризовий процес або ж знизити рівень фінансової безпеки всіх функціональних складових.

Наслідками ефекту неочікуваності на основі впливу зовнішніх чинників є: стан невизначеності при прогнозуванні на підприємстві, маркетингові

обмеження розвитку, різке зростання собівартості продукції, значне зростання запасів та зниження ліквідності. У свою чергу, вплив внутрішніх чинників здатний спричинити: погіршення показників фінансового стану суб'єкта господарювання, посилення або ж виникнення внутрішніх конфліктів, недосяжність тактичних завдань, паніку керівництва та втрату контрольованості ситуацією.

Взаємозв'язок факторів впливу та їх наслідків доцільно представити графічно (рис. 3.3).

Таким чином, окремо, агропромислове підприємство має здійснювати діяльність, що буде спрямовуватися на забезпечення необхідного рівня своєї фінансової безпеки. У межах цієї діяльності керівництво суб'єкта господарювання агропромислової галузі має подбати про створення відповідного структурного підрозділу, працівники якого будуть здійснювати відповідні процедури задля організації та управління фінансовою безпекою. Такі працівники мають мати профільну фінансово-економічну освіту та розумітися на тонкощах аграрної галузі.

Отже, аналізоване підприємство – ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» – має організувати роботу Департаменту фінансової безпеки. Сукупність прав, обов'язків та повноважень працівників цього відділу мають бути закріплені у відповідному внутрішньому документі – Регламенті діяльності Департаменту фінансової безпеки. Пропонована назва є орієнтовною і керівництво може, наприклад, видати Стандарт діяльності департаменту, який регулюватиме усі компетенції структурного підрозділу.

Функції відділу забезпечення фінансової безпеки визначаються функціонуванням системи корпоративної фінансової безпеки. Саме функція системи фінансового забезпечення компанії визначає права та обов'язки співробітників Департаменту фінансової безпеки компанії.

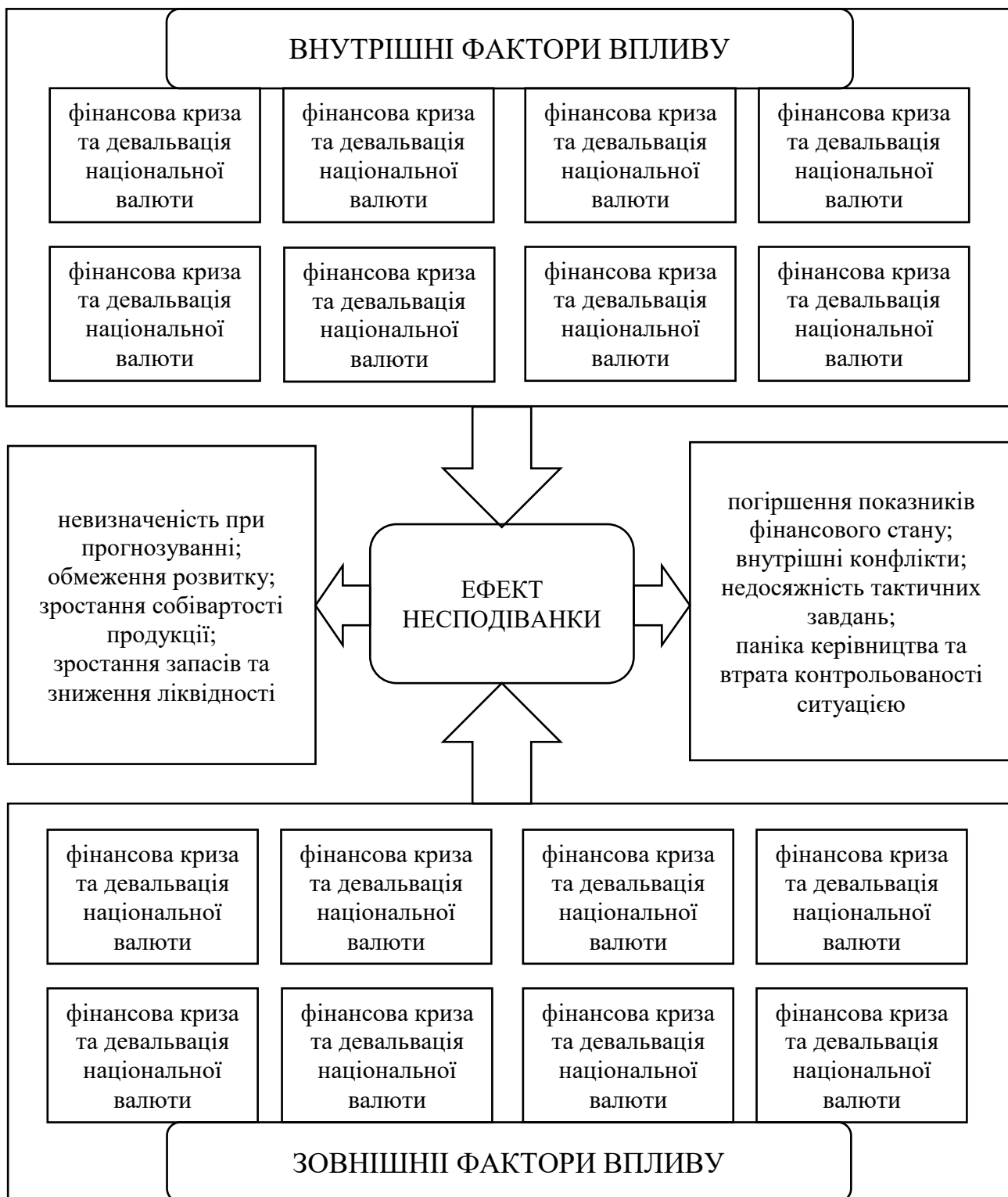

Рис. 3.3 Вплив ефекту несподіванки на фінансову безпеку агропромислового підприємства

Джерело: сформовано автором

Дії, вжиті відповідно до повноважень, визначених структурним підрозділом фінансової безпеки, встановлюють обов'язки аналітиків та спеціалістів із фінансової безпеки. Обов'язки працівників відділу мають змінний характер. Тобто вони не є постійними, а можуть змінюватися у зв'язку зі змінами системи фінансових безпеки суб'єкта господарювання та змінами внутрішніх і зовнішніх умов функціонування. Одним словом, робота Департаменту має бути гнучкою та готовою до непередбачуваних змін.

Відмінною рисою структурного підрозділу фінансової безпеки порівняно з іншими структурними підрозділами підприємства є поінформованість його працівників щодо стану фінансової безпеки суб'єкта господарювання, потенційних і реальних загроз, ймовірності їх реалізації та доцільності методів захисту фінансової складової підприємницької діяльності.

Таким чином, структурний підрозділ підприємства захищає підприємство від загроз і забезпечує фінансову безпеку шляхом видання розпоряджень працівникам інших відділів для беззастережного виконання або за прямим наказом керівництва в залежності від можливостей структурного підрозділу щодо фінансової безпеки. Тож, для досягнення найбільшого ефекту від роботи відділу слід дотримуватися надаваних рекомендацій.

Загалом обов'язки працівників відділу фінансової безпеки доцільно розділити на загальні та спеціальні. Так, загальними є ті, що розроблені Департаментом фінансової безпеки, затверджені керівництвом та належать до виконання усіма працівниками підприємства, незалежного від їх структурного підпорядкування.

Вважаємо за доцільне віднести до загальних посадових обов'язків працівників Департаменту фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» такі:

- реалізація рекомендацій Департаменту фінансової безпеки щодо захисту підприємницької діяльності;

- виявлення загроз конкретним видам діяльності та господарській діяльності зі сторони контрагентів;
- надання певності, що інформація про розвиток загроз переміщується за встановленими маршрутами, умовами, форматами та формами подання керівництву.

У свою чергу, особливими обов'язками є ті, що притаманні саме працівникам Департаменту. Іншими словами, вони відображають деталі та особливості структурного підрозділу фінансової безпеки та залежать від бізнес-деталей компанії та її системи фінансової безпеки.

Отже, особливими обов'язками, які працівники відділу фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» мають виконувати повинні бути такі:

- розробка Концепції гарантування фінансової безпеки компанії;
- проведення аналізу фінансового стану підприємства, оцінювання рівня його фінансової безпеки;
- встановлення типових документів для розповсюдження відомостей про фінансову безпеку, їх маршрутів та категорії працівників, на яких ці документи розраховані;
- обробка інформації, пов'язаної з фінансовою безпекою;
- визначення загроз підприємницькій діяльності та оцінювання й аналіз можливих наслідків;
- надання рекомендації щодо дій під час реагування на виявлені загрози та оцінювання наслідків рекомендованих дій, очікуваних втрати та витрат на виконання дій;
- надання рекомендацій щодо убезпечення діяльності підприємства;
- підготовка регулярних оглядів стану системи фінансової безпеки;
- керування поведінкою співробітників, пов'язаних з комерційною інформацією;

- координація роботи інших структурних підрозділів відповідно до прийнятої Концепції;
- взаємодія з правоохоронними органами;
- загальне керівництво системою фінансової безпеки підприємства.

Перелічені обов'язки мають бути чітко структуровані між працівниками Департаменту та визначатися напрямком їх роботи. Структура Департаменту фінансової безпеки компанії – це внутрішня організація функцій відділу, що характеризується повноваженнями, розподілом відповідальності та завдань, підпорядкованістю та взаємодією між працівниками. Пропонуємо наступний поділ Департаменту:

- керівник – займається розробкою Концепції гарантування фінансової безпеки, а також організацією та контролем роботи працівників Департаменту;
- підрозділ моніторингу – займається оцінюванням системи фінансової безпеки, фінансового стану підприємства, надає загальні рекомендації з приводу покращення рівня фінансової безпеки, виконує завдання, пов'язані з реалізацією Концепції;
- підрозділ управління ризиками – займається оцінкою та забезпеченням превентивних заходів для попередження ризиків;
- підрозділ інформаційного забезпечення – забезпечує рух та збереження інформації, що стосується фінансової безпеки;
- юрист – займається підготовкою офіційних документів, взаємодіє за необхідності з правоохоронними органами.

Представимо структуру пропонованого Департаменту на графічно нижче (рис. 3.4).

Не менш важливим є те, що кількість працівників структурного підрозділу розраховується на основі кількох факторів – за кількістю робіт і їх загальними масштабами, періодичністю необхідності їх виконання, а також специфікою дій його робітників. Потрібно також зважати на той факт, що

необхідність у персоналі такого підрозділу коливається в залежності від розмірів самого підприємства.

Рис. 3.4 Структура Департаменту фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина»

Джерело: розроблено автором

Таким чином, на основі вищевикладеного та встановленого при аналізі сьогоденних реалій стає зрозуміло, що досліджуване підприємство було не готове до початку війни, що призвело до його не вигідного становища у деяких питаннях. Такі наслідки підприємство могло спрогнозувати за умови наявності в його складі певного відділу фінансової безпеки. Так, ТОВ «Агрокомплекс «Зелена Долина» виявилось неготовим до війни та будь-якої діяльності під час неї (особливо на початку повномасштабного вторгнення). Таким чином, наявність Департаменту фінансової безпеки є обов'язковим, адже постійний моніторинг допоміг би підготуватися до такої ситуації, а негативні наслідки

можна було б мінімізувати. Зараз підприємство тимчасово не провадить свою діяльність, а відповідно і не отримує прибутків, з яких держава отримує податкові надходження. А отже, наявність на підприємстві Департаменту є важливим не лише для конкретного підприємства чи певної сфери промисловості, але й для держави та населення в цілому.

3.3. Місце та необхідність державного регулювання в системі фінансової безпеки агропромислових підприємств

Найбільш важливий і значущий вплив на формування системи фінансової безпеки підприємства незалежно від галузі та специфіки промислу виявляє держава як головний регулятор будь-якої діяльності. Державне втручання може бути зумовленим, у першу чергу, необхідністю балансування внутрішніх інтересів країни, як визначального фактору розвитку та її подальшого функціонування. Окрім того, необхідність державного регулювання суб'єктів господарювання та їх діяльності визначається недосконалістю системи їх взаємодії.

Таким чином, метою існування та функціонування державного регулювання діяльності підприємств являється досягнення ефективно працюючого механізму взаємодії суб'єктів підприємницької діяльності, який здатний на створення відповідних умов, а також на позитивний вплив на розвиток виробництва, а також на регулювання конкуренції та сприяння стабільності на ринку (у тому числі основними етапами інтервенції держави в економіку у розрізі державного регулювання суб'єктів підприємництва є такі: різностороннє регулювання економічних процесів, делегування частини функцій ринковим відносинам, виконання державою найбільш нагальних стратегічних задач).

Основними напрямками здійснення державного регулювання підприємницької діяльності є [52]:

- здійснення антимонопольної політики;
- регулювання ринку;
- формування адекватної системи оподаткування;
- регуляція інноваційних процесів;
- забезпечення нормативно-правового підґрунтя для здійснення діяльності суб'єктами господарювання;
- здійснення інвестиційної політики;
- формування і розвиток інфраструктури підприємництва;
- здійснення державної підтримки бізнесу і формі державних гарантій забезпечення кредитів.

Нормативно-правове регулювання фінансової безпеки є важливим і складним питанням. Є. С. Дмитренко вважає правову допомогу найважливішим елементом системи фінансової безпеки. Фінансові правопорушення часто виникають через недоліки фінансового законодавства. Водночас важливо наголосити, що створення стабільного правового забезпечення дасть можливість бізнесу стати фінансово безпечним.

Основними документами, на основі яких розроблялися чинні нормативно-правові акти з питань фінансово-економічної безпеки держави, є Декларація про державний суверенітет України 1990 року та Закон УРСР «Про економічну самостійність України» [15; 18]. Нормативним документом, який на сьогодні регулює порядок розрахунку рівня економічної безпеки України, є наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 р. №1277 [3]. Формування належної нормативно-правової бази для визначення рівня фіскальної та економічної безпеки потребувало оновлення податкового та бюджетного законодавства, яке завершилося прийняттям Бюджетного та Податкового кодексів України у 2010 році.

Актуальним є проект концепції фінансової безпеки в Україні, розробка якого стала адаптаційним етапом формування національної політики фінансової безпеки. Концепція фінансової безпеки України [2] – це комплексна система перспектив, що захищає основні інтереси фінансового сектору, принципи та засоби її реалізації, внутрішні та зовнішні загрози. У проекті концепції фінансової безпеки в Україні з точки зору системного підходу наголошується, що фінансова безпека полягає у збереженні та зміцненні зв'язків між системами з урахуванням інтересів фінансів, а також у забезпеченні існування та розвитку кожної підсистеми. вся система.

Фінансова безпека України забезпечується проведенням збалансованої національної політики відповідно до прийнятих у встановленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм бюджетної сфери. Вибір конкретних засобів і методів забезпечення фінансової стабільності України визначається характером і серйозністю загрози її фінансовим інтересам та необхідністю вжиття відповідних і своєчасних заходів.

Визначальна роль держави в контексті регулювання фінансової безпеки підприємств визначається наявністю органів державної влади, повноваження яких визначені Конституцією України, що надають їм право видавати нормативні акти, які обов'язкові до виконання на підприємствах, в установах та організаціях (передусім це стосується Законів України, указів Президента України, постанов Раді Міністрів).

Державне регулювання фінансової безпеки агропромислових підприємств виступає важливим та актуальним особливо в умовах трансформаційних змін економіки не лише для суб'єктів підприємництва цієї галузі, а й для суспільства та держави. Під державним регулюванням фінансового забезпечення ми розуміємо певну діяльність держави в особі її органів, що спрямована на забезпечення публічних інтересів шляхом використання державного впливу на фінансові відносини та поведінку аграріїв з використанням заходів, що в обов'язковому порядку підкріплені нормативно-правовим забезпеченням.

О. Ю. Амосов визначає державу, яка є важливим суб'єктом зовнішньої взаємодії підприємств, як суб'єкт, який здійснює найбільш значний вплив на діяльність підприємства, регулюючи практично всі аспекти його діяльності в різних формах [6].

Рівень фінансової безпеки агропромислового підприємства залежить від його мобільності та швидкості реакції на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища взаємодії. У такому випадку державне регулювання може пом'якшити вплив негативних факторів. Питання стає особливо актуальним під час кризових станів економіки держави, поганого погодно-кліматичного становища, воєнних дій.

Загально визнано, що держава регулює економіку в усіх країнах з ринковим типом [22; 23; 31]. Така ситуація спричинена збалансованістю економічних інтересів суб'єктів підприємництва та держави, а також, недовершеністю взаємодії суб'єктів господарювання.

Стан фінансової системи аграрної промисловості ще не має ознак ринкової економіки, а тому здебільшого залежить від синергійного взаємозв'язку та розвитку всіх її складових. За таких умов, питання забезпечення фінансової безпеки агропромислових підприємств має загальнодержавний характер і потребує державного регулювання.

Загалом державне регулювання в забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів агропромисловості може мати пряму та непряму форми впливу [20, 22, 50]. У такому випадку, основними заходами, які може застосовувати держава є: правові, економічні, соціальні.

Так, непрямий вплив виражається через систему мотивацій, стимулювань, а втілюється за допомогою податкової системи, цінової та фінансово-кредитної політики, механізму держзамовлення.

У свою чергу, форма прямого впливу державного регулювання є засобом впливу на фінансову безпеку агропромислового підприємства шляхом розробки та впровадження законодавчих та нормативно-правових актів.

Правова безпека – важливий чинник, на який звертають увагу при вивченні державного регулювання. У відповідності до Економічного словника-довідника С. В. Мочерного, правова безпека – це стан надійності правового поля, що захищає інтереси різних суб'єктів від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також здатність цих суб'єктів створити безпечну законодавчу базу для усунення виниклих загроз, або ж вдосконалити вже існуючу [24].

Аналіз нормативно-правових документів в сфері фінансової безпеки свідчить про їх неупорядкованість та незначну кількість. Певною структуризацією та специфічною кодифікацією поглядів вітчизняних експертів на правове забезпечення економічної та фінансової безпеки є збірник нормативно-правових актів України «Державна економічна безпека», який був виданий Міжвідомчою комісією з питань фінансової безпеки при Раді національної безпеки і оборони України. Однак, у цьому збірнику, незважаючи на актуальність питання фінансової безпеки в усіх сферах суспільного життя на всіх рівнях державного регулювання, в тому числі в аграрному секторі, відсутні документи, які б чітко визначали предмет, об'єкти, принципи та методи фінансової безпеки. Зважаючи на це, питання правового забезпечення на законодавчому рівні залишається відкритим, а врегульована система пріоритетності фінансової стабільності відсутня, особливо в сільському господарстві.

Тож, правове регулювання фінансової безпеки в аграрній сфері полягає у впорядкуванні взаємодії та захисті інтересів суб'єктів підприємництва шляхом встановлення певних правил, критеріїв та стандартів. До прикладу, В. А. Ліпкан упорядкував всі нормативно-правові акти, які регулюють сферу національної, економічної безпеки як складової фінансової безпеки, на кілька рівнів на основі їх ієрархічної побудови [37].

Так, перший рівень цієї ієрархії складають Конституція України та Закон України «Про основи національної безпеки України».

На другому рівні знаходяться нормативно-правові акти, які відображають основні норми діяльності державних органів та структур у забезпеченні

національної безпеки держави. Наприклад, Закон України «Про раду національної безпеки і оборони України», Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» тощо.

На третьому рівні – укази та розпорядження Президента України як гаранта національної безпеки держави.

Четвертий рівень складають джерела міжнародного права.

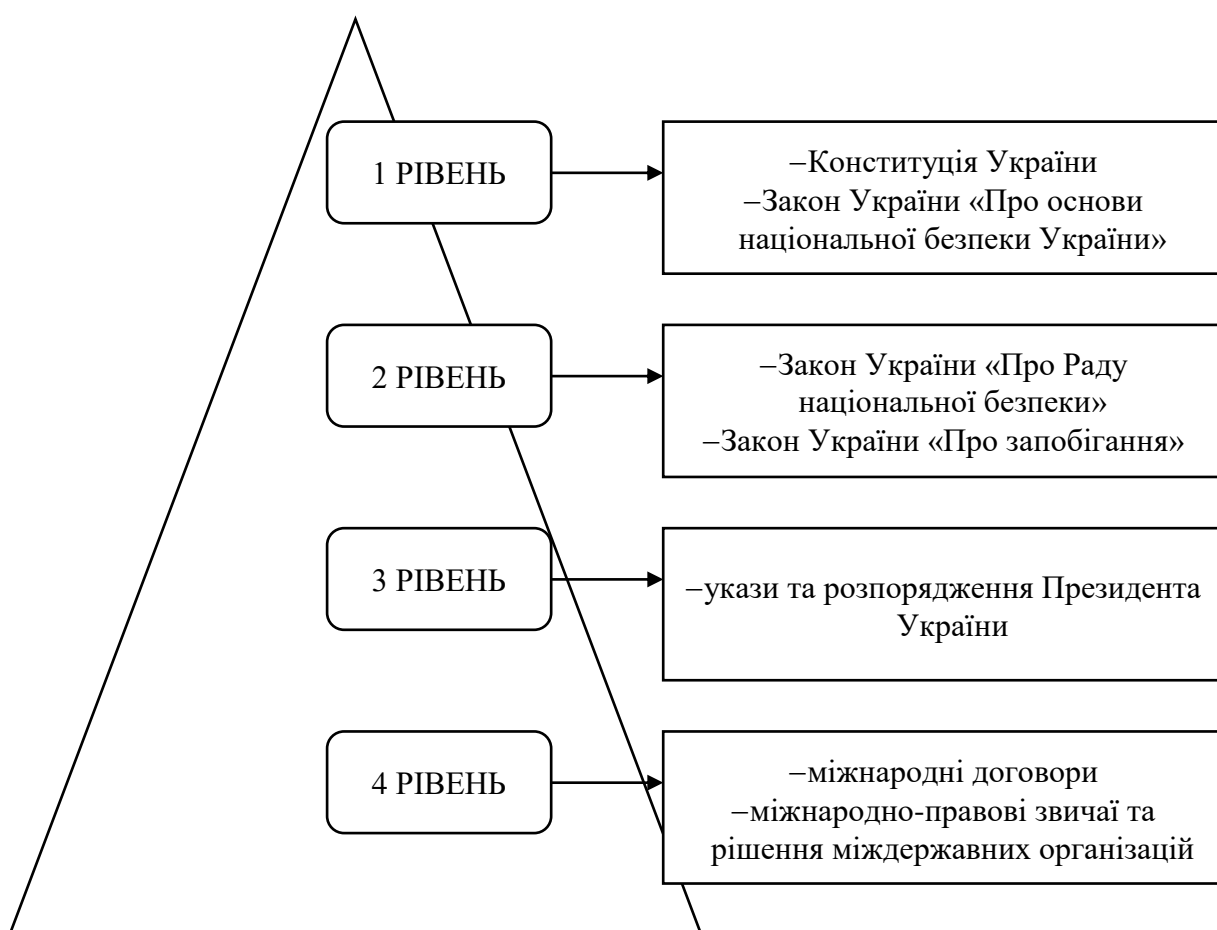

Рис. 3.5 Ієрархія нормативно-правових актів, що регулюють фінансову безпеку України

Джерело: розроблено автором на основі [37]

Стаття 92 Конституції України обмежено визначає положення з фінансової безпеки які не дають необхідних настанов щодо визначення та

забезпечення національних економічних інтересів, не визначають основоположних ідей вихідної бази для підґрунтя здійснення заходів щодо реалізації політики фінансової безпеки, тому їй досить складно організувати адміністративно-правові відносини у даній сфері, що є серйозною прогалиною [1; 16].

Сучасний стан аграрного сектора економіки України, дослідження вчених-аграрників та практичний досвід управління вітчизняними та зарубіжними аграрними підприємствами свідчать про важливість реалізації національної політики, спрямованої на загальний розвиток аграрного сектора. Серед основних методів та інструментів національного впливу на особливу увагу заслуговує комплекс іноземних законодавчих, тарифних, фіскально-кредитних, бюджетних і субсидійних методів [14].

Окрім законодавчого регулювання підприємницької діяльності, вагомим кроком до сприяння належному рівню фінансової безпеки суб'єктів аграрної сфери є державна фінансова підтримка.

Ю. Я. Лузан визначає бюджетну підтримку аграрного підприємництва як цілеспрямоване державне регулювання виробничої діяльності шляхом спрямування бюджетних коштів за відповідними програмами соціально-економічного розвитку [39]. У свою чергу, Л. Д. Тулуш надає таку характеристику бюджетній підтримці: це важлива складова системи фінансового забезпечення розвитку агропромислового виробництва, а також це вагомий важель впливу на розв'язання проблем, які пов'язані з суспільною значущістю сільського господарства [55].

Досвід розвинених країн у сфері регулювання фінансової безпеки агропромислової галузі, свідчить про наявність різноманітних механізмів стимуляції аграріїв підтримувати її на належному рівні, важелів державного впливу на цей процес, а також гарантованої обов'язкової підтримки розвитку галузі з боку держави [20]. Бюджетна підтримка є найважливішою складовою державного регулювання аграрних комплексів і полягає у розробленні ефективних механізмів формування та використання національних фінансових

ресурсів для підвищення конкурентоспроможності, якісного та безпечного виробництва галузей, збереження їжі та природного середовища [42].

Окремо на фінансову безпеку як складову економічної безпеки можуть здійснювати вплив такі ж органи державної влади, які впливають на національну безпеку України, – Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Рада національної безпеки й оборони, Національний банк, Прокуратура та Служба безпеки України. Таким чином, укази, постанови, розпорядження тощо цих відомств мають суттєвий вплив на економічну безпеку підприємств, а отже, і суб'єктів господарювання агропромислового сектору. Прикладами такого впливу можуть виступати певні пільги для підприємств різних видів діяльності (так, підприємства, що ведуть агропромислову діяльність, сплачують податки за спрощеною системою оподаткування (4 група), в результаті чого мають менші витрати на розрахунки з державою, що означає наявність більшого прибутку, ніж якби вони використовували загальну систему. А чим більше коштів і ресурсів залишається у підприємства, то більше воно може вкласти, тобто реінвестувати, у свою діяльність, у тому числі спрямувати на позитивні зміни чи покращення фінансової безпеки. З цього випливає, що держава підтримує розвиток важливої та чи не головної частини своєї економіки та стимулює підприємців до створення компаній такого спрямування), різні види моніторингу діяльності підприємств і їх контролю, а також накладання штрафів, пені, неустойок у разі порушення певних правил або, навпаки, послаблення деяких вимог для стимулювання розвитку потрібних державі сфер тощо.

Однак, важливо відмінити і те, що нормативно-правове регулювання діяльності підприємств агропромислового напрямку і підприємств загалом має певні недоліки, що можуть гальмувати та в цілому перешкоджати появі, розвитку чи просто утриманні позицій суб'єктами господарювання. Так, Україна має доволі складне для розуміння податкове законодавство, а штрафи за його недотримання для деяких суб'єктів підприємництва на перших етапах свого розвитку, яким складно вибудувати хороший менеджмент, контроль за правильністю виконання всіх процедур, побудувати та впровадити хорошу

стратегію діяльності чи елементарно залучити третю сторону (наприклад аудитора) для перевірки, можуть бути доволі відчутними, що в результаті призводить до його закриття, поглинання іншим (що може призвести до формування монополії) чи банкрутства.

Так, враховуючи й узагальнюючи вищевикладене, наведемо приклади різних видів впливу рішень державних органів влади – як позитивних, так і негативних – на фінансову безпеку підприємства.

Таким чином, позитивним впливом на підприємства агропромисловості можна вважати такі:

- надання фінансової допомоги – дотацій, субсидій, субвенцій – підприємствам, які є важливими для держави, чи тим, які її можуть потребувати у певній ситуації або у визначеному періоді. Така допомога також може бути і непрямого характеру – тобто держава для підтримки конкретного підприємства чи впливу на аграрну сферу загалом може здійснювати закупівлю його продукції за рахунок державного бюджету;
- виступ у якості гаранта цільового кредиту;
- участь у відшкодуванні збитків від повної гибелі посівів;
- участь у фінансуванні придбання обладнання для потреб сільськогосподарських підприємств.

Напроти, представимо вплив негативного характеру:

- регламентація мита, податків та інших обов'язкових платежів;
- накладення штрафів на підприємство агропромисловості у разі здійснення чи невиконання певних дій;
- внесення певних додаткових складнощів при доступі агропромислового підприємства до ресурсів, які можуть бути необхідними для його діяльності;
- наявність нормативних показників діяльності підприємства – мінімальних і максимальних. Так, наприклад, держава регламентує ціни на велику кількість продукції агропромисловості (виставлення

максимальної ціни або торговельної надбавки на деякі продукти першої необхідності – хліб, гречана крупа, пастеризоване молоко, соняшникова олія, яйця тощо), а мінімальний рівень заробітної плати регламентується для всіх підприємств, у тому числі і агропромислових.

Звертаємо увагу на те, що органом, який спеціалізується на підприємствах агропромисловості, є Міністерство аграрної політики та продовольства України. Так, будь-яке рішення цього відомства може суттєво вплинути на діяльність суб'єктів сільського господарювання та на стан їх фінансової та економічної безпеки.

Також, зважаючи на викладене, важливо розуміти, що ті рішення, прийняття яких негативно позначилось на фінансовій безпеці конкретного підприємства чи суб'єктів агропромисловості загалом, як наслідок можуть мати ефективні зміни для держави. Наведемо та представимо приклади цього у вигляді рисунку.

Рис. 3.6 Вплив рішень органів державної влади на агропромислові підприємства та державу

Джерело: сформовано автором

Тож, вважаємо, що державне регулювання фінансової безпеки потребує вдосконалення через перегляд і прийняття нормативно-правових законодавчих актів, що будуть спрямовані на врегулювання відносин аграрної сфери, які мають прямий зв'язок із забезпеченням належного рівня стабільності фінансової безпеки суб'єктів підприємництва агропромислової галузі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Аналіз ймовірності настання банкрутства при оцінюванні системи фінансової безпеки суб'єктів агропромисловості виступає важливим елементом управління цією системою, а отже є обов'язковим до здійснення.

Найпростішим способом оцінити фінансовий стан будь-якого підприємства незалежно від галузі діяльності є розрахунок коефіцієнта Бівера, який відображає структуру балансу. Оскільки даний показник є адаптованим до вітчизняного законодавства, його можна застосовувати при проведенні діагностики українських підприємницьких структур. Так, розрахований за даними фінансової звітності ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» коефіцієнт Бівера свідчить про незадовільний розподіл активів і пасивів у балансі підприємства у 2019 – 2020 роках. Однак, оскільки цей показник набуває нормативного значення – 0,828 при мінімальному 0,2 – ми не можемо констатувати ризик настання банкрутства.

Окремо варто виділити застосування диференційних моделей оцінювання ймовірності банкрутства ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» українських вчених, які були використанні для розрахунків. У рамках написання розділу було застосовано моделі О. О. Терещенка – загальна та для сільськогосподарських підприємств – та А. В. Матвійчука. Так, проведений аналіз за загальною моделлю Терещенка у 2019 році підприємство знаходилося у кризовому фінансовому стані, однак вже у 2020 було виявлено покращення фінансової стійкості, а у 2021 – абсолютний фінансовий стан. У свою чергу, спеціалізовані галузеві моделі свідчать про низьку загрозу банкрутства. Окрім того, у аналізі

було використану розроблену Міністерством фінансів України функцію інтегрального показника, яка застосовується при оцінці ймовірності дефолту підприємства та має розподіл за галузями – виявлено абсолютний рівень фінансової стійкості підприємства у досліджуваному періоді та високу здатність розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

Окрім числових розрахунків, в процесі управління системою фінансової безпеки важливою є оцінка впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на фінансовий стан підприємства. Дані фактори можуть спричинити на підприємстві ефект несподіванки, який у свою чергу, здатен призвести до ряду негативних наслідків – порушення діяльності фінансових відділів (у тому числі планового), зупинку чи обмеження розвитку підприємства, значне зростання собівартості продукції, зниження ліквідності та загальне погіршення показників фінансового стану, внутрішніх конфліктів, паніки керівництва.

Одним із способів управління сформованою системою фінансової безпеки є організація структурного підрозділу з фінансової безпеки, який буде здатен здійснювати безпеко-забезпечувальну діяльність. У розділі запропоновано створити в штаті ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина» Департамент фінансової безпеки та наказом керівника затвердити Регламент його діяльності. До обов'язків працівників належатиме здійснення моніторингу системи фінансової безпеки, аналіз можливих ризиків та заходів реагування на них, інформаційний та юридичний супровід управління системою.

Оскільки аграрна галузь економіки України є провідною, держава має здійснювати певні заходи на підтримку суб'єктів агропромисловості. Тож, в системі фінансової безпеки важливе місце має займати державне регулювання, яке в Україні є недоопрацьованим та потребує вдосконалення.

ВИСНОВКИ

Фінансова безпека агропромислових підприємств як складова національної фінансової безпеки є одним із стратегічних напрямів розвитку економічної політики в Україні, тому що саме розвиток аграрного сектору економіки може забезпечити продовольством населення країни. Потрібно зважати на те, що за рахунок продукції, що виробляється агропромисловими підприємствами України, забезпечується не тільки безпека нашої країни, а й світу. Тому утримання стабільного рівня та розвиток аграріїв є одним із головних завдань економічного розвитку України.

Фінансова безпека підприємства аграрної сфери – це такий стан, за якого розвитку суб'єкта господарювання нічого не загрожує, він має можливість вільно розвиватися та отримує прибуток як визначальний фактор результативності своєї діяльності.

У свою чергу, система фінансової безпеки є цілісною структурою, яка складається з сукупності взаємопов'язаних елементів, що мають здатність убезпечити захист підприємства від можливих загроз. Метою цієї системи є запобігання кризовим ситуаціям через випередження негативних тенденцій у їх розвитку, оптимізації використання фінансових ресурсів, нейтралізації проблемних питань поточної діяльності.

Загалом система фінансової безпеки агропромислового підприємства складається інституційного забезпечення розвитку – нормативно-правового, методичного, інформаційного та кадрового – та застосовує для досягнення пріоритетних інтересів аграріїв фінансову діагностику та аналіз, фінансові важелі, фінансові методи та контрольні заходи.

Оцінювання рівня фінансової безпеки здійснюється за допомогою методів фінансової діагностики. Загалом проводяться розрахунки за трьома напрямками – фінансовою стійкістю, діловою активністю, ефективністю ведення діяльності. Окремо проводяться розрахунки інтегральних показників фінансової

безпеки, які відображають її рівень. Окрім цього можуть застосовуватися моделі оцінювання ймовірності банкрутства: серед зарубіжних – Альтмана, Спрінгейта, Ліса, Таффлера та Тішоу, серед вітчизняних – Терещенка, Матвійчука, Міністерства фінансів України.

При виборі методу проведення оцінювання системи фінансової безпеки необхідно перш за все спиратися на відповідність окремої обраної теорії українському законодавству.

Товариство «Агрокомплекс «Зелена долина» є одним із найбільших виробників сільськогосподарських товарів півдня Вінницької області – до структури компанії входять декілька агроформувань, цукровий завод, племзавод та хлібоприймальне підприємство. Основним видом діяльності підприємства є вирощування зернових, бобових та насіння олійних культур, але загалом товариство функціонує за такими напрямками як рослинництво, тваринництво, виробництво цукру та зберігання зерна.

У ході написання роботи було здійснено аналіз ділової активності підприємства, який встановив її високий рівень, фінансової стабільності – виявлено загалом відповідність нормативам, окрім забезпеченості запасів – проведені розрахунки свідчать про кризовий фінансовий стан – та результативності, за результатом якого робимо висновок про високий рівень ефективності проваджуваної діяльності.

Окрім того, розрахований за чотирма моделями інтегральний показник фінансової безпеки свідчить про наявну на підприємстві тенденцію до підвищення її рівня.

Зважаючи на результати здійсненої оцінки фінансової безпеки та розраховані інтегральні показники, можемо зробити висновок, що система фінансової безпеки на досліджуваному підприємстві має високий рівень та спроможна до уникнення ймовірних передбачуваних загроз і до перекриття потенційних ризиків.

Аналіз ймовірності настання банкрутства за моделями вітчизняних науковців виявив низький рівень дефолту компанії та високу здатність розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

Для покращення управління системою фінансової безпеки пропонуємо заснувати на підприємстві Департамент фінансової безпеки, який сприятиме своєчасному виявленню загроз, враховуватиме ризики та розроблятиме план дій на випадок настання критичних ситуацій. Даний Департамент підпорядковуватиметься безпосередньо керівнику підприємства та до його складу увійдуть: керівник, підрозділ моніторингу, підрозділ управління ризиками, підрозділ інформаційного забезпечення та юрист. Завдяки злагодженій роботі працівників Департамент буде здатен виконувати поставлені перед ним задачі з забезпечення фінансової безпеки ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина».

Оскільки аграрна галузь економіки України є провідною, держава має здійснювати певні заходи на підтримку суб'єктів агропромисловості. Тож, в системі фінансової безпеки важливе місце має займати державне регулювання, яке в Україні є недоопрацьованим та потребує вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 24.09.2022).
2. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: затв. розпорядженням Кабінету міністрів України від 15.08.2012р. №569-р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-р#Text>.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>.
4. Порядок проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самоокупності, а також визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, обслуговування якої здійснюватиметься за рахунок коштів бенефіціара, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 14.07.2019. №616. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-16#Text>.
5. Авдющенко А. С. Обґрунтування можливості використання агрегованого показника для оцінки економічного стану підприємства / А. С. Авдющенко // Науковий вісник НГУ №5. – 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу до журналу.: <http://www.nbu.gov.ua/>.
6. Амосов О. Ю. Фінансова безпека підприємства в сучасних економічних умовах : теоретичний аспект / О. Ю. Амосов // Проблеми економіки. – 2011.– № 4.– С.76–80.
7. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика / О.Я. Базилінська. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.

8. Барановський О. І. Фінансова безпека : [монографія] / Олександр Іванович Барановський. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
9. Безпека // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=41559 (дата перегляду: 24.09.2022).
10. Безпека // Словник української мови // Академічний тлумачний словник (1970 – 1980) [онлайн]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/bezpeka> (дата звернення: 24.09.2022).
11. Безпека держави фінансова // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Безпека_держави_фінансова (дата звернення: 24.09.2022).
12. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств // Фінанси України. – 2005. – № 3. – с. 117 – 128.
13. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Ника-Центр, Эльга. – 2004. – 784 с.
14. Бондаревська К. В. Тенденції розвитку аграрного сектору економіки України / К. В. Бондаревська // Економіка АПК. – 2014. – № 11. – С.36 – 42.
15. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
16. Вдовенко Л. О., Черненко О. С. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в аграрній сфері: Монографія / Л. О. Вдовенко, О. С. Черненко. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 252 с.
17. Вергун А. М. Фінансова діагностика та аналіз [Електронний ресурс] // Конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання / Укладач: А. М. Вергун. – К.: 2021.
18. Вишнівська Б. М. Методи мінімізації фінансових ризиків [Текст] / Б. Вишнівська // Економіст. – 2007. – № 6. – С. 58–59.

- 19.Ганущак Т. В. Інтегральний показник фінансової безпеки підприємства / Т. В. Ганущак // Наука й економіка. – Вип. 2(30). – 2013. С. 29 – 39.
- 20.Гривківська О. В. Забезпечення фінансової безпеки сільського господарства: [Монографія]. / О. В. Гривківська – Тернопіль: Астон, 2012. – 340 с.
- 21.Губарев О. О. Моделювання рівня фінансової безпеки підприємства // О. О. Губарев, О. Г. Головка, А. А. Кривонос / Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон : ХДУ, 2016. – Вип. 16, ч. 4. – С. 148-151.
- 22.Донець Л. І. Економічна безпека підприємства: [Навч. пос.] / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
- 23.Економічна безпека: [навчальний посібник]. / за ред. З. С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
- 24.Економічний словник-довідник / [ред. С. В. Мочерний]. – Київ: Femina, 1995. – 367 с. – (Nota bene).
- 25.Єнін М. Н. Безпека // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Безпека> (дата звернення: 24.09.2022).
- 26.Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / Єрмошенко М. М. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
- 27.Захаров О. І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: навч. посіб. / О. І. Захаров, П. Я. Пригунов. – К.: 2008. – 257 с.
- 28.Іванова М. І., Потьомкін Д. М. Порівняння методів діагностування банкрутства [Електронний ресурс]/ М. І. Іванова, Д. М. Потьомкін // Економічний простір: [збірник наукових праць]. – Видавництво Придніпровської державної академії будівництва і архітектури, 2009. №31. – С. 184 – 200. – Режим доступу до журналу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009_31/Zmist/17PDF.pdf.

29. Калач Г. М.. Фінансова безпека держави в умовах глобалізації / Г. Калач // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України. – 2004. – Вип. 4(26). – С. 115 – 120.
30. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід – 2009. – № 10. – С. 22-26. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2009_10_7 (дата звернення: 24.09.2022).
31. Ковтун О. І. Державне регулювання економіки: [навч. посібн.] / О. І. Ковтун. – Львів: Вид-во «НовийСвіт-2000», 2006. – 432 с.
32. Коломієць Н. О. Методологічні аспекти оцінки фінансового стану як основи ефективного управління підприємством / Н.О. Коломієць, О.П. Коломієць [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/wissn021/article/viewFile/99627/94703>.
33. Кравчук Н. Я. Фінансова безпека держави: реальність і доцільність в умовах глобалізації / Н. Я. Кравчук // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2000. – Вип. 9. – С. 121 – 126.
34. Кузенко Т. Б. Фінансова безпека підприємства [Електронний ресурс]: навчальний посібник / Т. Б. Кузенко, Н. В. Сабліна. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 123 с.
35. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. Ефективна економіка. 2016. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_11_59.
36. Лазоренко В. В. Методи оцінки банкрутства в аналізі фінансової стійкості підприємств сфери послуг / В. В. Лазоренко // Приазовський економічний вісник – 2018. – №1 (6).
37. Ліпкан В. А. Модель ієрархічної системи нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері національної безпеки України // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – №10. – С. 29–32.
38. Лойко В. В. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва аграрного сектору / В. В. Лойко, Д. М. Лойко, Д. В. Лех // Агросвіт. – 2019. – № 24. – С. 28-34. – DOI 10.32702/2306-6792.2019.24.28.

- 39.Лузан Ю. Я. Облік державної підтримки агропромислового виробництва / Ю. Я. Лузан, В.М. Жук, І. В. Герасимук. – К.: Видавництво ТОВ «Юр-Агро-Веста», 2007. – 324 с.
- 40.Матвійчук А. В. Моделювання фінансової стійкості підприємств із застосуванням теорій нечіткої логіки, нейронних мереж і дискримінантного аналізу. Вісник НАН України. 2010. № 9. С. 24–46.
- 41.Мельникова М. О. Аналіз адекватності методів і прийомів кількісної оцінки фінансового стану підприємств / М. О. Мельникова // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 4. – С. 334-343. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2010_4_51.
- 42.Міщенко Д. А. Шляхи удосконалення державної фінансової підтримки сільськогосподарського комплексу України на сучасному етапі розвитку / Д. А. Міщенко // Агросвіт. – 2015. – № 3–4.– С.10–14.
- 43.Нетудихата К. Л., Жукова В. Є. Фінансова безпека підприємств: сутність, оцінка, фактори впливу на її рівень. Інфраструктура ринку. 2019. №28. С. 295 – 303.
- 44.Нонік В. В., Сергійчук М. Д. Сутність фінансової безпеки та фактори її забезпечення / В. В. Нонік, М. Д. Сергійчук // Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування: Тези виступів Міжнар. наук.-практ. конф. – 2016. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/6324>
- 45.Офіційний сайт ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина». Режим доступу: <https://www.akzd.com.ua>.
- 46.Павлюк Ю. В., Лактіонова О. А. Методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Економіка розвитку. 2015. № 1. С. 112–116.
- 47.Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия: Автореф. дис. канд. эконом. наук. Волгоград., 2007. – 21с.
- 48.Пластун О. Л. Развитие системы финансовой безопасности субъектов підприємництва сфери матеріального виробництва [текст]: дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. спец.08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. О. Л. Пластун.

Держ. вищий навчальний заклад «Українська академія банк. справи Нац. Банку України. – Суми, 2007.–250 с.

- 49.Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. / А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2000. – 406 с.
- 50.Пристемський О. С. Роль державного регулювання у забезпеченні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / О. С. Пристемський // Ефективна економіка 11, 2012р. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1564>.
- 51.Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства [Текст] : навч. посіб. // Г. В. Савицька. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 662 с. – (Вища освіта XXI століття). – ISBN 966-346-043-1
- 52.Соломіна Г. В. Забезпечення фінансово – економічної безпеки підприємництва: навчальний посібник/ Г. В. Соломіна. – Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. – 234 с.
- 53.Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с.
- 54.Терещенко О. О . Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства / О. О. Терещенко // Економіка України №8. – 2003. – С. 38-44.
- 55.Тулуш Л. Д. Стратегічні напрями бюджетного регулювання розвитку агропромислового виробництва в Україні / Л. Д. Тулуш, О. Д. Радченко // Економіка АПК.–2012.–№ 10.– С.81–90.
- 56.Фучеджи В. І. Характеристика методів та моделей діагностики кризового стану підприємства / В. І. Фучеджи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>
- 57.Шкільник І. О. Фінансовий аналіз [текст] навчальний посібник. / За заг. ред. Шкільник І. О. [І. О. Шкільник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін.] – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 368 с.

- 58.LATIFUNDIST.COM – головний сайт про агробізнес [Електронний ресурс]
// Режим доступу: <https://latifundist.com> (дата звернення: 03.10.2022). – Назва з екрану.
- 59.YouControl – сервіс перевірки контрагентів [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/32721857/ (дата звернення: 03.10.2022). – Назва з екрану.

ДОДАТКИ